МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»
(кафедра початкової освіти факультету педагогіки і психології)
Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка
КЗ «Харківська гуманітарна-педагогічна академія» Харківської обласної ради
Київський столичний університет імені Бориса Грінченка (факультет педагогічної освіти)
Маріупольський державний університет
Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка
Приватна установа «Заклад вищої освіти «Міжнародний гуманітарно-педагогічний інститут «Бейт-Хана» (Дніпро)
Центр професійного розвитку педагогічних працівників Чорноморської міської ради Одеської області
Центр професійного розвитку педагогічних працівників Долинської міської ради Івано-Франківської області
Українська школа імені Ярослава Мудрого (м. Брюссель, Бельгія)

«ПОЧАТКОВА ШКОЛА В НОВІЙ ОСВІТНІЙ РЕАЛЬНОСТІ: ТРАДИЦІЇ Й ІННОВАЦІЇ, ПРОБЛЕМИ Й ПЕРСПЕКТИВИ»

ПРОГРАМА
ІІІ ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ СТУДЕНТСЬКО-ВИКЛАДАЦЬКОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ З МІЖНАРОДНОЮ УЧАСТЮ

ЛУБНИ
2026

УДК 373.3:001.895(06)

Рецензенти:

Нежива Людмила Львівна – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри початкової освіти Київського столичного університету імені Бориса Грінченка;

Попова Людмила Олександрівна – старший науковий співробітник, кандидат педагогічних наук, доцент Інституту педагогіки НАПН України.

Початкова школа в новій освітній реальності: традиції й інновації, проблеми й перспективи: матеріали III Всеукр. студ.-викл. наук.-практ. конф. з міжнар. участю (22 квітня 2026 р., м. Лубни). ДЗ «Луган. нац. ун-т імені Тараса Шевченка». Лубни, 2026. 208 с.

До збірника увійшли матеріали III Всеукраїнської студентсько-викладацької науково-практичної конференції з міжнародною участю «Початкова школа в новій освітній реальності: традиції й інновації, проблеми й перспективи».

Для науковців, педагогів, здобувачів вищої освіти, абітурієнтів, широкого кола читачів.

Рекомендовано до друку рішенням вченої ради ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»
(протокол № 11 від 29 травня 2026 р.).

© ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка»

МОНІТОРИНГ ЯКОСТІ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПОДОЛАННЯ ОСВІТНІХ ВТРАТ

Мацьків Мар'яна Олегівна,
аспірантка 4 курсу за спеціальністю 011
«Освітні, педагогічні науки»
Тернопільського національного педагогічного
університету імені Володимира Гнатюка

Науковий керівник –
доктор педагогічних наук,
професор ***Бойко М. М.***

У статті проаналізовано роль моніторингових досліджень у подоланні освітніх втрат в учнів початкових класів. Розглянуто підходи до діагностики навчальних дефіцитів та стратегії коригування освітнього процесу на основі отриманих даних. Акцентовано увагу на важливості формувального оцінювання та цифрових інструментів моніторингу.

Ключові слова: *освітні втрати, моніторинг, початкова школа, навчальні досягнення, НУШ, діагностика.*

Сьогодні українська початкова освіта функціонує в умовах безпрецедентних викликів. Дистанційне навчання, повітряні тривоги та стресові ситуації призвели до виникнення так званих освітніх втрат – розриву між очікуваними результатами навчання та фактичними знаннями учнів.

У початковій школі цей розрив є критичним, адже саме тут закладається фундамент грамотності, логічного мислення та вміння вчитися. Ефективний моніторинг стає не просто формою контролю, а путівником для вчителя, що дозволяє цілеспрямовано працювати над відновленням якості освіти. Для молодшого школяра втрата навіть кількох місяців системного навчання має кумулятивний ефект: не

сформована вчасно навичка читання або розуміння розрядного складу числа блокує подальший когнітивний розвиток. Саме тому моніторинг сьогодні має змінити свою парадигму: від функції «контролю та санкцій» до функції «діагностики та терапії».

Проблема вимірювання якості освіти в Україні ґрунтується на фундаментальних працях вітчизняних учених. Методологія моніторингу системно розроблена у дослідженнях Тетяни Лукіної. Питання компетентнісного вимірювання результатів навчання детально висвітлені у працях Наталії Бібік та Оксани Онупрієнко. Зокрема, Оксана Онупрієнко наголошує, що в початковій ланці об'єктом моніторингу мають бути не лише знання, а й способи навчальної діяльності. В умовах подолання освітніх втрат це стає вирішальним, ми маємо моніторити, як дитина мислить, щоб зрозуміти, на якому етапі відбувся розрив логічного ланцюжка. У науковій літературі виокремлено функції моніторингу, як однієї із форм педагогічного супроводу, що дозволяє системно відстежувати якість освітнього процесу та його результатів. Перелік і зміст цих функцій – інформування, діагностування, контролю, зворотного зв'язку, коригування, прогнозування – дозволяє припустити, що моніторинг якості навчальних досягнень молодших школярів може забезпечити не лише одержання достовірної інформації про рівень їх підготовки, але й можливостей для з’ясування стану реалізації цілей початкової освіти, у тому числі спрямованих на особистісний розвиток учнів; визначити об’єкти, які потрібно коригувати й удосконалювати.

Особливого значення набуває ідея А. Шляйхера про те, що моніторинг має «вимірювати те, як ми можемо допомогти дітям дізнатися більше» [1, с. 142]. Це корелює з принципами формувального оцінювання НУШ, де помилка дитини розглядається як зона її найближчого розвитку, а не як підстава для негативної оцінки.

Для ефективного надолуження знань ми пропонуємо впроваджувати трикомпонентну модель моніторингу:

1. Діагностичний складник (пре-тести). Проводиться на початку навчального року або перед кожною великою темою. Мета – не оцінити, а «картографувати» прогалини. Доцільно використовувати цифрові сервіси та платформи: тести на базі Всеукраїнської школи

онлайн (ВШО), бліц-опитування, інтерактивні вправи у Kahoot чи Wordwall.

2. Формувальний складник (моніторинг процесу). Щоденне відстеження прогресу за допомогою інструментів зворотного зв'язку. Тут допоможуть такі методи : «Світлофор», «Зворотний зв'язок 2+1» (два успіхи, одна порада), самооцінювання за допомогою чек-листів

3. Підсумковий складник (результат). Порівняння досягнень учня з його власними попередніми результатами, а не лише з вимогами програми.

Дані моніторингу – це лише цифри, якщо вони не перетворюються на управлінські рішення вчителя. Алгоритм подолання втрат включає:

1. Сегментація класу. На основі результатів діагностики учні групуються не за рівнем успішності («сильні»/«слабкі»), а за типом дефіциту (наприклад, група «читання», група «обчислення»).

2. Гнучке планування. Використання права вчителя на академічну свободу для перерозподілу навчального часу. Якщо моніторинг показує прогалини в темі «Множення», ми виділяємо на неї години за рахунок тем, які діти засвоїли швидко.

3. Індивідуальні траєкторії. Створення короткострокових «планів зростання» для учнів, які мають критичні освітні втрати через тривалу відсутність доступу до освіти.

В умовах дефіциту часу вчителя, автоматизація моніторингу є критичною. Використання платформ (наприклад, ВШО, LearningApps, Classtime) дозволяє:

1. Отримувати миттєву аналітику по всьому класу.
2. Візуалізувати динаміку кожного учня.
3. Зменшити суб'єктивізм в оцінюванні.

Моніторинг навчальних досягнень у початковій школі – це не фінішна пряма, а постійний процес корекції курсу. Подолання освітніх втрат неможливе без точних даних. Як зазначають провідні українські науковці, успіх НУШ в умовах кризи залежить від нашої здатності вчасно помітити труднощі дитини та адаптувати освітній процес під її реальні потреби.

Тільки через перехід від «навчання за планом» до «навчання на основі даних моніторингу» ми зможемо забезпечити кожній дитині якісний фундамент для майбутнього.

Література

1. Шляйхер А. Найкращий клас у світі: як побудувати систему освіти 21-го століття / пер. з англ. Г. Лелів. Львів : Літопис, 2018. 296 с. **2. Лукіна Т. О.** Моніторинг якості освіти: теорія і практика. Київ : Вид. дім «Шкільний світ», 2006. 128 с. **3. Онупрієнко О. В.** Діагностика навчальних досягнень учнів початкової школи. *Початкова школа*. 2023. № 2. С. 15–21. **4. Про затвердження Державного стандарту початкової освіти**: Постанова Кабінету Міністрів України від 21 лют. 2018 р. № 87 : у редакції Постанови КМУ від 24 лип. 2019 р. № 688. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-%D0%BF (дата звернення: 09.04.2026).

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В УКРАЇНСЬКИХ ШКОЛАХ ЗА КОРДОНОМ

Семенченко Андріанна,
заступниця директора Української школи
імені Ярослава Мудрого (м. Брюссель);
Починкова Марія Миколаївна,
доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри початкової освіти
ДЗ «Луганський національний університет
імені Тараса Шевченка»

Автори розкривають особливості організації освітнього процесу в українських школах за кордоном на прикладі Української школи імені Ярослава Мудрого (м. Брюссель). Підкреслено, що навчання здійснюється відповідно до українських нормативно-правових документів в галузі освіти.

Ключові слова: *освітній процес, процедура верифікації, особистісний розвиток учнів, безпечне освітнє середовище.*

Станом на початок 2026 року Міністерство освіти і науки України верифікувало 68 освітніх осередків (суботніх і недільних шкіл) у 25 країнах світу, які працюють за українськими програмами

[1]. Порівняно з 2025 роком кількість таких шкіл збільшилася в 1,24 рази – у 2025 р. їх було 55 [2]. Станом на початок травня на сайті наявні вже 98 офіційно верифікованих шкіл [4]. Отже, українці закордоном намагаються максимально зберегти цінності української освіти для майбутнього покоління.

Уже сімнадцять років в м. Брюссель, Бельгія існує Українська школа імені Ярослава Мудрого [5]. Мета цієї школи полягає у вихованні освічених українців, які достойно представляють і будуть представляти Україну не тільки в Європі, а й у світі. Школа має давні традиції виховання дітей в українських національних традиціях і культурних цінностях, Однак, основним завданням школи залишається створення освітнього середовища, що максимально відповідає українським стандартам освіти.

У школі вчаться українські діти, які можуть отримати офіційні документи про освіту і які навчаються без отримання офіційного документа. Такий механізм був можливий завдяки співпраці Української школи з Міжнародною українською школою, що здійснювала контрольні функції за отриманими знаннями, уміннями й навичками й видавала офіційні документи.

Констатуємо, що до останніх років (2025–2026 рр.) наша держава не проявляла уваги до українських шкіл за кордоном. Процедура верифікації таких шкіл була погоджена лише в червні 2025 р. – Постанова «Про затвердження Порядку визнання на рівнях повної загальної середньої освіти результатів навчання, здобутих шляхом формальної та / або неформальної освіти у суб'єктах освітньої діяльності розміщених закордоном» [3].

Однак, Українська школа імені Ярослава Мудрого працювала за українськими нормативними документами ще з початку роботи. Учителі впроваджували освітній процес відповідно до освітніх навчальних програм затверджених в Україні, показником такої роботи є значна кількість випускників, які успішно вступили до вишів України і Європи.

Можемо стверджувати, що Українська школа була одним з перших амбасадорів упровадження змін, які прийшли в українську освіту в останні роки: наприклад, вибір освітньої програми навчання, побудова освітнього процесу в кожному класі за вибором учителя. Такі підходи дозволили якнайкраще адаптувати систему навчання

суботньої школи до вимог української держави й можливостей здобувачів освіти.

Особливо значущим параметром для Української школи є якість викладання. Так, до роботи залучені висококваліфіковані вчителі, які переважно мають багаторічний досвід роботи.

Також керівництво школи значною мірою піклується про використання сучасних методик навчання, зокрема застосування новітніх інформаційно-комунікативних технологій. Так, у школі наявні проєктори, інтерактивні дошки, доступ до мережі інтернет тощо. Це надає вчителям широкі можливості для впровадження різних технологій.

Однією з найбільших труднощів, що стоять перед учителями є обсяги навчального матеріалу на уроці й домашнього завдання. Уроки проходять лише раз на тиждень, тому такі предмети як українська мова, математика та ін. потребують ущільнення. Логічно передбачити, що значна кількість матеріалу залишиться на домашнє опрацювання, однак, діти за кордоном обов'язково мають навчатися в місцевих школах п'ять днів на тиждень, де вони перебувають з дев'ятої години ранку до шістнадцятої-сімнадцятої години. Такий режим унеможливлює виконання значної кількості домашньої роботи з української школи. Тож учителі намагаються максимально подолати це протиріччя й використовують для цього принципи індивідуального підходу: добір відповідних завдань, виконання максимальної кількості вправ у школі, надання додаткових матеріалів тощо.

Не залишається без уваги й цілеспрямований особистісний розвиток учнів. У школі активно розвивають соціальні й комунікативні навички, критичне мислення та навички вирішення проблем, учнів залучають до участі в олімпіадах, конкурсах, проєктах. У цьому аспекті важливо підкреслити повну відсутність авторитарних підходів з боку керівництва школи або вчителів. Так, учні залучаються на рівних правах до допомоги в організації загально шкільних або класних свят: вони розробляють сценарії, ведуть заходи, беруть активну участь у прикрашанні приміщення, наведення порядку після проведення свят тощо. Участь у конкурсах, проєктах та олімпіадах також здійснюється на засадах добровільності. Таких учнів не багато, але вони завжди є вмотивованими й зацікавленими. Наприклад, учні Української школи щорічно беруть участь у Міжнародному конкурсі імені Петра Яцика, заходах до Дня

української мови, відзначають пам'ятні й історичні дати тощо, й займали там призові місця.

У школі створене комфортне й безпечне освітнє середовище. По-перше, у школу мають доступ лише здобувачі освіти й педагогічний склад. Безумовно, в школі наявні вогнегасники, правила евакуації тощо. По-друге, в школі наявний позитивний психологічний клімат, через повну відсутність авторитарного стилю управління на всіх рівнях, як ми вже зазначали, тісну суб'єкт-суб'єктну взаємодію між усіма учасниками освітнього процесу. У школі також навчаються діти з особливими освітніми потребами в звичайних класах, що забезпечує інклюзивність і рівний доступ до освіти для всіх.

Управління школою здійснюють директор школи, о. О. Зимак, і завуч, А. Семенченко. Дирекція виконує загальні управлінські функції, забезпечує матеріально-технічне забезпечення. У школі наявний чітко організований освітній процес, протягом навчального року наявний постійний розклад уроків. Функція комунікації з батьками покладена на завуча школи, яка також веде групи в месенджерах і сторінку у Фейсбуці. Такий підхід дозволяє певною мірою уніфікувати комунікацію з батьками: повідомити їм загальну інформацію, розмістити оголошення, довести до відома про тимчасові зміни в розкладі тощо. Акцент у школі робиться на індивідуальному підході не тільки до учнів, а й до батьків, так, до прикладу в школі відсутня практика проведення загальних батьківських зборів: батьки мають можливість спілкування з керівництвом школи й учителями віч-на-віч, що також створює атмосферу довіри й відкритості.

Отже, Українська школа імені Я. Мудрого (м. Брюссель) організовує освітній процес на базі українських нормативно-правових документів, впроваджує найкращий європейський й український педагогічний досвід і сучасні інновації, забезпечує рівний доступ до освіти всім учням.

Література

1. Албул С. Сьогодні вже 68 освітніх осередків для українських дітей пройшли верифікацію в 25 країнах світу. *LB.ua: дорослий погляд на світ.* 27 січня 2026. URL: https://lb.ua/society/2026/01/27/719064_sogodni_vzhe_68_osvitnih.html (дата звернення: 19.04.2026). **2. МОН**: Перші 55 українських суботніх і недільних шкіл за кордоном пройшли верифікацію. URL :

https://www.kmu.gov.ua/news/mon-pershi-55-ukrainskykh-subotnikh-i-nedilnykh-shkil-za-kordonom-proishly-veryfikatsiiu (дата звернення: 19.04.2026). **3. Про** затвердження Порядку визнання на рівнях повної загальної середньої освіти результатів навчання, здобутих шляхом формальної та / або неформальної освіти у суб'єктах освітньої діяльності, розміщених за кордоном : постанова Кабінету Міністрів України від 23 червня 2025 р. № 734. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/734-2025-%D0%BF#Text (дата звернення: 19.04.2026). **4. Список** Осередків (СОД). URL : https://aikom.iea.gov.ua/cell/cell/cell-list?page=4&per-page=10 (дата звернення: 19.04.2026). 5**. Українська** школа ім. Ярослава Мудрого. URL : https://surl.lt/cglkno (дата звернення: 19.04.2026).

ГЕЙМІФІКАЦІЯ ІНТЕРАКТИВНОЇ ВЗАЄМОДІЇ: ПОШУК БАЛАНСУ МІЖ ІГРОВИМИ ТА НАВЧАЛЬНИМИ СМИСЛАМИ В МОВНО-ЛІТЕРАТУРНІЙ ОСВІТІ

Слюнько Альона Юріївна,
магістрантка 1 року навчання
спеціальності «Початкова освіта»
факультету педагогічної освіти
Київського столичного університету
імені Бориса Грінченка

Науковий керівник –
кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник,
заступник декана з наукової роботи
та міжнародної діяльності
Паламар С. П.

У статті розкрито сутність гейміфікації як цілісної педагогічної технології в контексті мовно-літературної освіти початкової школи НУШ. Проаналізовано роль цифрових освітніх ресурсів у розвитку мовно-комунікативних умінь учнів 3–4 класів. Особливу увагу приділено пошуку балансу між ігровими механіками

та дидактичними цілями навчання для запобігання зміщенню акцентів з пізнання на розвагу. Визначено ключові виклики та педагогічні умови, що забезпечують ефективність інтерактивної взаємодії без втрати глибини навчальних смислів.

Ключові слова: *гейміфікація, цифрові технології, комунікативна компетентність, мовно-літературна освіта.*

У новій освітній реальності особливої гостроти набуває проблема пошуку балансу між ігровою формою на навчальним змістом, де гейміфікація інтерактивної взаємодії постає не лише як засіб підвищення мотивації, а й як стратегічний інструмент формування комунікативної компетентності учнів 3-4 класів. Необхідність теоретичного та практичного обґрунтування цього підходу в межах мовно-літературної галузі зумовлена потребою трансформувати традиційні методи навчання у гнучкі інноваційні моделі, що відповідають когнітивним запитам сучасного покоління «цифрових номадів».

Аналіз науково-педагогічної та методичної літератури свідчить про глибокий інтерес наукової спільноти до проблеми використання ігрових прийомів та інтерактивних технологій до засобів активізації мовленнєвої діяльності учнів початкової школи. Питання розвитку комунікативних умінь, класифікації інтерактивних методів та психологічних умов їх ефективного застосування в початковій школі перебувають у центрі уваги таких дослідників, як О. Пометун і Л. Пироженко [8], О. Савченко [9], С. Дубовик [2], С. Паламар [4], Р. Шиян [10] та багатьох інших. Проте в умовах трансформації освітнього простору виникає потреба у деталізації того, як саме гейміфікація впливає на комунікативно-діяльнісний потенціал уроків мови та читання, запобігаючи перетворенню навчання на виключно розважальний процес (Ю. Блудова [1], А. Лозенко [3], Л. Нежива, С. Паламар [5; 6], В. Побризгаєва [7] тощо).

Сучасний етап реформування початкової школи в межах концепції Нової української школи вимагає переосмислення традиційних підходів до навчання, орієнтуючи навчальний процес на розвиток особистості дитини, її критичного мислення та ініціативності. У цьому контексті гейміфікація розглядається дослідниками «не лише як сукупність окремих прийомів чи інструментів, а як цілісна система, інтегрована в освітній процес з

метою підвищення мотивації та залученості учнів» [3, с. 1708]. При цьому важливо розуміти, що гейміфікація суттєво відрізняється від звичайного ігрового навчання, оскільки вона поєднує в собі розвивальні, виховні та навчальні функції в межах ігрового контексту. Це дозволяє вчителю використовувати ігрові механіки для активізації пізнавального інтересу, створюючи сприятливі умови для формування комунікативної компетентності.

Особливого значення гейміфікована взаємодія набуває на уроках української мови та читання у 3–4 класах, які є завершальним етапом початкової ланки. У цей період діти переходять від базових форм роботи зі словом та реченням до свідомого створення зв'язних висловлювань, аналізу текстів різних жанрів, побудови діалогів і усвідомлення власних комунікативних дій. Цифрове освітнє середовище забезпечує мультимодальність цього процесу, активізуючи одночасно слуховий, зоровий та моторний канали сприйняття. Наприклад, навички аудіювання ефективно розвиваються завдяки використанню інтерактивного аудіо-, онлайн-казок, подкастів, озвучених текстів та спеціальних звукових тренажерів. На відміну від традиційного читання вголос, цифрові формати дають учням змогу «повертатися до фрагментів, які залишилися незрозумілими, аналізувати інтонаційну виразність, темп і логічні наголоси» [2].

Розвиток умінь читання в гейміфікованому середовищі відбувається через активну взаємодію з електронними текстами та освітніми платформами. Це дає змогу поєднувати основний текст з ілюстраціями, словниковими вставками та завданнями на розуміння змісту, які пропонуються одразу після фрагмента тексту. Завдяки цьому дитина не просто споживає інформацію, а вчиться прогнозувати зміст, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки та формулювати висновки. Робота над писемним мовленням також трансформується: використання Google Docs чи подкастів дозволяє учням здійснювати багаторазове редагування, використання підказок, словників, коментарів учителя, що розвиває навичку структурування висловлювання. Крім того, створення відеозаписів власних виступів допомагає дитині переосмислити свою роботу, помітити власні недоліки й успіхи.

Важливим складником технології є використання ігрових механік, таких як «система балів, значків, таблиць лідерів, рівнів складності, індивідуальних досягнень і командної гри» [3, с. 1714].

Такі цифрові інструменти як ClassDojo, Kahoot!, Wordwall та LearningApps дозволяють дитині отримувати миттєвий зворотний зв'язок, відчувати власні успішність та залученість до спільної справи. Проте впровадження цих елементів потребує від учителя особливої уваги до балансу між «ігровим досвідом» а навчальними цілями. Існує реальний «ризик формалізації гри; технічні труднощі, недостатня обізнаність педагогів, а також можливий дисбаланс між розвагою та навчанням» [3, с. 1715]. Якщо акцент зміщується лише до накопичення балів, пізнавальна мотивація учня може стати чисто зовнішньою, що нівелюватиме глибину вивчення мовних явищ.

Для збереження дидактичного балансу вчитель має виступати як «організатор і модератор гейміфікованого середовища, який забезпечує педагогічну доцільність, методичну цілісність і психологічний комфорт освітньої взаємодії» [3, с. 1709]. Важливо, щоб ігрові елементи не відволікали від основної мети уроку. Науковці застерігають, що «надмір ігрових елементів та ігор може відволікати учнів від основної мети уроку, що може призвести до зниження уваги та концентрації» [4, с. 136]. Тому педагог повинен підтримувати раціональний баланс між екранною діяльністю та традиційними формами, зокрема роботою в зошитах та з паперовою книгою, для запобігання перевтомі дітей та викривленню ціннісних орієнтирів.

Крім того, ефективна гейміфікація потребує врахування індивідуальних стилів навчання та рівнів підготовки учнів. Цифрові платформи дозволяють вчителю «пропонувати окремі мовно-комунікативні завдання залежно від мовленнєвої підготовки учня», що є критично важливим для класів із різнорівневими групами дітей [2, с. 44]. Це забезпечуватиме ситуацію успіху для кожного, адже комп'ютерні ігри надають можливість вчитися на помилках і навіть заохочують до них як частини процесу навчання, на відміну від традиційних систем, де помилки часто караються оцінкою. Таким чином, гейміфікація стає дієвим інструментом лише за умови методичної обґрунтованості, де ігрова оболонка служить глибинним навчальним смислам.

Визначимо методичні особливості гейміфікації в 3–4 класах НУШ. На завершальному етапі навчання в початковій школі фокус освітньої діяльності зміщується з технічного опанування мовних норм на розвиток здатності до глибокої інтерпретації змістів, що дозволяє учням 3–4 класів переходити від механічного сприйняття тексту до

свідомої інтелектуальної взаємодії з автором та персонажами твору. Гейміфікація у цьому контексті виступає як надбудова над інтерактивними методами, де навчальні завдання отримують ігрову оболонку: рівні, бали, квести або рольові сценарії. Для мовно-літературної освіти це означає, що дитина не просто виконує вправу на розвиток мовлення, а бере участь у «лінгвістичній експедиції» або «літературному детективі», де кожен успішний комунікативний акт – це крок до розв'язання спільної проблеми.

Педагогічний потенціал такої взаємодії полягає в тому, що гра створює безпечне середовище для мовленнєвих експериментів. Учні 3-4 класів часто відчувають страх перед помилкою під час публічного виступу або дискусії. Проте в ігровій ситуації («суд над літературним героєм», «інтерв'ю з прибульцем») цей бар'єр зникає, поступаючись місцем азарту та бажанню переконати опонентів. Важливо, щоб ігрові прийоми були тісно переплетені з навчальними смислами: наприклад, отримання «бонусів» у грі має залежати від точності вживання епітетів, логічності побудови аргументів або вміння коректно вести діалог у групі. Таким чином, комунікативні компетентність стає не абстрактною метою, а реальним інструментом досягнення ігрового успіху.

Нова освітня реальність вимагає від учителя вміння балансувати між цифровими та живими формами гейміфікації. Використання інтерактивних платформ для створення мовних квестів дозволяє залучити учнів до спільного текстотворення навіть у дистанційному форматі, проте фундаментом залишається жива комунікація. Коли учні працюють у командах над створенням «карти подорожі» персонажа або змагаються в «риторичному двобої», вони миттєво відпрацьовують навички емпатії, слухання та швидкого реагування на репліку співрозмовника. Головним ризиком гейміфікації залишається домінування зовнішньої атрибутики над змістом, тому кожна ігрова дія повинна завершуватися рефлексією, де вчитель допомагає учням перевести ігровий досвід у площину усвідомлених мовних знань та комунікативних умінь.

Підсумовуючи, зазначимо, що гейміфікація інтерактивної взаємодії в мовно-літературній освіті учнів 3-4 класів є потужним засобом модернізації навчального процесу що дозволяє розвивати комунікативні вміння учнів на якісно новому рівні. Вона забезпечує мультимодальність сприйняття, індивідуалізацію траєкторій навчання

та високу емоційну залученість, що відповідає природним психофізіологічним особливостям дітей молодшого шкільного віку. Успішність упровадження безпосередньо залежить від професійної готовності вчителя виступати архітектором гейміфікованого простору, який вміло інтегрує цифрові інструменти в традиційну дидактичну систему.

Література

Блудова Ю., Ільїна О. Геймізація освітнього процесу в новій українській школі. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2020. Вип. 27, том 1. С. 169–173**. 2. Дубовик С. Г.,** Порядченко Л. А. Е-навчання з підготовки майбутніх учителів початкової школи до розвитку комунікативної компетентності молодших школярів. *Європейські та вітчизняні тренди підготовки майбутніх учителів початкової школи: тезисна теорія та варіативна практика з е-навчанням* / за наук. ред. Т. І. Мієр. Карлсрує, 2020. С. 42–64. **3. Лозенко А. П.,** Притуляк Т. С., Усатенко В. М. Гейміфікація навчального процесу як педагогічна технологія в початковій школі НУШ / А. П. Лозенко [та ін.]. *Вісник науки та освіти*. 2025. № 5 (35). С. 1708–1720. **4. Паламар С. П.,** Кравчук Н. С. Застосування інформаційно-комунікаційних технологій на уроках літературного читання. *Тенденції і перспективи вивчення літератури у середній і вищій школах* : матеріали ІІ Всеукр. наук.-практ. конф. (30 листопада 2023 р., м. Тернопіль). Тернопіль: Вид-во Тернопільського нац. пед. ун-ту імені В. Гнатюка, 2023. С. 133–136. **5. Паламар С.,** Нежива Л. Застосування ІК-технологій у контексті формування предметно-методичної компетентності майбутніх учителів початкових класів. *Педагогічна освіта: теорія і практика. Психологія. Педагогіка.* 2023. (39 (1)). с. 51-58. ISSN 2311–2409; 2412–2009. DOI: 10.28925/2311–2409.2023.39. **6. Паламар С.,** Нежива Л. Особливості застосування хмари слів у мовно-літературній галузі початкової освіти. *Педагогічна освіта: теорія і практика. Психологія. Педагогіка*. 2021. (36 (2)). С. 45–52. ISSN 2412-2009. DOI: 10.28925/2311–2409.2021.36. **7. Побризгаєва В. Г.,** Наливайко О. О., Наливайко Н. А. Гейміфікація навчання в початковій школі онлайн та оффлайн: які виклики нас чекають? *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2024. № 92. С. 114–120. **8. Пометун О.,** Пироженко Л. Інтерактивні технології навчання: теорія, практика,

досвід. К., 2002. 135 с. **9. Савченко О. Я.** Дидактика початкової школи. Київ: Генеза, 2022. 368 с. **10. Шиян Р. Б.** Новітні технології навчання в початковій школі. Тернопіль: Астон, 2019. 240 с.

ВИКОРИСТАННЯ ТРЕНІНГОВИХ ТЕХНІК В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Федоренко Марина Вікторівна,
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри початкової освіти
ДЗ «Луганський національний університет
імені Тараса Шевченка»

У роботі обґрунтовано методичні засади впровадження тренінгових технік в освітній процес початкової школи в контексті реалізації концепції НУШ. Проаналізовано потенціал тренінгу як інструменту активізації пізнавальної діяльності. Доведено, що тренінгова взаємодія сприяє вихованню правової культури та створенню безпечного освітнього середовища на засадах дитиноцентризму.

Ключові слова: *початкова освіта, НУШ, тренінгові техніки, фасилітація, правова культура, молодший школяр, soft skills, освітнє партнерство.*

Трансформація сучасної освітньої парадигми в Україні, зумовлена впровадженням концепції Нової української школи, вимагає тектонічних змін філософії навчання. Пошук інноваційних інструментів, що сприяють не лише засвоєнню знань, а й всебічному розвитку особистості, змушують сучасного вчителя до ревізії протоколу й технологій проведення уроку. У цьому контексті особливого значення набувають тренінгові техніки, які дозволяють змістити акцент із пасивного споживання інформації на активну взаємодію та навчання через власний досвід.

Дефініція поняття «тренінг» визнає його як активну та інтенсивну форму навчання, яка спрямована на розвиток конкретних навичок, вмінь та компетенцій через практику, моделювання ситуацій та взаємодію, а не лише через теорію [2]. Популярність тренінгів сьогодні пов’язана зі змінами освітніх пріоритетів, адже в епоху

Google та штучного інтелекту цінністю стає не саме знання («що я знаю»), а компетентність («що я вмію з цим робити»), і саме тренінг фокусується саме на відпрацюванні навичок у реальному часі. Крім цього тренінгові техніки пропонують: зміну ролі вчителя (відмова від ретранслятора інформації на користь фасилітатора, ментора); пріоритет м'яких навичок (Soft Skills), які пропонують «проживати» інформацію як досвід; створення атмосфери партнерства, де голос кожного учасника є цінним (для молодших школярів це критично важливо, адже страх перед помилкою часто блокує пізнавальний інтерес).

Тож, актуальність дослідження зумовлена необхідністю адаптації класичних тренінгових методик до вікових особливостей молодших школярів задля формування у них ключових компетентностей, зокрема соціальних, комунікативних та громадянських.

Метою роботи є теоретичне обґрунтування та розкриття методичних особливостей впровадження тренінгових технік в освітній процес початкової школи як дієвого інструменту активізації пізнавальної діяльності, формування комунікативних компетентностей та засад правової культури молодших школярів у контексті реалізації концепції Нової української школи

Проблема активізації навчально-пізнавальної діяльності учнів початкових класів широко висвітлена у працях вітчизняних фахівців, зокрема О. Савченко, М. Вашуленка, Н. Бібік та О. Пометун. Сучасні дослідники, серед яких О. Кононко, І. Бех та С. Федоренко, підкреслюють, що тренінг у початковій ланці виступає не лише формою організації занять, а й потужним засобом корекції емоційного стану та соціалізації особистості. При розробці методичного інструментарію важливо спиратися на принципи гуманістичної педагогіки та інтеракції, ґрунтовно розроблені у працях В. Сухомлинського (в аспекті дитиноцентризму) та розвинені сучасними науковцями, такими як К. Поніманська та О. Янкович, уникаючи при цьому застарілих методологічних підходів, що обмежують суб'єктність дитини.

Існує безліч класифікацій тренінгових методів і технологій: методи встановлення комунікативного й інтерактивного спілкування; методи висловлення думок і вибору позицій; методи організації обговорень та дискусій; методи роботи з текстами; методи проведення

досліджень і реалізації проєктів; методи проведення аналізу й рефлексії; методи аналізу, систематизації та планування; методи організації зворотного зв'язку. Головною відмінністю від традиційного формату є ігрова спрямованість та високий рівень емоційності [3; 4].

Наукове розуміння тренінгу в початковій школі базується на його специфіці як короткострокового циклу занять, спрямованого на набуття практичних навичок. Впровадження тренінгових технік доцільно розпочинати зі створення безпечного освітнього середовища. Це має бути спеціально організований простір (фізичний або віртуальний), що базується на активній взаємодії, психологічній безпеці, структурованості, взаємодії та рівності учасників. Зокрема, техніки «Коло вітань», «Чарівний клубок», «Кросворд з імен» посилюють настрій довіри та підтримки в колективі. Спільне розроблення «Правил групи», які регулюють роботу групи в цілому й функціонують як прототип правових відносин, де учні вчаться усвідомлювати значення норм, прав та обов'язків у колективі.

На етапі визначення очікувань від оголошених завдань виконання ігрових тренінгових технік можна використовувати вправи «Кухня», «Ромашка», «Карта очікувань», які дозволять з'ясувати рівень готовності до активної навчальної діяльності, зацікавленість у отриманні нових компетентностей молодшими школярами.

Комунікативний блок тренінгу доцільно реалізовувати через техніку «Мікрофон» та вправи на активне слухання. Це дозволяє дитині відчути цінність власного голосу та навчитися поважати думку іншого. Особливу увагу варто приділити методам роботи в малих групах, таким як «Акваріум» або спільні творчі проєкти на уроках технології та дизайну. Під час такої діяльності відбувається реальна апробація соціальних ролей, де учні вчаться домовлятися, нести відповідальність за спільний результат та поважати особисті кордони однокласників. Саме в ці моменти закладається фундамент правової культури: розуміння того, що свобода одного закінчується там, де починається свобода іншого.

Важливою складовою тренінгу є рефлексія. Використання технік на кшталт «Дерево рішень» допомагає учням візуалізувати причинно-наслідкові зв'язки у власних діях та вчинках літературних героїв, що розвиває критичне мислення. Учитель при цьому трансформує свою роль від контролера до фасилітатора – помічника,

який не дає готових відповідей, а створює умови для їх самостійного пошуку.

Тож, системне використання тренінгових технік у початковій школі сприяє створенню демократичної атмосфери, підвищує рівень згуртованості класного колективу та забезпечує умови для формування цілісної особистості.

Література

1. Волинець О. В. Ігри та ігрові тренінги в початковій школі: практичні поради. URL: http://kyrylivka-nvk.dn.sch.in.ua/Files/downloads/53-19-37063.pdf **2. Заднепровська А.** Що таке тренінг? URL: https://zhyvoedelo.com/ua/news/chto-takoe-trening#:~:text **3. Зливков В. Л., Лукомська С. О.** Сучасні тренінгові технології розвитку особистості в освіті. Київ. 2022. 184 с. URL: https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint.pdf **4. Лук'янчук Н. В.** Класифікація видів тренінгів / гол. ред. І.С. Волощук. Навчання й виховання обдарованої дитини: теорія та практика: Зб. наук. пр. Київ : Ін-т обдарованої дитини, 2013. № 1. С. 272–279. **5. Методика освіти «рівний-рівному»**: навчально-методичний посібник / Н.О. Лещук, Ж.В. Савич, Н.В. Заверико та ін. Київ: Наш час, 2007. 104 с.

НАСТУПНІСТЬ І ПЕРСПЕКТИВНІСТЬ РІВНІВ ОСВІТИ

РОЗВИТОК НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНИХ ПОЧУТТІВ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Гречишкіна Ірина Анатоліївна,
кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри розвитку дитини
раннього і дошкільного віку;
Маркотенко Тамара Савеліївна,
кандидат педагогічних наук, доцент

кафедри початкової освіти
ДЗ «Луганський національний університет
імені Тараса Шевченка»

У статті розкрито проблему формування національно-патріотичних почуттів у дітей дошкільного віку як важливий напрям сучасної педагогічної теорії та практики. Проаналізовано наукові підходи українських педагогів до розуміння сутності патріотичного виховання, визначено педагогічні умови та ефективні засоби розвитку патріотичних почуттів у дошкільників. Наголошено на ролі закладу дошкільної освіти, сім'ї, народних традицій, художньої літератури та ігрової діяльності у формуванні любові до Батьківщини. Висвітлено значення національної культури, мови та історичної пам'яті у становленні громадянської позиції дитини.

Ключові слова: *патріотичне виховання, дошкільний вік, національна свідомість, громадянські цінності, любов до Батьківщини, заклад дошкільної освіти.*

Дошкільне дитинство є періодом інтенсивного розвитку особистості, коли закладаються перші уявлення про суспільство, народні традиції та культурні цінності. Саме в цей час дитина починає усвідомлювати свою належність до певної спільноти, родини, міста, держави.

Сучасні соціальні трансформації українського суспільства зумовлюють необхідність формування у дітей відповідальності та патріотичних почуттів. Особливого значення ця проблема набуває у сфері дошкільної освіти, оскільки саме в ранньому дитинстві формуються основи моральних якостей, емоційних переживань і ставлення до навколишнього світу.

Проблема патріотичного виховання дітей знайшла відображення у працях багатьох українських педагогів та психологів. Теоретичні засади формування громадянських цінностей досліджували І. Бех, О. Кононко, А. Богуш, О. Савченко, М. Стельмахович та інші науковці, зазначаючи, що формування патріотичних почуттів необхідно розпочинати саме у дошкільному віці, коли дитина найбільш чутлива до моральних та емоційних впливів.

Метою статті є теоретичне обґрунтування та визначення педагогічних умов розвитку національно-патріотичних почуттів у дітей дошкільного віку в умовах закладу дошкільної освіти.

Патріотичне виховання є важливим напрямом морального розвитку дитини. Воно передбачає формування любові до Батьківщини, поваги до історії, культури, традицій свого народу та готовності діяти на благо суспільства.

І. Бех наголошує, що патріотизм є важливою моральною характеристикою особистості, яка формується через систему духовних і соціальних цінностей$ ечений зазначає: «Патріотизм виступає інтегральною духовно-моральною якістю особистості» [1, с. 5].

У працях А. Богуш патріотичне виховання дошкільників розглядається у тісному зв'язку з мовленнєвим та культурним розвитком дитини. Дослідниця підкреслює, що національна мова є одним із головних засобів формування національної свідомості» [2].

О. Кононко акцентує увагу на тому, що моральні почуття дитини формуються через її емоційний досвід, взаємодію з близькими людьми та соціальним середовищем [3].

Науковці зазначають, що патріотизм формується поступово, починаючи з любові до найближчого оточення – родини, дому, рідного міста чи села. Саме через ці емоційні зв'язки дитина усвідомлює свою належність до народу та держави.

Опрацювавши науково-методичну літературу, можемо визначити педагогічні умови формування патріотичних почуттів, зокрема до основних умов належать:

1. *Ознайомлення дітей з рідним краєм*. Одним із важливих напрямів формування національно-патріотичних почуттів у дітей дошкільного віку є ознайомлення їх з рідним краєм. Саме через пізнання найближчого оточення дитина починає усвідомлювати свою належність до певної місцевості, громади та держави. Рідний край для дитини – це передусім її родина, будинок, вулиця, дитячий садок, місто або село, природа, що її оточує. Поступово ці уявлення розширюються й формують цілісне уявлення про Батьківщину.

Ознайомлення з природою рідного краю сприяє не лише пізнавальному розвитку дітей, а й вихованню дбайливого ставлення до довкілля, почуття відповідальності за збереження природної спадщини.

Дошкільники можуть дізнаватися про визначні місця свого міста чи села, історичні пам'ятки, відомих людей, які прославили рідний край. Такі знання сприяють формуванню у дітей почуття гордості за свою малу батьківщину.

Важливо також знайомити дітей із державними символами України – прапором, гербом, гімном, а також із народними символами, такими як калина, верба, вишиванка, писанка. Це допомагає дітям усвідомити значення національних символів і відчути свою причетність до українського народу.

2. *Залучення дітей до традицій та свят*. Важливим засобом формування національно-патріотичних почуттів у дітей дошкільного віку є залучення їх до народних традицій, звичаїв і свят українського народу. Саме через участь у таких заходах діти отримують можливість безпосередньо ознайомитися з культурною спадщиною своєї країни, відчути її емоційну цінність і значення для життя людей. Народні традиції є важливою складовою духовної культури народу, у яких відображено історичний досвід, моральні норми, світогляд та естетичні ідеали українців.

У закладах дошкільної освіти залучення дітей до народних традицій реалізується через організацію різноманітних форм освітньої діяльності: проведення календарно-обрядових свят, тематичних занять, народознавчих розваг, екскурсій, творчих майстерень та проєктної діяльності. Такі заходи сприяють не лише розширенню знань дітей про традиції українського народу, а й формують у них емоційно-ціннісне ставлення до рідної культури.

Особливе місце у патріотичному вихованні займають *календарно-обрядові свята*, які відтворюють народні звичаї та традиції. Серед них: Різдво, Великдень, Івана Купала, День вишиванки, свято Миколая, обжинки та інші. У процесі підготовки до таких свят діти знайомляться з народними піснями, колядками, щедрівками, традиційними іграми, символікою та обрядовими атрибутами. Це допомагає їм глибше усвідомити значення культурних традицій та відчути свою причетність до духовного життя народу.

Важливою формою роботи є *тематичні заняття та народознавчі бесіди*, під час яких педагоги розповідають дітям про традиції, символи та культурні надбання українського народу. Такі заняття можуть супроводжуватися переглядом ілюстрацій, прослуховуванням народної музики, читанням казок, легенд та

прислів'їв. Це сприяє розвитку пізнавального інтересу дітей до історії та культури України.

Значну роль у формуванні патріотичних почуттів відіграють *екскурсії та спостереження*, під час яких діти знайомляться з культурними пам'ятками, музеями, історичними місцями, природними об'єктами рідного краю. Такі заходи допомагають дітям усвідомити красу та унікальність своєї країни, розвивають почуття гордості за її культурні та природні багатства.

Ефективним засобом патріотичного виховання є також *творча діяльність дітей*. Під час художніх занять, аплікації, ліплення, малювання або виготовлення народних оберегів діти відтворюють елементи українського декоративно-ужиткового мистецтва, знайомляться з орнаментами, символами та традиційними кольорами. Така діяльність сприяє не лише розвитку творчих здібностей, а й формуванню інтересу до національної культури.

Крім того, до організації народних свят і традицій доцільно залучати батьків вихованців, що сприяє створенню єдиного виховного простору «заклад дошкільної освіти – родина». Спільна участь дітей і батьків у святкових заходах, виставках, майстер-класах або народних іграх допомагає передавати культурні традиції від покоління до покоління.

2. *Використання народознавчого матеріалу*. Важливим засобом формування національно-патріотичних почуттів у дітей дошкільного віку є використання народознавчого матеріалу в освітньому процесі. Народознавство охоплює багатий духовний та культурний досвід українського народу, відображений у фольклорі, традиціях, звичаях, обрядах, народному мистецтві та побуті.

Залучення дітей до народної культури сприяє формуванню у них інтересу до історії свого народу, розвитку національної самосвідомості та поваги до культурної спадщини. Через народну творчість діти знайомляться з моральними цінностями, життєвою мудрістю та духовними ідеалами українців.

У роботі з дошкільниками широко використовуються різні види народознавчого матеріалу: народні казки, легенди, пісні, колискові, прислів'я, приказки, загадки, скоромовки. Ці твори мають великий виховний потенціал, оскільки вони відображають життєвий досвід народу, його традиції та моральні норми. Слухаючи та обговорюючи

такі твори, діти вчаться розуміти поняття добра і зла, справедливості, дружби, любові до рідної землі.

4. *Співпраця закладу дошкільної освіти з родиною*. Однією з важливих умов ефективного формування патріотичних почуттів у дітей дошкільного віку є тісна взаємодія закладу дошкільної освіти та родини. Саме сім'я виступає першим соціальним середовищем дитини, у якому формуються її моральні цінності, емоційне ставлення до людей, традицій та рідної землі. Заклад дошкільної освіти, своєю чергою, систематизує та поглиблює цей виховний вплив, створюючи умови для цілісного розвитку особистості.

Науковці підкреслюють, що ефективність патріотичного виховання значною мірою залежить від узгодженості виховних впливів сім'ї та педагогів. Дослідники зазначають, що взаємодія між педагогами і батьками повинна ґрунтуватися на принципах партнерства, довіри, взаємоповаги та спільної відповідальності за розвиток дитини [1; 2; 3].

У контексті патріотичного виховання сім'я передає дитині перші уявлення про рідну мову, традиції, історію родини та народу. Саме через родинні цінності формується почуття причетності до культури свого народу та гордості за нього.

Сучасні дослідження підкреслюють, що у процесі реформування дошкільної освіти особливого значення набуває педагогіка партнерства, яка передбачає активну співпрацю закладу освіти і сім'ї у вихованні дітей. Така взаємодія забезпечує гармонійний розвиток дитини та узгодженість виховних впливів.

Основні напрями співпраці закладу дошкільної освіти і родини

У практиці дошкільної освіти виділяють кілька основних напрямів співпраці педагогів і батьків у формуванні патріотичних почуттів у дітей.

1. *Формування у дітей любові до рідної родини та родоводу.* Педагоги можуть залучати батьків до створення родинних альбомів, генеалогічних дерев, розповідей про історію родини. Такі заходи допомагають дітям усвідомити зв'язок поколінь і значення сімейних традицій.

2. Ознайомлення дітей з культурою та традиціями українського народу. Батьки разом із педагогами можуть брати участь у проведенні народних свят, тематичних виставок, майстер-класів з

народних ремесел, що сприяє поглибленню знань дітей про культурну спадщину України.

3. Організація спільних освітніх заходів. Доцільним є проведення родинних свят, творчих конкурсів, екскурсій, благодійних акцій, що сприяють формуванню у дітей почуття єдності з родиною та суспільством.

4. Педагогічна просвіта батьків. Педагоги повинні проводити консультації, бесіди, тренінги для батьків щодо особливостей патріотичного виховання дошкільників, адже саме родина є основним середовищем формування цінностей дитини.

У практиці закладів дошкільної освіти використовуються різноманітні форми співпраці з родинами вихованців: батьківські збори; консультації та тренінги; родинні свята і тематичні заходи; спільні екскурсії та проєкти; творчі виставки та конкурси; педагогічні майстерні для батьків.

Відомий український педагог М. Стельмахович підкреслював: «Родинне виховання є основою національного виховання дитини» [4, с. 15]. Співпраця закладу дошкільної освіти з родиною є необхідною умовою формування у дітей дошкільного віку національної свідомості, любові до рідної землі та поваги до культурної спадщини свого народу.

Ефективними засобами патріотичного виховання є: художня література; народна творчість; ігрова діяльність; пізнавальні бесіди; екскурсії та спостереження за природою; художньо-творча діяльність. Через різні види діяльності діти отримують можливість не лише пізнавати культурні цінності свого народу, а й переживати позитивні емоції, що сприяє формуванню глибоких патріотичних почуттів.

Отже, розвиток національно-патріотичних почуттів у дітей дошкільного віку є важливим завданням сучасної освіти. Дошкільний вік є найбільш сприятливим періодом для формування моральних цінностей та громадянської позиції особистості. Формування патріотизму повинно здійснюватися системно та цілеспрямовано, із залученням різних видів діяльності, народних традицій, художньої літератури та культурної спадщини. Важливу роль у цьому процесі відіграють педагоги та батьки, які мають створити сприятливе освітнє середовище для розвитку у дітей любові до рідної землі, культури та народу.

Література

1. Бех І. Д. Виховання особистості: у 2 кн. Кн. 1. Київ : Либідь, 2003. 280 с. 2. **Богуш А. М.** Дошкільна лінгводидактика: теорія і практика. Київ: Слово, 2012. 704 с. **3. Кононко О. Л**. Соціально-моральний розвиток особистості дошкільника. Київ : Освіта, 2006. 256 с. **4. Стельмахович М. Г.** Українська родинна педагогіка. Київ : ІСДО, 1996. 288 с.

КОГНІТИВНІ ТА НАВЧАЛЬНІ ТРУДНОЩІ ЧИТАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ: АНАЛІЗ ПРИЧИН І ПРОЯВІВ

Іваненко Євгенія Олегівна,
магістрантка 1 року навчання
спеціальності «Початкова освіта»
Київського столичного університету
імені Бориса Грінченка

Науковий керівник –
доктор педагогічних наук,
професор ***Нежива Л. Л.***

Автор розкриває поняття когнітивні та навчальні труднощі, які виникають під час читання в молодших школярів, та здійснює аналіз їх причин і проявів на основі сучасних педагогічних досліджень. Зазначається, що процес читання є складною когнітивною діяльністю, яка включає сприймання, осмислення та інтерпретацію інформації, а також взаємодію мислення й мовлення учня. Акцентовано увагу на труднощах, що проявляються у недостатньому рівні розвитку технічних та смислових навичок читання. Також наголошується на взаємозв'язку когнітивних процесів з рівнем сформованості читацьких умінь.

Ключові слова: *когнітивні труднощі, навчальні труднощі, читання, молодші школярі, техніка читання, розуміння прочитаного, читацька компетентність.*

Читацька компетентність учнів початкових класів є основою їх навчання й подальшого розвитку. Водночас значна частина учнів стикається з когнітивними та навчальними труднощами в оволодінні читанням, що негативно впливає на успішність, мотивацію та розвиток особистості. Це потребує своєчасного виявлення причин і проявів таких труднощів та пошуку ефективних шляхів їх подолання в умовах сучасної початкової освіти. У період стрімкого розвитку інформаційного суспільства спостерігається зростання кількості учнів, які мають когнітивні та навчальні труднощі у процесі роботи з текстом. Нині звичним явищем є погіршення як техніки читання, так і розуміння матеріалу серед учнів 3–4 класів, що призводить до зниження рівня читацької компетентності [6]. Це явище характеризується відразу кількома факторами: тотальна цифровізація, дистанційне навчання, пандемія, повномасштабна війна в Україні та ін. Ці чинники призвели до поступового зниження базових навчальних результатів, зокрема у сфері читання [4].

Мета дослідження – проаналізувати причини та прояви когнітивних і навчальних труднощів читання молодших школярів та окреслити підходи до їх своєчасного виявлення й подолання в освітньому процесі початкової школи.

Згідно з метою дослідження було сформульовано практикоорієнтовані завдання: проаналізувати сутність і причини когнітивних та навчальних труднощів з читання, які можуть виникати серед учнів 3–4 класів; схарактеризувати вплив цих труднощів на формування читацької компетентності; обґрунтувати ефективність обраних підходів для діагностики й подальшої корекції труднощів з читання в умовах сучасного освітнього середовища.

З метою окреслення когнітивних і навчальних труднощів читання важливо уточнити поняття «читацька компетентність». О. Валушенко розглядає розглядає її як міжпредметне утворення, яке формується під час взаємодії учнів з друкованим текстом й об'єднує знання, уміння, навички, досвід та емоційно-ціннісне ставлення учня до процесу читання та його результатів [1]. Л. Нежива та С. Паламар вважають, що «в умовах швидкого розвитку інформаційного простору важливо навчити учнів читати швидко, усвідомлено, орієнтуватися в тексті й запам'ятовувати найважливіше» [5, с. 158].

Отже, читання розглядається не лише, як здатність відтворювати текст, а й як уміння використовувати його для пізнання

навколишньої дійсності та задоволення власних потреб. Таким чином несформованість читацької компетентності зумовлюватиме подальшу навчальну неуспішність і спричинятиме виникнення освітніх розривів. З метою запобігання таким негативним явищам доцільним є систематичне здійснення діагностичної діяльності, спрямованої на своєчасне виявлення освітніх і когнітивних труднощів, що можуть виникати в учнів.

У рекомендаціях щодо формування читацької компетентності учнів на рівні початкової освіти когнітивні труднощі визначаються «як перешкоди, що виникають у процесі сприйняття, обробки, запам'ятовування та відтворення навчальної інформації» [6]. Г. Бичко та В. Терещенко розглядають термін навчальні труднощі через призму навчальних втрат, а саме: «Виявлені під час діагностики прогалини в компетентностях, що перешкоджають подальшому поступу учня. Вони є свідченням того, що певний етап засвоєння матеріалу був пропущений або засвоєний формально» [4].

У процесі читацької діяльності, на думку В. Мартиненко, труднощі у школярів проявляються через; *особливості роботи з текстом* (спотворення звуко-буквеної структури, пропуски букв і складів, перестановка елементів слова, заміни літер за оптичною або фонетичною схожістю, мимовільні регресії (повернення зору до вже прочитаного), втрата робочого рядка); *особливості сприйняття прочитаного* (вгадувальне читання із заміною закінчень, механічне відтворення звуків без розуміння змісту, фрагментарність сприймання тексту, нездатність виділити головну думку, швидка втомлюваність, труднощі сприймання великих лінійних текстів через «кліпове» мислення) [2].

Також дослідниця вважає, що процес читання є складною психічною діяльністю, що ґрунтується на взаємодії когнітивних компонентів – уваги, пам'яті, мислення, мовлення та фонематичного слуху; їх недостатній розвиток або порушення зумовлюють виникнення труднощів у формуванні навички читання[3].

Серед основних когнітивних причин труднощів читання В. Мартиненко визначає: «Фонематичні порушення, порушення просторово-зорового сприйняття, слабкість мнестичних процесів, порушення концентрації [2]. Водночас, вважаємо, що до навчальних (педагогічних) причин належать недостатня робота з текстом, надмірна зосередженість на технічному аспекті читання, неготовність

педагогів ураховувати особливості «кліпового мислення» сучасних учнів, а також відсутність диференційованого підходу в навчанні.

Сукупність зазначених чинників істотно ускладнює формування читацької компетентності на рівні, що відповідає нормативним показникам результатів здобувачів початкової освіти [7]. Проблему навчальних втрат, які виникли внаслідок пандемії, дистанційного навчання та війни, вивчають Г. Бичко та В. Терещенко [4].

У процесі практичної реалізації завдань дослідження здійснено перевірку рівня сформованості читацької компетентності 20 учнів 4 класу. Окремо було враховано потреби учня з особливостями мовленнєвого розвитку, для якого розроблено диференційовані завдання.

Для досягнення мети застосовано компетентнісно орієнтовані завдання, а саме поетапне опрацювання тексту: самостійне читання мовчки, спільне читання вголос, тестування за змістом і виконання репродуктивного і творчого завдань.

Результати засвідчили достатній рівень осмислення та розуміння текстової інформації (16 з 20 учнів). Водночас виявлено недостатній розвиток технічної складової читання: лише 13 учнів досягли високого рівня. Зафіксовано типові труднощі, зокрема втрату рядка під час читання, вгадування під час читання зі зміною закінчень, перестановку елементів у слові, пропуски букв, а також прояви мимовільної регресії. Було встановлено також низький рівень читацької мотивації: учні зрідка читають у позаурочний час.

З метою підвищення рівня техніки читання організовано щоденну короткотривалу (5 хвилин) роботу з художніми текстами перед початком уроку з правом вільного вибору книги з класної або шкільної бібліотеки. На цей час спостерігається позитивна динаміка, що виявляється у збільшенні тривалості концентрації уваги під час читання та здатності до самостійного виправлення окремих помилок. Корекційна робота триває.

Отже, труднощі читання у молодших школярів мають комплексний характер і зумовлені як когнітивними, так і навчальними чинниками. Виявлення когнітивних і навчальних труднощів у 3-4 класах є критично важливим, оскільки вони суттєво гальмують перехід учнів до змістового читання та знижують їхню пізнавальну мотивацію. Для подолання цих бар’єрів необхідна комплексна рання діагностика, що враховує не лише швидкість, а й якість розуміння

тексту, а також застосування індивідуальних стратегій підтримки. Ефективне формування читацької компетентності в сучасних умовах можливе лише завдяки системній партнерській взаємодії, спрямованій на розвиток когнітивних навичок дитини. Ефективне подолання визначених труднощів можливе за умови ранньої діагностики, індивідуалізації навчання та застосування спеціальних корекційно-розвивальних методик.

Література

1. Вашуленко О. Читацька компетентність молодшого школяра: теоретичний аспект. Дайджест 1. Київ, 2011. 94 с. URL: https://surl.lu/hsicvs (дата звернення: 01.04.2026). **2. Мартиненко В. О.** Індивідуальний підхід до формування й розвитку навички читання молодших школярів : метод. посіб. Київ, 2022. 112 с. URL: https://surl.li/oafqnv (дата звернення: 05.04.2026). **3. Мартиненко В. О.** Читацька компетентність молодших школярів у реаліях сьогодення. *Педагогічні науки: реалії та перспективи*. 2021. Вип. 79. С. 112–114. URL: https://surl.li/zcsumd (дата звернення: 21.02.2025). **4. Навчальні втрати:** сутність, причини, наслідки та шляхи подолання / Г. Бичко, В. Терещенко. Київ : Український центр оцінювання якості освіти, 2023. 125 с. URL: https://surl.li/exvsnv (дата звернення: 23.02.2025). **5. Нежива Л.,** Паламар С. Дитяча література з методикою навчання: навч.-метод. посіб. К. : ЦП «КОМПРИНТ». 2025. 245 с. **6. Рекомендації** щодо формування читацької компетентності учнів на рівні початкової освіти / Український центр оцінювання якості освіти. URL: https://surl.li/xlhnhp (дата звернення: 16.02.2025). **7. Типова освітня** програма, розроблена під керівництвом О. Я. Савченко. 3-4 клас. Київ : МОН України, 2022. 107 с. URL: https://surl.lt/fohkkx (дата звернення: 07.03.2025).

СВІТОВИЙ ІСТОРИКО-ПЕДАГОГІЧНИЙ ДОСВІД ПІДГОТОВКИ ДІТЕЙ ДО ШКОЛИ

Копко Яна Сергіївна,
магістрантка 1 року навчання
спеціальності «Початкова освіта»

ДЗ «Луганський національний університет
імені Тараса Шевченка»

Науковий керівник –
кандидат педагогічних наук,
доцент ***Маркотенко Т. С.***

У статті розглядається генезис та еволюція підходів до підготовки дітей до шкільного навчання в історико-педагогічному контексті. Проаналізовано внесок видатних педагогів (Я. А. Коменського, Ф. Фребеля, М. Монтессорі та ін.) у становлення систем дошкільного виховання. Висвітлено трансформацію поняття «шкільна готовність» від ідеї психофізіологічного «дозрівання» до сучасної комплексної моделі, що включає інтелектуальну, емоційну, соціальну та психологічну складові. Особливу увагу приділено розвитку вітчизняних традицій підготовки до школи та сучасним вимогам Базового компонента дошкільної освіти в Україні.

Ключові слова: *підготовка дітей до школи, шкільна готовність, історико-педагогічний досвід, дошкільна освіта, наступність, комплексний розвиток особистості.*

Підготовка дітей до школи – це комплексний, багатогранний процес, який охоплює всі сфери життя дитини, серед яких, по-перше, розвиток особистості дитини та її пізнавальних процесів, що лежать в основі успішної навчальної діяльності в майбутньому, і, по-друге, необхідність навчання початковим шкільним умінням та навичкам, таким, як елементи письма, читання, лічби. Для того, щоб вимоги шкільного життя не викликали в дитини негативних емоцій, а перехід у нове був безболісним, необхідно готувати дітей до школи в дошкільний період [1, с. 3].

Мета статті полягає у теоретичному аналізі світового та вітчизняного історико-педагогічного досвіду підготовки дітей до школи, а також у визначенні сучасних тенденцій і компонентів готовності дитини до систематичного навчання в умовах реформування освітнього простору.

Проблема підготовки дітей до шкільного навчання має глибоке історико-педагогічне коріння і розглядається як фундаментальний чинник успішної адаптації дитини до умов шкільного навчання. У

працях Я. Коменського, Ж.-Ж. Руссо, Й. Песталоцці, Ф. Фребеля й М. Монтессорі простежуємо ідею природовідповідності розвитку дитини та необхідності створення середовища, яке сприяє формуванню її інтелектуальних, емоційних і соціальних умінь.

Проблема підготовки дітей до систематичного навчання має багатовікову історію та ґрунтується на різних педагогічних традиціях світу.

У давньогрецьких полісах виховання розглядалося як підготовка до громадського життя (Платон, Аристотель). Однак системної окремої дошкільної підготовки не існувало. У середньовічній Європі перші школи при монастирях також не передбачали спеціальної підготовчої ланки, однак формували вимоги до елементарної грамотності, послуху, уміння працювати в групі.

Вагомий внесок у становлення дошкільної освіти (початок модерної педагогіки (XVI–XVIII ст.) зробив Я. А. Коменський, який наголошував на необхідності послідовного, віковідповідного навчання й описав період «материнської школи» (0–6 років) як фундамент майбутньої освіти. Він підкреслив важливість сенсорного розвитку, ігор, мовлення та морального виховання.

У працях Дж. Локка та Ж.-Ж. Руссо акцент зроблено на природовідповідності виховання, формуванні мотивації, розвитку самостійності, що згодом стало основою різних моделей дошкільних закладів.

Справжнім проривом став педагогічний підхід Ф. Фребеля, який створив перший дитячий садок (1840 р.) і підкреслив значення гри як провідної діяльності дошкільника. Його система фребелівських «дарів» стала першим комплексом підготовчих навчальних завдань.

У цей період також формуються підходи М. Монтессорі, яка доводила необхідність створення розвивального середовища, свободи вибору та самостійності в діяльності дитини. Підготовка до школи у її концепції — це не «натаскування», а розвиток функцій: уваги, довільності, моторики, мовлення.

Р. Штайнер (вальдорфська педагогіка) наголошував на значенні соціально-емоційного розвитку, ритмів, мистецьких видів діяльності, що також стало складником шкільної готовності.

У XX столітті проблема шкільної готовності вивчалася в контексті педагогіки й психології розвитку. Науковці підкреслювали значення провідної діяльності (ігрової), розвитку довільності,

формування внутрішніх мотивів навчання та становлення системи саморегуляції. Термін «шкільна зрілість» активно використовувався у німецькій педагогіці (E. Kiphard), де він ототожнювався з певним психофізіологічним рівнем розвитку дитини.

У другій половині XX – на початку XXI століття поняття «готовність до школи» розширилося: до структури включили соціально-комунікативні вміння, емоційну стійкість, здатність до колективної діяльності, розвиток мотиваційної сфери. Сучасні підходи базуються на ідеях гуманістичної педагогіки, компетентнісного підходу, нейропсихології та травмоорієнтованої освіти.

У XX ст. розвиток психології сприяв уточненню підходів:

- Ж. Піаже: інтелектуальні стадії розвитку, необхідність досягнення операційного мислення для успішного навчання;
- Е. Еріксон: психосоціальна готовність, формування базової довіри, ініціативи, компетентності;
- Г. Гарднер: множинні інтелекти, необхідність різноманітної стимуляції пізнавальної діяльності.

У сучасному світовому контексті (OECD, UNESCO) підготовка дітей до школи визначається як розвиток навчальної мотивації, соціальної компетентності, емоційної стабільності, когнітивних умінь і базових навичок саморегуляції.

Проблема підготовки дітей до школи знайшла широке відображення у працях, де розкрито окремі психологічні, педагогічні і методичні аспекти зазначеної проблеми (F. Nylor, Y. Ossola, D. Cadman, D. Wilson, L. Miller, G. Cummings); з'ясовано роль сім'ї в цьому процесі (S. Valter, A. Rydell, D. Cookson, M. Roussey, I. Senecal, V. Stein та ін.).

В Україні дошкільне виховання розвивалося під впливом європейської та вітчизняної традицій. Наприкінці XIX – на початку XX століття діяли народні дитячі садки за фребелівською та монтессорівською системами.

У 20–30-х роках XX ст. завдяки працям Г. Костюка, А. Макаренка, С. Русової, О. Захаренка зростає увага до цілісного розвитку особистості. Визначалися вимоги до мовленнєвої, інтелектуальної та трудової готовності дітей.

Після ухвалення нового Закону України «Про освіту» та Базового компонента дошкільної освіти (2021), підготовка до школи визначається як комплексний розвиток компетентностей, зокрема:

- мовленнєвої,
- математичної,
- соціальної та громадянської,
- емоційно-ціннісної,
- фізичної,
- творчої.

Нині українські науковці Нестеренко В. В. і Нікітіна В. В. у поняття «готовність дитини до шкільного навчання» уводять такі компоненти, як психологічна й соціальна готовність, наявність психофізіологічних функцій, які є значущими для шкільного життя, розвиток пізнавальної активності і стан здоров'я. Ключовими параметрами готовності до школи вона вважає уміння спланувати роботу, співставлення результатів дій з метою, мотивація навчання, рівень інтелектуального розвитку дошкільника та ін. [2, с. 188–194].

На думку Н. Черепані, готовність дитини до шкільного навчання передбачає комплекс компонентів, які охоплюють інтелектуальну, емоційну, вольову, соціальну, морфологічну сфери розвитку дитини та її психічне і фізичне здоров'я. У своїй взаємопов'язаній сукупності вони становлять єдину систему шкільної зрілості, сторони якої є базовими якостями особистості як наслідку організованої підготовки до школи [3, с. 228].

Отже, світовий і український досвід свідчить, що підготовка дітей до школи еволюціонувала від ідеї «дозрівання» до поняття комплексної, багатовимірної готовності. Сучасні реалії актуалізують необхідність переосмислення традиційних підходів, посилення уваги до емоційної стійкості, соціальної адаптації та психологічної безпеки дітей.

Література

1. Борисова Л. М. Готовність дитини до навчання. *Психологічна газета.* 2005. № 23. С. 3–7. **2. Нестеренко В. В.,** Нікітіна В. В. Проблема підготовки дошкільників до навчання у школі у сучасних дослідженнях. Одеса : ПНПУ ім. К. Д. Ушинського, 2011. С. 188–194. **3. Черепаня Н. П.** Педагогічні детермінанти готовності дитини до навчання у школі. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Педагогіка. Соціальна робота.* 2013. Вип. 27. С. 225–229.

НАСТУПНІСТЬ І ПЕРСПЕКТИВНІСТЬ РІВНІВ ОСВІТИ (ДО ПИТАНЬ ДОШКІЛЬНОЇ Й ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ)

Косенко Юлія Сергіївна,
директор Закладу дошкільної освіти (ясла-садок) № 641 міста Києва;
Шелестинська Наталія Вячеславівна,
вихователь-методист інклюзивної та спеціальної групи Закладу дошкільної освіти (ясла-садок) № 641 міста Києва

У статті розкрито зміст і специфіку реалізації принципів наступності та перспективності на етапі переходу дитини з закладу дошкільної освіти (ЗДО) до початкової школи. Автори аналізують спільні точки дотику Базового компонента дошкільної освіти та Державного стандарту початкової освіти. Особливу увагу приділено формуванню готовності до системного навчання через ігрові методики. Визначено основні чинники, що забезпечують плавний перехід здобувачів освіти між різними рівнями в умовах сучасних освітніх реформ.

Ключові слова: *наступність, перспективність, готовність до школи, НУШ, дошкільна освіта, адаптація, компетентнісний підхід.*

В умовах глобалізації та швидкого оновлення технологій освіта перестає бути етапом, що завершується отриманням диплома. Концепція «Life Long Learning» (навчання впродовж життя) вимагає від освітньої системи особливої гнучкості. Проблема наступності та перспективності є критичною для українського простору, оскільки розрив між вимогами різних рівнів освіти часто призводить до дезадаптації дітей дошкільного віку, учнів початкової і середньої освіти та студентів, зниження мотивації та неефективного використання людського ресурсу.

Проблема переходу дитини від садочка до школи завжди була в центрі уваги педагогів. Однак у контексті реформи «Нова українська школа» (НУШ) вона набула нового звучання. Сьогодні акцент зміщується з «навченості» (вміння читати й рахувати) на «готовність» (психологічну, емоційну та соціальну). Відсутність належного зв’язку

між цими ланками часто призводить до шкільної дезадаптації, що негативно впливає на все подальше навчання.

Мета статті – обґрунтувати теоретичні засади та практичні механізми забезпечення наступності та перспективності між дошкільною та початковою освітою як умови гармонійного розвитку особистості.

Наступність і перспективність – це дві сторони однієї проблеми, які забезпечують дитині необхідний і безболісний освітній досвід.

Наступність – це погляд школи на дошкільну освіту. Це врахування вчителем того рівня розвитку, знань та навичок, з якими дитина прийшла до першого класу.

Перспективність – це погляд дитячого садка на школу. Це підготовка дитини до майбутніх змін, формування фундаменту, який дозволить успішно опановувати шкільну програму.

Сучасна українська освіта побудована на наскрізних лініях. Базовий компонент дошкільної освіти (БКДО) [1] та Державний стандарт початкової освіти [2] мають спільні освітні галузі: мовно-літературну, математичну, природничу, мистецьку та фізкультурну.

Наступність реалізується через компетентнісний підхід. Наприклад, якщо в садочку формується «мовленнєва компетенція» (вміння висловлювати думку), то в школі вона логічно трансформується у «комунікативну грамотність».

Найбільшою помилкою є спроба перетворити дитячий садок на маленьку школу для дошкільників. Науковці наголошують: «Справжня наступність не в тому, щоб у садочку діти сиділи за партами, а в тому, щоб у першому класі вони продовжували грати, навчаючись» [4, с. 72]. Школа має стати адаптивною до дитини, а не дитина – лише об’єктом підлаштування під шкільні вимоги

Перехід до школи – це передусім зміна соціального статусу дитини. Для мінімізації стресу робота має бути спрямована на формування позитивного образу школи, зокрема має бути:

1. Система спільних заходів та соціальна адаптація, що передбачає:

Екскурсії-занурення: відвідування майбутніми першокласниками шкільної бібліотеки, спортивної зали, їдальні та, найголовніше, класної кімнати. Це перетворює «невідоме і лячне» на «знайоме і цікаве». Важливо, щоб діти мали змогу посидіти за

партами, помалювати на дошці, що знімає психологічний бар'єр перед новим простором.

«Гостьові» уроки: знайомство з майбутнім вчителем має відбуватися задовго до 1 вересня. Вчитель може приходити в садочок, щоб провести ігрове заняття або прочитати казку. Це закладає фундамент довіри.

Спільна проєктна діяльність: організація свят (наприклад, «День знань», «Свято осені») або творчих виставок, де вихованці садочка та учні початкових класів працюють разом. Старші діти виступають у ролі «менторів», що підвищує мотивацію малюків.

2. Методична та професійна взаємодія педагогів.

Наступність неможлива без глибокого розуміння вчителем того, що робив вихователь, і навпаки. Методична та професійна взаємодія педагогів передбачає:

Інтегровані педради та семінари-практикуми: спільне обговорення психологічних портретів майбутніх першокласників. Вихователь передає «педагогічну естафету», акцентуючи увагу на індивідуальних особливостях: темпі діяльності, емоційних реакціях, лідерських якостях або сором'язливості кожної дитини.

Узаємовідвідування занять: учителі відвідують підсумкові заняття в ЗДО, щоб зрозуміти рівень сформованості базових компетенцій. Вихователі ж відвідують уроки в першому класі, щоб побачити, як їхні випускники адаптуються до нових вимог, та за потреби скоригувати свою роботу з наступними групами.

Створення спільного освітнього паспорта: ведення індивідуальних карток розвитку, які супроводжують дитину від садочка до школи, забезпечуючи неперервність педагогічного впливу.

3. Трансформація методів навчання: від гри до гри-навчання.

Відповідно до філософії НУШ, метод навчання в першому класі має бути максимально наближеним до звичного для дошкільнят формату. Цьому сприяє:

LEGO-технології та «Шість цеглинок»: використання конструкторів як універсального інструменту для розвитку дрібної моторики, логіки та просторової уяви. Це знайомий дітям матеріал, який у школі стає засобом для розв'язання математичних задач або моделювання літер.

Ігрові кейси та сторітеллінг: навчання через ситуації (кейси), які потребують розв'язання практичних проблем. Казка або гра

залишаються основним контекстом, у який вплітаються нові знання. «Гра – це та чарівна паличка, яка дозволяє вчителю зробити серйозне навчання захопливим, не втрачаючи при цьому науковості» [4, с. 74].

Організація освітнього простору: поділ класної кімнати на центри (осередки) активності (ігровий, мистецький, дослідницький), що візуально і функціонально нагадує групову кімнату в дитячому садку, полегшуючи фізичну адаптацію.

Ефективність переходу від дошкілля до школи значною мірою залежить від того, наскільки батьки є свідомими партнерами освітнього процесу. У системі «дитина – садочок – школа» родина виступає головним стабілізаційним чинником. Важливою є трансляція позитивного ставлення до школи. Батьки повинні формувати образ школи як місця для нових знайомств, відкриттів та дорослішання. У родині слід практикувати спільне читання та обговорення книг про школу та перші кроки учнів допомагає дитині прожити можливі ситуації через досвід літературних героїв. Важливо й поступове наближення домашнього розпорядку дня до шкільного (ранішній підйом, чіткі часові проміжки для діяльності та відпочинку) має починатися ще в садочку, щоб у вересні це не стало додатковим стресом.

Сучасна концепція НУШ передбачає «педагогіку партнерства». Це означає, що батьки не просто «здають» дитину до закладу, а беруть активну участь у її розвитку. Важливо, щоб методи вихователів та вчителів (наприклад, заохочення за зусилля, а не лише за результат) знаходили відгук і вдома. Якщо в садочку дитину вчать самостійності, а вдома батьки продовжують її одягати чи складати за неї речі чи збирати портфель, принцип наступності порушується. Батькам варто звертати увагу на розвиток дрібної моторики рук та вміння дитини діяти за правилами гри – це і є справжня «перспективність».

Часто батьки помилково вважають, що наступність – це знання дитиною букваря напам’ять. Завдання педагогів (вихователів і вчителів) пояснити, що готовність – це не лише здатність дитини висидіти певний час, зосередитися, почути інструкцію дорослого та взаємодіяти з однолітками, це і динаміка адаптації, коли кожна дитина має свій темп. Батьки повинні бути готовими до періоду тимчасової втоми або примх дитини в перші місяці навчання і знати, як правильно підтримати малюка в цей час.

Таким чином, трикутник узаємодії «вихователь – учитель – батьки» здатний створити ту атмосферу довіри, у якій дитина почуватиметься впевнено, крокуючи з дошкільного дитинства у шкільне життя.

Сьогодні перспективність освіти полягає у формуванні soft skills (м'яких навичок) ще в дошкільному віці. Це здатність до співпраці, саморегуляція та креативність. Як зазначають експерти: «Школа майбутнього чекає не на дитину-енциклопедію, а на дитину-дослідника, яка не боїться помилятися» [3, с. 89]. Головним критерієм успішності є збереження психічного здоров'я та пізнавального інтересу дитини.

Отже, наступність і перспективність між ЗДО та школою не повинні обмежуватися лише формальною передачею характеристик дітей. Це глибока інтеграція змісту, методів та форм роботи. Єдність вимог з боку вихователів, вчителів та батьків є вирішальним фактором.

Література

1. Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція). Київ : Міністерство освіти і науки України, 2021. 38 с. 2. **Державний стандарт початкової освіти**, затверджений постановою Кабінету Міністрів України № 87. 2018. 54 с. 3. **Кравцов Г. Г.** Психологія і педагогіка навчання дітей. Київ : Генеза, 2021. С. 89–92. 4. **Савченко О. Я.** Педагогіка початкової освіти. Система спільних заходів та соціальна адаптація: підручник. Київ : Либідь, 2020. С. 70–75.

ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДИТИНИ ЧЕРЕЗ ДОСЛІДНИЦЬКО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНУ ДІЯЛЬНІСТЬ

Шелестинська Наталія Вячеславівна,
вихователь-методист інклюзивної та спеціальної групи
Закладу дошкільної освіти (ясла-садок) № 641 міста Києва

У статті розкрито особливості формування екологічної компетентності дітей дошкільного віку засобами дослідницько-

експериментальної діяльності. Автором обґрунтовано значущість практичного пізнання природи для розвитку екологічної свідомості. Визначено роль вихователя в організації пошукової активності та наведено методичні рекомендації щодо проведення дослідів у закладі дошкільної освіти.

Ключові слова: *екологічна компетентність, дослідницько-експериментальна діяльність, дошкільник, природне довкілля, екологічне виховання, пізнавальний інтерес*.

У сучасних умовах глобальних екологічних викликів виховання відповідального ставлення до природи стає пріоритетним завданням освіти. Фундамент екологічної компетентності закладається саме в дошкільному дитинстві, коли дитина найбільш сприйнятлива до емоційно-ціннісного сприйняття світу.

Питання формування екологічної компетентності дитини є мультидисциплінарним і спирається на ґрунтовні дослідження в галузі педагогіки та психології. Так, у працях Н. Лисенко екологічна компетентність розглядається як інтегрований результат освіти, що виявляється у вмінні дитини гармонійно співіснувати з природою. Водночас, Г. Бєлєнька доводить, що саме через експериментування дошкільник реалізує свою внутрішню потребу в пізнанні, що стає підґрунтям для формування наукової картини світу [1, с. 14]

Актуальність дослідження зумовлена загостренням екологічної кризи та необхідністю пошуку дієвих шляхів формування екологічної свідомості особистості вже на ранніх етапах розвитку. Традиційне інформаційне навчання часто залишає дитину пасивним слухачем, тоді як сучасні вимоги дошкільної освіти (зокрема Базовий компонент дошкільної освіти в Україні) вимагають формування активної життєвої позиції та практичних навичок взаємодії з довкіллям. Дослідницько-експериментальна діяльність дозволяє подолати цей розрив, перетворюючи теоретичні знання на особистий досвід дитини.

Мета статті – обґрунтувати роль і значення дослідницько-експериментальної діяльності як ефективного засобу формування екологічної компетентності дітей дошкільного віку, а також розкрити методичні особливості організації пошукової активності в умовах закладу дошкільної освіти.

Проблема екологічного виховання та розвитку пізнавальної активності дошкільників перебуває в центрі уваги багатьох

вітчизняних та зарубіжних науковців. Теоретичні основи екологічної освіти: розвивали такі вчені, як Н. Лисенко, яка розробила цілісну систему екологічного виховання дошкільників; З. Плохій, що акцентувала увагу на формуванні екологічно доцільної поведінки; Г. Пустовіт, який досліджував питання неперервної екологічної освіти. Вагомий внесок зробили Н. Яришева та Л. Фесенко, описуючи форми та методи спостережень за об'єктами природи. Дослідницько-пошукова діяльність: роль експериментування як засобу розвитку мислення та творчості вивчали Г. Бєлєнька, О. Проскура, які виокремили дитяче експериментування як особливий вид діяльності.

Екологічна компетентність – це не лише сума знань про флору та фауну, а складне утворення, що включає готовність дитини до екологічно доцільної поведінки. Як зазначає відома педагог Н. Лисенко: «Екологічне виховання дошкільників – це передусім виховання людяності, тобто доброти, відповідального ставлення і до природи, і до людей, які живуть поруч» [2, с. 14].

Найбільш ефективним методом формування такої компетентності є дослідницько-експериментальна діяльність. Вона дозволяє дитині не просто спостерігати, а самостійно знаходити відповіді на питання «Чому?», «Як?» та «Звідки?».

Методисти наголошують, що в основі експериментування лежить природна допитливість. Г. Бєлєнька підкреслює: «Дитина за своєю природою – дослідник. Невтомна жадоба нових вражень, цікавість, постійне прагнення спостерігати й експериментувати, самостійно шукати нові відомості про світ розглядаються як найважливіші риси дитячої поведінки» [1, с. 13].

На основі опрацьованої літератури можна виділити етапи організації дослідницької діяльності в ДНЗ:

1. Постановка проблеми: створення ситуації, що викликає здивування (наприклад, чому лід тане в руках?).
2. Висунення припущень: діти пропонують власні варіанти розв'язання проблеми.
3. Власне експеримент: практичні дії з об'єктами (водою, ґрунтом, повітрям, рослинами).
4. Фіксація результатів: малюнки, схеми, картки спостережень.
5. Висновки**:** узагальнення отриманого досвіду.

Важливо, щоб експерименти мали системний характер. Наприклад, вивчення властивостей води можна проводити через цикл дослідів: «Прозорість», «Три стани води», «Кому потрібна вода?».

Розглянемо детальний опис циклу дослідів для дітей дошкільного віку. Кожен дослід побудований за алгоритмом: мета, обладнання, хід роботи та висновок (формулювання екологічного знання).

Цикл дослідів «Чарівниця Вода»

1. Дослід «Прозорість»

Мета: продемонструвати властивість води пропускати світло; підвести до розуміння важливості чистоти водойм для їхніх мешканців.

Обладнання: дві склянки (одна з чистою водою, інша – з молоком або підфарбованою водою), дрібні іграшки чи камінці.

Хід досліду:

1. Запропонуйте дітям опустити іграшку в склянку з молоком. Чи видно її? (Ні).
2. Опустіть таку саму іграшку в склянку з водою. Чи бачимо ми її зараз? (Так).
3. Додайте у чисту воду трохи піску або фарби. Що сталося з видимістю?

Висновок: Чиста вода – прозора. В річках і озерах рослинам і рибам потрібна саме прозора вода, щоб бачити їжу та отримувати сонячне світло для росту.

2. Дослід «Три стани води»

Мета: познайомити дітей з переходами води з одного агрегатного стану в інший (рідкий, твердий, газоподібний) під впливом температури.

Обладнання: лід у формочках, термос із гарячою водою, холодне скло або дзеркальце.

Хід досліду:

1. Твердий стан: Розгляньте лід. Потримайте його в долонях. Що з ним стається? (Він тане, перетворюючись на рідину від тепла).
2. Газоподібний стан: Вихователь відкриває термос із гарячою водою. Що ми бачимо над ним? (Пару). Поясніть, що пара – це теж вода, тільки дуже «швидка» і легка.
3. Повернення до рідини: Потримайте холодне скло над парою. На ньому з’являться крапельки води.

Висновок: Вода – мандрівниця. Вона може бути твердою (сніг, лід), рідкою (дощ, річка) та невидимою парою (хмари). В природі цей процес називається кругообігом.

3. Дослід «Кому потрібна вода?»

Мета: довести, що вода є необхідною умовою життя для живих організмів; розвивати спостережливість.

Обладнання: дві однакові зрізані гілочки дерева (або дві кімнатні рослини одного виду), дві вази (одна з водою, інша — порожня).

Хід досліду (тривалий у часі):

1. Поставте одну гілочку у воду, а іншу залиште без води на столі.
2. Протягом кількох днів спостерігайте за змінами. Що сталося з листочками на гілочці без води? (Вони зів'яли, засохли). А що з тими, що у воді? (Вони живі, можливо, розпустилися бруньки).
3. Аналогічно можна провести дослід із насінням квасолі: одне покласти у вологу марлю, інше – у суху.

Висновок: Без води життя неможливе. Кожна рослина, тварина і людина складаються з води та потребують її щодня. Тому ми повинні берегти кожну краплину.

Отже, дослідницько-експериментальна діяльність є потужним стимулом для розвитку екологічної компетентності. Вона перетворює знання про природу на переконання, формуючи в дитини цілісну картину світу та усвідомлення власної відповідальності за збереження навколишнього середовища.

Література

1. Бєлєнька Г. В. Формування пізнавальної активності дитини в процесі ознайомлення з природою. *Дошкільне виховання*. 2018. № 5. С. 12–16. **2. Лисенко Н. В.** Екологічне виховання дошкільників : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Київ : Видавничий Дім «Слово», 2010 (також перевидання 2016 р.). **3. Плохій З. П.** Виховання екологічної культури дошкільників: методичний посібник. Київ : Педагогічна думка, 2010. 120 с.

КОМПЕТЕНТНІСНИЙ ПІДХІД ДО ЗМІСТУ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ. СУЧАСНІ ТЕХНОЛОГІЇ, МЕТОДИ, ПРИЙОМИ НАВЧАННЯ

КОМПЕТЕНТНІСНИЙ ПІДХІД У НАВЧАННІ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Боднар Олена Петрівна,
магістрантка 1 року навчання
спеціальності «Початкова освіта»
Тернопільського національного педагогічного
університету імені Володимира Гнатюка

Науковий керівник –
кандидат педагогічних наук,
доцент ***Водяна В. О.***

Автор розглядає роль компетентнісного підходу як базового чинника в сучасному освітньому просторі та аналізує сутність ключових понять «компетенція» та «компетентність». Приділено увагу трансформації ролі вчителя та необхідності модернізації навчально-методичного забезпечення, зокрема підручників, на засадах проблемного навчання. Визначено, що пріоритетом сучасної школи є перехід від репродуктивної трансляції знань до формування практичного досвіду самостійної діяльності молодших школярів.

Ключові слова: *компетентнісний підхід, початкова освіта, ключові компетентності, молодші школярі, проблемне навчання, освітня парадигма.*

В умовах сьогодення компетентнісна модель навчання стала фундаментом освітньої системи. Вона спрямована на формування ініціативної та відповідальної особистості, готової до ефективного розв'язання соціально-економічних і виробничих викликів. Ключовими аспектами реформування середньої освіти є стимулювання творчого потенціалу учнів, розвиток навичок самоосвіти та здатності критично мислити. Головною метою сучасної школи є підготовка випускника, який вміє оперативно приймати

зважені рішення як у повсякденному житті, так і в майбутній професійній діяльності [5, с. 4-6].

Трансформація сучасної школи на засадах інноваційних принципів є ключовою передумовою для забезпечення неперервної освіти школярів. Інтеграція передового міжнародного педагогічного досвіду дозволить вітчизняним фахівцям стати конкурентоспроможними на ринку праці. При цьому акцент зміщується з пасивного накопичення теоретичних знань, передбачених програмами, на формування готовності до їх практичної реалізації. Саме в цьому полягає стратегічна мета компетентнісного підходу до навчання [1, с. 12].

Впровадження компетентнісної моделі в систему початкової освіти супроводжується низкою суперечностей. Попри наукове обґрунтування доцільності практико-орієнтованого навчання, у реальному освітньому процесі досі домінує знаннєвий підхід, зумовлений перевантаженістю чинних програм теоретичним матеріалом. Хоча Державний стандарт [4] визначає перелік ключових та предметних компетентностей, спостерігається брак системності в їх реалізації: ці орієнтири часто втрачаються на шляху від нормативних документів до змісту підручників та безпосередньої взаємодії вчителя з учнями. Згідно зі стандартом ключова роль відводиться комунікативній компетентності як універсальному інструменту розвитку дитини. Завдяки її формуванню учні вчаться не лише обмінюватися інформацією, а й критично її осмислювати, генерувати нестандартні ідеї та ефективно взаємодіяти з оточенням. Це забезпечує підготовку школярів до вирішення складних життєвих проблем через вербалізацію власних думок.

Мета дослідження передбачає теоретичне вивчення стратегій реформування початкової школи та ролі компетентнісного підходу як базового чинника в сучасному освітньому просторі.

Завдання дослідження:

- здійснити теоретичний розгляд сучасного стану компетентнісного підходу в системі початкової освіти;
- проаналізувати сутність ключових понять «компетенція» та «компетентність», спираючись на наукові підходи вітчизняних дослідників;
- виявити особливості методичної підготовки вчителя та окреслити критерії вибору компетентнісно орієнтованих підручників.

Проблематика практичного втілення компетентнісних засад у навчальний процес перебуває у центрі уваги низки українських науковців, зокрема: О. Савченко, М. Вашуленка, І. Гудзика, О. Онопрієнко, О. Пометуна та ін.

Результати аналізу наукових публікацій свідчать, що результативність компетентнісно орієнтованої освіти в початковій ланці забезпечується через комплексне оновлення цілей, змісту та методики навчання. Ключовим чинником при цьому залишається фахова підготовка вчителя, здатного ефективно втілювати ці компоненти в практичну діяльність [1].

Фундаментальну основу компетентнісного підходу становлять категорії «компетенція» та «компетентність». За визначенням О. Савченко ««компетентність – це здатність особистості, яка набута в процесі навчання, вона включає знання, досвід, цінності і ставлення, які можуть цілісно реалізуватися на практиці. Компетентність – це володіння учнем певної компетенції». Тоді як «компетенція – це об'єктивна категорія, суспільно визначений рівень знань, навичок, ставлень у певній сфері діяльності людини. Вона відчужена від людини, є наперед заданою соціальною нормою» [7, с. 12].

Структуризація освітнього змісту зумовлює виокремлення трирівневої системи компетентностей, що мають ієрархічний характер. До цієї класифікації науковці відносять:

1. Ключові компетентності, які мають метапредметну природу та охоплюють загальний зміст освіти.
2. Міжпредметні компетентності, що формуються в межах певної групи дисциплін або споріднених освітніх галузей.
3. Предметні компетентності, які є вузькоспеціалізованими компонентами стосовно вищих рівнів і реалізуються безпосередньо через конкретні навчальні предмети [2, с. 49–51].

Дослідники компетентнісного підходу вважають визначальним не лише оволодіння системою знань та вмінь, а й досвід автономної діяльності та особистісну відповідальність за її результати. До засадничих принципів цього підходу вчені відносять такі положення:

- мета освіти спрямована на розвиток уміння самостійно долати виклики в різних сферах, спираючись на інтеграцію суспільного та власного практичного досвіду;

• змістове наповнення навчання постає як адаптований соціальний досвід, що дозволяє розв'язувати пізнавальні, ціннісні та світоглядні проблеми;

• організація освітнього процесу має на меті створення середовища, де здобувачі освіти набувають навичок самостійного вирішення моральних, комунікативних та організаційних завдань;

• діагностика результатів базується на комплексному аналізі ступеня освіченості, якого учень досяг на конкретному етапі навчання [3].

Реалізація компетентнісної моделі навчання ґрунтується на застосуванні проблемних методів та впровадженні практико-орієнтованих вправ. Такий підхід стимулює аналітико-синтетичну діяльність школярів, спонукаючи їх до критичного оцінювання інформації та генерування власних інтелектуальних продуктів. Фундаментальним складником цього процесу є суб'єкт-суб'єктна взаємодія, що передбачає активну співпрацю між учнями та партнерство з педагогом.

Варто визнати, що проєктування уроків мистецтва на засадах компетентнісного підходу супроводжується значними часовими витратами на етапі адаптації. Це зумовлено необхідністю розробки авторських дидактичних матеріалів та накопичення бази практико-орієнтованих завдань, якими педагог ще не володіє в достатній мірі. Підручник є ключовим складником дидактичного забезпечення, тому його якість безпосередньо впливає на результативність навчання. Ефективний підручник має не лише транслювати знання, а й пропонувати проблемні ситуації, практичні завдання та методики оцінювання прогресу самими учнями. Педагогічним колективам необхідно здійснювати свідомий вибір підручників, звертаючи увагу на їхню відповідність принципам Нової української школи та можливість реалізації діяльнісного підходу.

Отже, компетентнісний підхід постає як ключовий механізм підготовки молодшого школяра до адаптації в сучасному ринковому та комунікаційному середовищі. Він не витісняє традиційну освіту, а гармонійно розширює її можливості через діяльнісну та особистісну спрямованість. Для успішного реформування української початкової ланки освіти необхідно впроваджувати кращий європейський досвід створення інтегрованого середовища, що дозволить ефективно

розвивати ключові компетентності дитини в межах цілісного навчально-виховного процесу.

Література

1. Байбара Т. Компетентнісний підхід в початковій освіті: теоретичні засади. *Початкова школа*. 2010. № 8. С. 10–14. **2. Бібік Н.** Компетентнісний підхід: рефлексивний аналіз застосування. *Компетентнісний підхід в освіті*: світовий досвід та українські перспективи / за заг. ред. О. В. Овчарук. Київ : К.І.С., 2004. С. 47–52. **3. Бібік Н**. Переваги і ризики запровадження компетентнісного підходу в шкільній освіті. *Український педагогічний журнал*. 2015. № 1. С. 47–58. URL: https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/9772/1/10-35-1-PB%20%281%29.pdf (дата звернення: 03.03.2026). **4. Державний** стандарт початкової загальної освіти. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/688-2019-%D0%BF#Text (дата звернення: 03.03.2026). **5. Іщенко О**. Підручники для Нової української школи – помічники вчителя у формуванні критичного мислення учнів молодших класів. *Початкова школа*. 2019. № 3. С. 4–6. **6. Савченко О.** Компетентнісний підхід як чинник якості професійної підготовки майбутнього вчителя. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 17: Теорія і практика навчання та виховання.* Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2010. Вип. 14. С. 10–16. **7. Савченко О.** Упровадження компетентнісного підходу в початкову освіту: здобутки і нерозв'язані проблеми. *Рідна школа*. 2014. № 4-5. С. 12–16. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/rsh_2014_4-5_8 (дата звернення: 03.03.2026).

ІНТЕГРОВАНИЙ ПІДХІД ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ЗАСІБ ПОДОЛАННЯ МОВНО-МОВЛЕННЄВИХ БАР'ЄРІВ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Божок Євгенія Євгенівна,
магістрантка 1 року навчання
спеціальності «Початкова освіта»
Тернопільського національного педагогічного
університету імені Володимира Гнатюка

Науковий керівник –
кандидат філологічних наук,
доцент ***Турко О. В.***

У статті визначено основні причини мовно-мовленнєвих бар'єрів учнів початкової школи. Доведено ефективність інтегрованого підходу як дидактичного засобу попередження та подолання тих труднощів, котрі гальмують процес формування комунікативної компетентності молодших школярів. Інтегрований підхід проаналізовано як багатоаспектне поняття, що поєднує когнітивний, емоційний та діяльнісний складові, стимулює самостійність, критичне мислення та співпрацю в колективі, забезпечує емоційний комфорт, необхідний для подолання мовно-мовленнєвих бар'єрів у молодших школярів.

Ключові слова: *мовно-мовленнєві бар'єри, учні початкової школи, інтегрований підхід, мовленнєвий розвиток.*

У процесі формування мовної особистості молодшого школяра педагогу доводиться працювати над подоланням мовно-мовленнєвих бар'єрів, що ускладнюють засвоєння навчального матеріалу та створюють перешкоди для соціалізації учня. Одним із ефективних засобів є інтегрований підхід, що мінімізує комунікативну дистанцію та сприяє природному розвитку мовлення школяра.

Мета статті – довести ефективність інтегрованого підходу як дидактичного засобу подолання мовно-мовленнєвих бар'єрів учнів початкової школи, а також окреслити методичні стратегії формування їхньої комунікативної компетентності в умовах сучасного освітнього середовища.

Мовно-мовленнєві бар'єри у молодшому шкільному віці становлять складне психофізіологічне та соціальне явище, що проявляється як небажання або нездатність дитини вступати у мовленнєвий контакт, висловлювати думки чи сприймати інформацію. О. Турко та Т. Кравчук слушно наголошують: «Робота над правильною вимовою, чіткістю й виразністю усного мовлення, над збагаченням словника, правильним і точним вживанням слова, над словосполу ченням і зв'язним висловлюванням, над орфографічно грамотним письмом має стати основою кожного уроку» [5, с. 372].

Л. Калмикова [3], О. Марущак [4] виокремлюють такі причини виникнення мовно-мовленнєвих бар'єрів:

- психофізіологічні особливості розвитку дитини: недостаньо сформована увага, пам'ять, мислення та ін.;

- анатомо-фізіологічні порушення: дефекти прикусу, проблеми зі звуковимовою або патологія голосового апарату, які ускладнюють артикуляцію, вимову та ін.;

- психологічні чинники: тривожність, страх зробити помилку, невпевненість у власних комунікативних здібностях, агресивність або замкненість тощо;

- соціально-педагогічні умови: обмежене мовленнєве середовище, недостатній контакт з однолітками та дорослими, труднощі адаптації в шкільному колективі тощо;

- власне мовні особливості: бідний словниковий запас, незнання особливостей граматичної побудови фраз, нерозуміння переносного значення слів та ін.

Інтегрований підхід у початковій школі розглядається як ефективний засіб формування цілісного освітнього середовища та розвитку ключових компетентностей учнів. Науковці В. Войналович [2], Н. Бібік [1], С. Яцина [6] та ін. підкреслюють, що інтеграція сприяє забезпеченню міжпредметних зв'язків та цілісного сприйняття світу учнями; активізації пізнавальної та мовленнєвої діяльності**,** стимулюючи природну комунікацію; формуванню креативного та критичного мислення, а також практичним навичкам шляхом взаємодії різних предметів (мова, мистецтво, природознавство, математика); створенню безпечного психологічного середовища, де дитина може висловлювати думки без страху оцінки; розвитку комунікативної компетентності**,** творчих умінь і здатності до самостійного мислення.

Пропонуємо приклад інтегрованого уроку (рис. 1), який демонструє послідовність етапів навчальної діяльності та взаємозв'язок між різними видами навчальної діяльності учнів. Урок побудований за принципом цілісного сприйняття світу дитиною та включає емоційний, когнітивний і діяльнісний компоненти, що забезпечують ефективну реалізацію міжпредметної інтеграції. На підготовчому етапі проводиться ранкова зустріч та гра («Знайомство»), що створює безпечне емоційне середовище та налаштовує дітей на активну участь у занятті. На етапі актуалізації

знань учні працюють із словами, зображеннями та обговореннями, що дозволяє активізувати словниковий запас, закріпити раніше отримані знання та підготуватися до основної діяльності. Основна робота включає сторітелінг, рольові ігри, опис тварин і рослин, а також малювання сцен. Така діяльність стимулює мовленнєву активність, розвиток логічного мислення та уяви, сприяє формуванню зв'язного мовлення. На етапі закріплення і рефлексії використовуються прийоми «Мікрофон» та обговорення вражень, що допомагає структурувати власні думки та навчитися висловлювати їх перед однокласниками. У підсумку учні складають розповідь або створюють малюнок про ліс, що забезпечує продовження мовленнєвої практики та інтеграцію навчального досвіду у самостійну діяльність.

Рис. 1. *Конспект-схема інтегрованого уроку*

Отже, інтегрований підхід у початковій школі становить цілісну систему подолання мовленнєвих бар'єрів, яка поєднує когнітивний, емоційний та діяльнісний аспекти. Крім цього, дає змогу дитині подолати страх перед мовленням і отримувати задоволення від спілкування. Основні складові ефективності цього підходу: емоційний комфорт; використання наочних матеріалів та предметів; застосування

сучасних технологій; розвиток невербальної комунікативної компетентності; професійна гнучкість та емпатія педагога. За дотримання цих умов мовлення стає справжнім інструментом комунікації, сприяючи формуванню впевненої та соціально-комунікативно компетентної особистості.

Література

1. Бібік Н. М. *Інтегроване навчання: досвід упровадження в початковій школі. Анотовані результати науково-дослідної роботи Інституту педагогіки НАПН України за 2018 рік*. Київ : Педагогічна думка, 2018. С. 96–97. **2. Войналович В. В**. Інтегроване навчання у початковій школі в умовах нової української школи. *Актуальні проблеми в системі освіти: загальноосвітній заклад середньої освіти – доуніверситетська підготовка – заклад вищої освіти*. 2021. №1(1). С. 89–91. **3. Калмикова Л. О.** Формування мовленнєвих умінь і навичок у дітей: психолінгвістичний та лінгвометодичний аспекти: навч. посіб. для студ. ВНЗ. Київ : НМЦВО, 2003. 299 с. **4. Марущак О. М.** Формування комунікативної компетентності молодших школярів засобами дитячої періодики : метод. рекомендації. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2017. 134 с. **5. Турко О. В., Кравчук Т. О.** Мовленнєва діяльність учнів початкової школи в контексті сучасних освітніх реформ. *Педагогічна освіта: теорія і практика*: зб. наук. праць / Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка; Інститут педагогіки НАПН України національного університету ім. І. Огієнка / гол. ред. Лабунець В. М. Кам'янець-Подільський, 2018. Вип. 24 (1–2018). Ч. 2. С. 371–377. **6. Яцина С. М.** (2021). Реалізація інтегрованих міжпредметних зв'язків на уроках рідної мови в новій українській школі. *Вісник черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького. Серія «Педагогічні науки».* 2021. №2. С. 155–160.

СОЦІАЛЬНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЗДОБУВАЧА ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ: ЧИННИКИ ТА МЕХАНІЗМИ ФОРМУВАННЯ

Брежнєва Надія Олегівна,
студентка 2 курсу спеціальності «Початкова освіта»

факультету педагогіки і психології
ДЗ «Луганський національний університет
імені Тараса Шевченка»

Науковий керівник –
доктор філологічних наук,
професор ***Кизилова В. В.***

У статті розкрито зміст поняття соціальної компетентності здобувача початкової освіти як інтегрованої якості. Розглянуто зовнішні і внутрішні чинники, які впливають на її формування та описано механізми становлення соціально-прийнятної поведінки молодшого школяра в умовах сучасного світу. Запропоновано педагогічні прийоми, що забезпечують формування соціальної компетентності в початковій школі.

Ключові слова: *здобувач початкової освіти, соціальна компетентність, чинники формування, механізми формування.*

У контексті сучасного освітнього простору, зумовленого динамічними соціальними змінами, оновленням державного стандарту початкової освіти та зростанням уваги до особистісно-орієнтованого навчання, важливою ланкою розвитку дитини є формування її соціальної компетентності. Початкова школа є першим повноцінним середовищем, де дитина систематично взаємодіє з однолітками й дорослими, виконує нові соціальні ролі, вчиться співіснувати з іншими. Саме в цей період закладаються базові навички комунікації, саморегуляції, відповідальності, які впливають на подальшу соціальну адаптацію.

У реальному житті слабка сформованість соціальної компетентності дитини проявляється в складнощах виконання базових речей, наприклад, домовитись про чергу прибирання, спокійно попросити ручку, не перебивати, не ображати, програти в грі й не зірватися, працювати в парі злагоджено тощо. Тоді уроки стають нервовими, хтось постійно конфліктує, хтось мовчить і боїться сказати слово, групова робота не вдається, а правила існують тільки на плакаті.

Тому соціальну компетентність потрібно формувати цілеспрямовано. У молодшому шкільному віці діти швидко

підхоплюють модель поведінки: як говорити, як миритися, як просити допомогу, як тримати себе в руках тощо.

Мета статті – окреслити суть поняття «соціальна компетентність», узагальнити чинники та описати механізми, через які соціальна компетентність розвивається в освітньому просторі, а також виокремити педагогічні стратегії її формування.

Проблема соціального становлення особистості знайшла своє відображення у працях Авер'янової Г., Бібік Н., Варецької О., Гончарової-Горянської М., Горбань Г., Докторович М., Дембицької Н., Коваленко В., Москаленко В. та інших.

Компетентність – динамічна комбінація знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, інших особистих якостей, що визначає здатність особи успішно соціалізуватися, проводити професійну та/або подальшу навчальну діяльність [2].

Згідно з Державним стандартом початкової освіти, соціальна компетентність – здатність особистості продуктивно співпрацювати з різними партнерами у групі та команді, виконувати різні ролі та функції у колективі [1]. Соловйова Т. дає таке визначення поняття «соціальна компетентність»: це система знань, умінь, ціннісних орієнтацій і поведінкових компонентів, необхідних для гармонійного існування людини в соціумі та її успішної соціалізації [5].

Тож, можемо підсумувати, що соціальна компетентність здобувача початкової школи – це інтегрована здатність дитини спілкуватися й взаємодіяти з іншими в умовах шкільного життя, домовлятися, співпрацювати в парі та групі, виконувати різні ролі, дотримуватися правил співжиття, поважати межі інших, відповідально приймати прості рішення й контролювати власну поведінку у типових ситуаціях. Вона охоплює знання, навички, вміння та особистісні якості, які допомагають дитині жити й діяти в колективі.

Формування соціальної компетентності є багатофакторним процесом і залежить як від умов, у яких перебуває дитина, так і від її індивідуальних особливостей. Чинники формування соціальної компетентності – сукупність умов, обставин і впливів, які сприяють або перешкоджають розвиткові здатності здобувача початкової освіти ефективно взаємодіяти у соціумі. Чинники формування доцільно поділяти на зовнішні (соціально-педагогічні) та внутрішні (індивідуально-психологічні) [4]. До зовнішніх належать

соціокультурне середовище, освітнє середовище початкової школи, педагогічна культура вчителя, а також вплив позашкільної діяльності. До внутрішніх – особистісні якості (емпатійність, комунікативність, самооцінка, здатність до рефлексії), рівень морально-ціннісного розвитку, соціальний досвід у родині та класному колективі, а також психофізіологічні особливості, що впливають на сприймання й регуляцію соціальних ситуацій. Гармонійний уплив цих чинників створює умови для становлення соціально компетентної поведінки.

Проблема формування соціальної компетентності розглядається у межах кількох підходів: *компетентнісний підхід* орієнтує на формування практичної здатності застосовувати знання у соціальних ситуаціях; *особистісно- орієнтований підхід* забезпечує розвиток індивідуального потенціалу дитини, її самостійності та відповідальності у взаємодії з іншими; д*іяльнісний підхід* у формуванні соціальної компетентності молодшого школяра ґрунтується на принципі *дитина навчається, діючи; соціально-когнітивний* – акцентує увагу на процесах соціального навчання, наслідування, моделювання поведінки, розвитку емоційного інтелекту [3].

Практично соціальна компетентність формується через механізми, які забезпечують засвоєння норм, удосконалення соціальних умінь і закріплення досвіду взаємодії. Серед *ключових механізмів* виокремлюють:

- *Соціально-когнітивний*. Засвоєння норм і моделей поведінки через спостереження, наслідування, оцінку наслідків учинків.
- *Комунікативний.* Розвиток у спілкуванні, колективних видах діяльності, дискусіях та іграх.
- *Діяльнісний.* Закріплення умінь у практичній взаємодії, виконанні ролей, спільних завданнях.
- *Ціннісно-мотиваційний*. Формування внутрішніх мотивів діяти прийнятно: співпрацювати, допомагати, бути відповідальним; прийняття цінностей дружби, поваги, чесності, справедливості.
- *Рефлексивний.* Усвідомлення власних емоцій і дій, розуміння впливу власної поведінки на інших, розвиток саморегуляції.

Оскільки формування соціальної компетентності в початковій школі має відбуватись системно через щоденні ситуації, в яких дитина домовляється, співпрацює, приймає рішення, несе відповідальність тощо, доцільно виокремити *педагогічні стратегії*, які слід впроваджувати в освітній процес:

- *Стабільність правил і педагогічна послідовність*. Правила взаємодії встановлюються і затверджуються всім класом на початку навчального року. Вони мають працювати постійно і всі мають бути перед ними рівними.
- *Навчальна співпраця з чіткими ролями*. Кожна групова робота має будуватися через встановлені ролі виконавців (генератор ідей, реалізатор, координатор, спікер). При чому давати можливість мінятись ролями, щоб краще розуміти свої функціональні можливості.
- *Рольові ситуації. Кейси.* Теорія завжди ефективніше закріплюється через практику. Розіграш різноманітних мінісцен дає чудову проєкцію на реальне життя.
- *Розвиток саморегуляції*. Важливо навчити дитину приглушувати нервові виплески емоційних імпульсів (крик, різкі сльози, штовхання, самошкода) і виражати свій стан словесно: «Мені неприємно», «Я злюся, бо...» тощо.
- *Оцінка конкретних дій*. Акцент на дії дитини, коментар від учителя на кшталт: «Знаєш, я був дуже здивований і розчарований, що ти так вчинив. Я впевнений, ти би міг знайти інше рішення». Адже поганий вчинок, а не сама дитина.
- *Співпраця з батьками.* При спільних домовленостях між школою і сім'єю, як реагувати на конфлікти, як обговорювати помилки, результат особистісного зростання дитини значно вірогідніший. Варто надати батькам короткі пам'ятки-інструкції по урегулюванню ситуацій.

Отже, соціальна компетентність здобувача початкової освіти є інтегрованим результатом розвитку комунікативних, моральних, емоційно-вольових і поведінкових характеристик, необхідних для життя й навчання в колективі. Її формування визначається взаємодією зовнішніх та внутрішніх чинників і реалізується через соціально-когнітивний, комунікативний, діяльнісний, ціннісно-мотиваційний та рефлексивний механізми. Сформувати соціальну компетентність дитини у молодшому шкільному віці – означає сформувати людину з високими соціальними якостями, що у свою чергу формує здорове

відповідальне суспільство, яке поважає правила, права інших, уміє співпрацювати та знаходити компроміси.

Література

1. Державний стандарт початкової освіти. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/688-2019-%D0%BF#Text. **2. Закон України «Про освіту»** https://zakon.rada.gov.ua/go/2145-19?utm_source=chatgpt.com. **3. Кривіцька К., Коновальчук І.** Сутність та зміст формування соціальної компетності в дітей молодшого шкільного віку. URL : https://conference.pu.if.ua/forum/files/30112017/5/kriv.PDF https://vseosvita.ua/library/socialna-spramo vanist rozvitku-osobistosti-v-gromadanskomu-sociumi-471219.html

4. Смагіна Т. М. Поняття та структура соціальної компетентності учнів як наукова проблема. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка.* 2010. Вип. 50. С. 138–142.

5. Соловйова Т. Г. Формування соціальної компетентності як умова успішної соціалізації молоді. *Вісник Запорізького національного університету. Педагогічні науки.* 2020. № 1 (34). С. 272–278.

ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ВПРОВАДЖЕННЯ STEM-ОСВІТИ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Давидова Юлія Сергіївна,
магістрантка 1 року навчання
спеціальності «Початкова освіта»
ДЗ «Луганський національний університет
імені Тараса Шевченка»

Науковий керівник –
кандидат філологічних наук,
доцент ***Цалапова О. М.***

У роботі розглянуто актуальні питання впровадження STEM- та STEAM-технологій в освітній процес початкової школи в умовах Нової української школи (НУШ), розглянуто теоретичне підґрунтя та практичне значення інтегрованого навчання, деталізовано етапи

впровадження STEAM-проєктів на уроках образотворчого мистецтва.

Ключові слова: *STEM-освіта, STEAM-технології, початкова школа, Нова українська школа (НУШ), міжпредметна інтеграція, проєктна діяльність, дизайнерське мислення, інтегроване навчання.*

Впровадження STEM-технологій у початковій ланці освіти спрямоване на стимулювання пізнавального інтересу, підтримку допитливості та формування мотивації до самостійних досліджень. Це досягається через залучення учнів до створення моделей, конструкцій, проєктну діяльність, проведення навчальних екскурсій, днів науки тощо. Під час таких занять акцент робиться на формуванні навичок дослідницької діяльності, ознайомленні зі STEM-галузями та стимулюванні інтересу учнів до подальшого вивчення STEM-пов'язаних курсів.

Теоретичні засади STEM-освіти ґрунтовно досліджені в працях закордонних (G. Lucas, G. Yakman, J. W. Gerlach) та вітчизняних фахівців (І. Василашко, С. Галата, О. Коршунова, Н. Морзе, О. Патрикеєва).

Розвиток цього напряму в Україні активізувався з 2016 року через низку нормативних ініціатив МОН та Інституту модернізації змісту освіти, зокрема проєкт «Я – дослідник», роботу Всеукраїнського STEM-центру та проведення тематичних фестивалів («STEM-весна», «STEM-школа»). Методологічне підґрунтя для практичної реалізації підходу в закладах освіти формують дослідження Т. Андрущенко, В. Величка, С. Гальченко, В. Камишина, О. Лісового, О. Стрижака та інших фахівців.

Мета роботи полягає в теоретичному обґрунтуванні та розкритті педагогічних аспектів упровадження STEM-технологій та STEAM-технологій в освітній процес початкової школи, а також у визначенні ключових переваг міжпредметної інтеграції для формування дослідницької компетентності та цілісного світогляду молодших школярів в умовах Нової української школи.

Важливість STEM-підходу підтверджується позицією світових експертів. Зокрема, Андреас Шляйхер, керівник директорату освіти та навичок ОЕСР, засновник PISA, зауважує, що світ більше не винагороджує людей за те, що вони знають – Google знає все. Світ винагороджує за те, що вони можуть робити з тим, що знають.

Справжній тест на істинність освіти сьогодні – це не те, чи можемо ми згадати вивчене в школі, а те, чи готові ми до змін [6].

Це корелює з ідеями Кена Робінсона, відомого експерта з питань освіти та розвитку креативності, про допитливість як головний рушій прогресу. STEM-освіта, на думку експерта, важлива не лише тому, що вона покращує результати з математики, а тому, що вона звертається до тих частин єства дитини, які зазвичай залишаються неторканими: до її здатності до інновацій та творчого вирішення проблем [7].

Сучасне STEM-середовище в умовах НУШ базується на автономії закладів освіти та охоплює кілька ключових компонентів:

– змістовий, представлений інтегрованими програмами та курсами за вибором;

– процесуальний, пов'язаний із міждисциплінарністю, орієнтацією на розв'язання реальних практичних проблем;

– організаційний, який передбачає пріоритет групових форм роботи (проєкти, квести, хакатони, інженерні виставки тощо).

Особливістю STEM-методики є принцип «перевернутого навчання» (від практики до теорії), де в основу ставиться конкретне завдання, а необхідні знання здобуваються в процесі пошуку рішення шляхом спроб і помилок [5, с. 30]. Це трансформує роль учителя з транслятора знань у партнера та наставника.

Реалізація STEM-підходу в 1–4 класах відбувається поетапно: від постановки проблеми до тестування та вдосконалення продукту [3, с. 325]. Важливим інструментом є тематичні дні, що забезпечують наскрізну інтеграцію різних предметів навколо однієї проблеми. Результати діяльності фіксуються в учнівських «портфоліо», що дозволяє відстежувати динаміку розвитку дослідницької компетентності.

Особливого значення в освітньому процесі початкової ланки набуває трансформація класичного STEM-підходу в модель STEAM, де компонент «Art» (мистецтво) виступає не лише як засіб естетичного виховання, а як потужний когнітивний та методологічний інструмент.

Якщо закордонні дослідники, як-от G. Yakman (2008), окреслюють глобальну концепцію STEAM, то в українському науковому просторі методику адаптації цих ідей до умов НУШ ґрунтовно розробляють Н. Морзе та О. Стрижак. Зокрема, наукині акцентують увагу на тому, що образотворче мистецтво є тим

«містком», який дозволяє дитині перейти від теоретичного спостереження до творчого моделювання [1; 2; 4].

У контексті уроків образотворчого мистецтва STEAM-технології дозволяють подолати розрив між абстрактним науковим знанням та його практичним, візуально-чуттєвим втіленням.

Практична реалізація цього підходу базується на тому, що мистецтво стає етапом дизайну та візуалізації інженерної думки. Процес створення художнього продукту в межах STEAM-проєкту проходить через такі стадії:

1. Візуалізація та ескізування. На цьому етапі учень вчиться не просто малювати об'єкт, а створювати технічний малюнок або схему майбутнього винаходу, враховуючи пропорції, симетрію та ергономіку (наприклад, при моделюванні «Розумного будинку» або «Транспорту майбутнього»).

2. Експериментування з матеріалами. Сутність другого етапу полягає у дослідженні фізичних та хімічних властивостей художніх матеріалів (дифузія пігментів у воді, змішування кольорів, стійкість конструкційних матеріалів для паперопластики), що перетворює урок мистецтва на міні-лабораторію.

3. Етап спостереження**.** Цей етап передбачає вивчення природних форм (структура сніжинки, прожилки листка, будова мушлі). За своєю суттю цей етап інтегрує знання з природознавства та математики у художню творчість, розвиваючи в учнів здатність бачити логіку та гармонію навколишнього світу.

Ефективними формами практичної діяльності на уроках образотворчого мистецтва є створення оптичних іграшок (тауматропів – рухливих іграшок), що пояснюють інерцію зору; геометрична архітектура з використанням об'ємного моделювання; та екологічний дизайн, спрямований на ресайклінг матеріалів. Такий підхід стимулює розвиток «дизайнерського мислення», де помилка сприймається не як поразка, а як необхідний етап апробації ідеї.

Отже, інтеграція образотворчого мистецтва у STEAM-цикл дозволяє учневі початкової школи розвивати креативність, нестандартність мислення, навички інженірингу. Роль учителя при цьому трансформується, із транслятора інформації він стає він ініціатором (модератором) творчого пошуку, який допомагає дитині поєднати естетичну привабливість об'єкта з його функціональною та науковою обґрунтованістю. Це забезпечує формування цілісної

картини світу, де мистецтво, наука та технології існують у нерозривній єдності.

Тож основні переваги STEM та STEAM-освіти для молодших школярів полягають у формуванні вміння застосовувати знання у повсякденному житті (практикоцентричність навчання); розвитку автономності та відповідальності за власні рішення (суб'єктивність процесу); ознайомленні з наукомісткими галузями та винахідництвом (профорієнтація на ранніх етапах навчання); систематизації світогляду через міжпредметні зв'язки.

Отже, ефективність STEAM-підходу в початковій школі безпосередньо залежить від креативності педагога, здатності створювати стимулююче середовище та індивідуалізації навчання, що в комплексі готує учнів до викликів сучасного світу.

Література

1. **Морзе Н. В.,** Кузьмінська О. Г. Моделі навчання STEM-освіти та їх реалізація в освітньому процесі. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2019. Т. 73, № 5. С. 1–20. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/ (дата звернення: 07.04.2026). **2. Пушкарьова Т. М.,** Стрижак О. Ю. STEM-освіта: науково-методичні засади та практика реалізації в початковій школі. *Педагогічні науки*. 2020. № 92. С. 12–18. URL: https://imzo.gov.ua/stem-osvita/ (дата звернення: 01.04.2026). **3. Сліпухіна І. А.** та ін. Сучасний фізичний експеримент у дидактиці STEM орієнтованого навчання / Сліпухіна І. А., Чернецький І. С., Мєняйлов С. М., Матеїк Г. Д., Рудницька Ж. О. *Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка*. 2016. Вип. 22. С. 325–328. **4. Стрижак О. Ю.** Інтегровані уроки як форма реалізації STEM-навчання в початковій школі. *Рідна школа*. 2017. № 5–6. С. 27–31. **5. Стрижак О. Є.,** Сліпухіна, І. А., Поліхун Н. І. STEM-освіта: основні дефініції. *Інформаційні технології і засоби навчання*, 2017. №62 (6). С. 16–33. **6. Schleicher A.** World Class: How to Build a 21st-Century School System. Paris: OECD Publishing, 2018. 288 p. URL: https://doi.org/10.1787/9789264300002-en. **7**. **Sir Robinson К**. Creative Schools: The Grassroots Revolution That's Transforming Education. URL: https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED481922.pdf

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Зажарська Вероніка Петрівна,
магістрантка 1 року навчання
спеціальності «Початкова освіта»
ДЗ «Луганський національний університет
імені Тараса Шевченка»

Науковий керівник –
кандидат філологічних наук,
доцент ***Ужченко Д. В.***

Автор визначає особливості формування соціальної компетентності молодших школярів під час освітнього процесу в початковій школі. У результаті аналізу досліджуваної проблеми встановлено, що формування соціальної компетентності молодших школярів є одним із пріоритетних завдань сучасної початкової освіти, оскільки забезпечує успішну соціалізацію дитини, її здатність до ефективної взаємодії з іншими людьми та адаптації до змінних умов соціального середовища. Формування соціальної компетентності учнів початкових класів є ключовим завданням Нової української школи, оскільки це допомагає дітям молодшого шкільного віку будувати ефективні стратегії поведінки та розвивати навички командної роботи.

Ключові слова: *компетентність, соціальна компетентність, молодший школяр, освітній процес в початковій школі.*

Сучасний етап розвитку освіти в Україні характеризується спрямованістю на формування компетентної, соціально активної та відповідальної особистості, здатної до ефективної взаємодії в суспільстві. У цьому контексті особливого значення набуває формування соціальної компетентності молодших школярів як однієї з ключових умов їх успішної соціалізації та подальшого особистісного розвитку.

Актуальність проблеми зумовлена сучасними соціальними викликами, зокрема динамічними змінами у суспільстві, зростанням ролі комунікації, необхідністю розвитку навичок співпраці,

толерантності, емоційного інтелекту та відповідальної поведінки. Молодший шкільний вік є сенситивним періодом для формування соціальних умінь і навичок, адже саме в цей час закладаються основи взаємодії з однолітками та дорослими, формуються соціальні ролі та ціннісні орієнтації [1].

Важливість формування соціальної компетентності підкреслюється в сучасних нормативних документах, де соціальна та громадянська компетентності визначені як ключові. Це передбачає необхідність створення педагогічних умов, які сприяють розвитку у дітей здатності до ефективної комунікації, співпраці, вирішення конфліктів та адаптації до різних соціальних ситуацій.

У Державному стандарті початкової освіти зазначено про важливість «засвоєння учнями відповідно до вікових особливостей різних видів соціального досвіду, системи цінностей суспільства, морально-правових норм, традицій» [3].

Формуванням соціальної компетентності цікавилося досить багато вітчизняних та зарубіжних науковців, в роботах яких ми можемо знайти досить багато інформації, що стосується теоретичного підґрунтя соціальної компетентності, вікових особливостей формування та методики застосування. Зокрема, ми виділяємо наступні: І. Бех, Н. Гавриш, А. Мудрик, О. Пометун, О. Проценко, О. Савченко та інші.

Соціальна компетентність молодших школярів є важливою педагогічною проблемою сьогодення, що стала особливо актуальною в умовах пандемії та війни в Україні. Ці кризи створили нові виклики для освітнього процесу, зокрема обмежили можливості дітей для соціальної взаємодії, ускладнюючи розвиток таких навичок, як комунікація, співпраця та розв’язання конфліктів [5].

Водночас практика освітнього процесу свідчить про наявність суперечностей між потребою у формуванні соціально компетентної особистості та недостатнім рівнем методичного забезпечення цього процесу в початковій школі. Це зумовлює необхідність наукового осмислення особливостей формування соціальної компетентності молодших школярів, визначення ефективних педагогічних підходів і методів її розвитку.

Формування соціальної компетентності молодших школярів має низку специфічних особливостей, зумовлених віковими, психологічними та педагогічними чинниками. Визначимо основні:

1. Сенситивність молодшого шкільного віку, адже молодший шкільний вік є найбільш сприятливим періодом для формування соціальних умінь і навичок. Саме в цей час діти активно засвоюють норми поведінки, правила взаємодії, соціальні ролі та цінності.

2. Провідна роль навчальної діяльності, яка визначає, що соціальна компетентність формується саме у процесі навчальної діяльності і є провідною. Через спільну роботу, групові завдання, взаємодію з учителем і однолітками діти навчаються співпраці, відповідальності та комунікації.

3. Значення міжособистісної взаємодії, адже велике значення має спілкування з однолітками. У процесі взаємодії діти навчаються домовлятися; розв'язувати конфлікти; проявляти емпатію; дотримуватися правил групи.

4. Формування через практичний досвід, адже соціальна компетентність не формується лише теоретично – вона розвивається через: ігрову діяльність; рольові ситуації; участь у спільних проєктах; моделювання життєвих ситуацій.

5. Вплив емоційної сфери, адже для молодших школярів характерна емоційність, тому важливо формувати емоційний інтелект; навчати розпізнавати власні та чужі емоції; розвивати здатність до співпереживання.

6. Роль учителя як соціального модератора, адже учитель початкових класів виступає зразком соціальної поведінки; організатором взаємодії; посередником у вирішенні конфліктів та підтримкою у складних ситуаціях.

7. Необхідність інтегрованого підходу, який визначає, що формування соціальної компетентності відбувається не лише на уроках, а й у позакласній діяльності, у виховній роботі та через інтеграцію різних освітніх галузей.

8. Урахування індивідуальних особливостей дітей, так як кожна дитина має різний рівень комунікативних навичок, емоційної зрілості, соціального досвіду. Тому важливий індивідуальний підхід.

9. Вплив сімейного середовища, адже сім'я є важливим фактором формування соціальної компетентності, тому ефективність цього процесу залежить від співпраці школи і батьків.

Соціальна компетентність складається зі знання норм і правил спілкування та поведінки в суспільстві, знання продуктивних способів взаємодії з оточуючими людьми, знання власних особистісних

особливостей, що сприяють досягненню успіху, прагнення проявляти себе в певній діяльності, досягненні успіхів, ціннісного ставлення до творчості, ціннісного ставлення до себе та інших [2].

Отже, формування соціальної компетентності у молодших школярів є важливим завданням сучасної початкової ланки освіти. Ця ключова компетентність визначає успішність їх в повсякденному житті, дозволяючи не тільки адаптуватися, а також активно впливати на життєві події, засвоювати певні соціальні позиції, змінювати навколишню дійсність і самого себе.

Ефективність формування соціальної компетентності молодших школярів залежить від створення відповідних педагогічних умов, зокрема: організації сприятливого психологічного клімату в класі, використання інтерактивних методів навчання, розвитку комунікативних умінь учнів, забезпечення партнерської взаємодії між учителем і дітьми, а також тісної співпраці закладу освіти з сім'єю [4].

Таким чином, нами було з'ясовано, що соціальна компетентність є інтегративною характеристикою особистості, яка включає систему знань про соціальні норми і правила поведінки, сформовані вміння спілкування, співпраці, розв'язання конфліктів, а також ціннісні орієнтації та емоційно-вольові якості, а формування соціальної компетентності молодших школярів є складним, багатофакторним процесом, що потребує цілеспрямованої педагогічної організації, урахування вікових особливостей дітей та створення сприятливого соціально-освітнього середовища в початковій школі.

Література

1. Губарєва Д. Соціальна компетентність в умовах сучасної початкової школи України. *Вісник Університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Педагогіка і психологія».* 2020. С. 27–34. **2. Данилейко С.** Шляхи формування соціальної компетентності учнів початкової школи. *Соціум. Наука. Культура* : матер. наук. конф. URL : http://intkonf.org/danileykosi-shlyahi-formuvannya-sotsialnoyi-kompetentnosti-uchniv-pochatkovoyi-shkol **3. Державний стандарт початкової освіти**. URL : http://dano.dp.ua/attachments/article/303/ **4. Дзененко О.** Формування соціальної компетентності молодших школярів. URL : https://core.ac.uk/download/pdf/199237431.pdf **5. Коваленко В**. Формування соціальної компетентності учнів

молодших класів в умовах сучасного інформаційного простору. URL : https://lib.iitta.gov.ua/10469/1/Otros_2015_6_11.pdf

СУЧАСНІ ПЕДАГОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

Ізюмська Анастасія Олександрівна,
магістрантка 1 року навчання
спеціальності «Початкова освіта»
ДЗ «Луганський національний університет
імені Тараса Шевченка»

Науковий керівник –
доктор педагогічних наук,
професор ***Починкова М. М.***

У статті розглядається проблема впровадження сучасних педагогічних технологій у початковій школі. Проаналізовано сутність сутність цих технологій і їх роль у формуванні ключових компетентностей учнів. Окреслено основні види сучасних педагогічних технологій. Зазначено, що їх застосування сприяє індивідуалізації навчання, формуванню особистості учня тощо. Зроблено висновок про необхідність системного впровадження технологій у практику початкової освіти.

Ключові слова: *педагогічні технології, інтегроване навчання, сучасні педагогічні технології навчання.*

Сучасна початкова освіта в Україні орієнтується на формування компетентнісної особистості, здатної до самостійного навчання, критичного мислення та ефективної взаємодії. Відповідно до Державного стандарту початкової освіти [1] освітній процес має забезпечувати розвиток ключових компетентностей, а не лише передачу знань.

Традиційні методи навчання не повною мірою відповідають цим вимогам, що зумовлює необхідність упровадження сучасних педагогічних технологій як ефективного інструменту оновлення освітнього процесу.

Проблему педагогічних технологій досліджували українські науковці: І. Дичківська, О. Пєхота, О. Пометун, Л. Пироженко, В. Химинець, О. Янкович та ін. У їхніх працях педагогічна технологія здебільшого розглядається як цілісна система організації навчання, що забезпечує гарантований результат.

Педагогічні технології виступають важливим інструментом реалізації цілої низки завдань, серед яких: формування особистості, здатної до самостійного мислення, творчої діяльності та адаптації до нових умов. Сучасні педагогічні технології в освіті розглядаються як засіб, за допомогою якого може бути реалізована нова освітня парадигма. Тенденції розвитку педагогічних технологій безпосередньо пов'язані з гуманізацією освіти, що сприяє самореалізації та самоактуалізації особистості [2].

О. Янкович, І. Кузьма визначають педагогічну технологію як складну систему «засобів і методик, об'єднаних пріоритетними загальноосвітніми цілями, які концептуально взаємопов'язані змістом і завданнями, формами та методами організації освітнього процесу, де кожна позиція накладає відбиток на всі інші, що і створює певну сукупність умов для розвитку учнів» [5].

Однією з провідних у початковій школі є технологія інтегрованого навчання. У межах сучасної педагогічної науки вона трактується як комплексний підхід до організації освітнього процесу, зокрема до проведення уроку або його окремих частин без чіткого поділу на самостійні навчальні дисципліни [3; 5].

Інтегроване навчання передбачає об'єднання змісту різних навчальних предметів і формування цілісного уявлення про світ. Наприклад, під час інтегрованого уроку учні можуть виконувати мовні вправи (складання тексту), розв'язувати математичні задачі про врожай, а також вивчати природні явища. Такий підхід дозволяє не лише краще засвоїти матеріал, а й сформувати здатність застосовувати знання в реальних ситуаціях. Таким чином інтегроване навчання підвищує рівень розуміння матеріалу та сприяє розвитку системного мислення.

Важливе місце в початковій школі займають інтерактивні технології навчання, які базуються на активній взаємодії учнів. За твердженням О. Пометун і Л. Пироженко, вони забезпечують включення кожного учня в освітній процес [4].

Технологія розвитку критичного мислення також є однією з інноваційних педагогічних технологій, що допомагає учневі не тільки засвоїти певний обсяг знань, а й сприяє розвитку його мисленнєвих можливостей. Вона спрямована на формування вміння аналізувати інформацію, порівнювати факти та робити висновки. Наприклад, під час читання казки учні можуть обговорювати вчинки героїв, аргументувати власну позицію та пропонувати альтернативні варіанти розвитку подій. Такі завдання розвивають логічне мислення та формують уміння працювати з інформацією.

Якщо розглянемо інформаційно-комунікаційні технології, то вони значно розширюють можливості навчання. Освітні ресурси сприяють індивідуалізації навчання: учні можуть виконувати завдання у власному темпі, отримуючи миттєвий зворотний зв'язок. Як зазначають дослідники, це підвищує ефективність засвоєння знань та зацікавленість учнів [5].

Особливу роль у початковій школі відіграють ігрові технології. Ігрова діяльність допомагає зробити навчання природним і цікавим для дітей.

Також на практиці сучасної початкової школи активно використовують проєктні технології, що, серед іншого, забезпечують розвиток самостійності та відповідальності. У процесі роботи над проєктом формуються навички дослідження, комунікації, самоорганізації тощо.

Отже, можна стверджувати, що наведені вище технології сприяють підвищенню ефективності освітнього процесу, забезпечують розвиток не лише знань, умінь і навичок, а передусім формуванню ключових компетентностей, необхідних для подальшого навчання сучасних школярів.

Обираючи педагогічні технології, вчитель має враховувати вікові особливості учнів та запобігати негативним психологічним явищам, таким як перевантаження чи стрес.

Сучасні педагогічні технології мають практичне підтвердження своєї ефективності. Вони забезпечують цілісність і результативність освітнього процесу, сприяють розвитку самостійності, творчості, індивідуалізації навчання та формуванню навичок самоконтролю. Головним їх пріоритетом є не лише засвоєння знань, а формування компетентностей і здатності учнів навчатися протягом життя.

Таким чином, упровадження сучасних педагогічних технологій у початковій школі є необхідною умовою підвищення якості освіти. Вони забезпечують індивідуалізацію навчання, активну участь учнів у освітньому процесі та формування компетентної особистості.

Література

1. Державний стандарт початкової освіти : затв. постановою Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2018 р. № 87. URL : https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/pro-zatverdzhennya-derzhavnogo-standartupochatkovoyi-osviti. **2. Дичківська І. М.** Інноваційні педагогічні технології : підручник. Київ : Академвидав, 2012. 352 с. **3. Освітні** технології : навчально-методичний посібник / О. М. Пєхота, А. З. Кіктенко, О. М. Любарська та ін. ; за заг. ред. О. М. Пєхоти. Київ : А.С.К., 2001. 256 с. **4. Пометун О., Пироженко Л.** Інтерактивні технології навчання : теорія та практика. Київ : Освіта, 2002. 240 с. **5. Янкович О. І., Кузьма І. І.** Освітні технології у початковій школі : навчально-методичний посібник. Тернопіль : ТНПУ ім. Володимира Гнатюка, 2018. 266 с.

КУЛЬТУРНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЗДОБУВАЧА ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ (4 КЛАС): ЗМІСТ ТА МЕЖІ ПОНЯТТЯ

Корнєва Дана Петрівна,
магістрантка 1 року навчання
спеціальності «Початкова освіта»
ДЗ «Луганський національний університет
імені Тараса Шевченка

Науковий керівник –
доктор філологічних наук,
професор ***Кизилова В. В.***

У статті розглянуто зміст і сутність поняття культурної компетентності здобувача початкової освіти. Проаналізовано підходи до трактування культурної компетентності в сучасній педагогічній науці та нормативних документах. Визначено

структурні компоненти культурної компетентності молодших школярів. Окреслено основні аспекти формування культурної компетентності в освітньому процесі початкової школи. Висвітлено педагогічні умови формування культурної компетентності учнів початкової школи. Зроблено висновок про необхідність системного підходу до формування культурної компетентності в освітньому процесі.

Ключові слова: *культурна компетентність, початкова освіта, молодші школярі, культурні цінності, освітній процес.*

Сучасна система освіти України орієнтується на формування компетентної особистості, здатної до активної участі в культурному, соціальному та громадському житті суспільства. У зв'язку з цим особливого значення набуває реалізація компетентнісного підходу в освітньому процесі, який передбачає розвиток умінь застосовувати знання у практичній діяльності, формування ціннісних орієнтацій та життєвих компетентностей. Однією з важливих складників такого підходу є формування культурної компетентності здобувачів освіти, що сприяє гармонійному розвитку особистості та її успішній соціалізації. Особливої актуальності проблема формування культурної компетентності набуває в умовах Нової української школи, де одним із ключових завдань є виховання свідомого громадянина, носія національної культури та загальнолюдських цінностей [5].

Метою статті є визначення змісту та меж поняття культурної компетентності здобувача початкової освіти.

Початкова школа є надзвичайно важливим етапом становлення особистості дитини. Саме в цей період відбувається активне формування світогляду, моральних якостей, системи цінностей і моделей поведінки, які значною мірою визначають подальший розвиток особистості. Молодший шкільний вік характеризується підвищеною пізнавальною активністю, відкритістю до нових знань і вражень, що створює сприятливі умови для формування культурних уявлень, естетичних почуттів і культурної поведінки. Саме тому початкова освіта відіграє ключову роль у закладанні основ культурної компетентності [1, с. 280].

Культурна компетентність передбачає не лише знання про культуру, традиції, мистецтво, історичні пам'ятки та національні символи, а й сформованість певних ціннісних установок, що

визначають ставлення особистості до культурних надбань свого народу та інших народів світу. Важливим складником культурної компетентності є уміння дотримуватися загальноприйнятих норм поведінки, проявляти повагу до культурних традицій, виявляти толерантність у міжособистісному спілкуванні [2, с.112].

Особливе значення у формуванні культурної компетентності має завершальний етап навчання у початковій школі – 4 клас. Саме на цьому етапі відбувається узагальнення й систематизація знань, умінь і навичок, набутих учнями протягом попередніх років навчання. У цей період діти поступово починають усвідомлювати значення культурних традицій, норм поведінки та моральних цінностей у житті людини й суспільства.

Проблема формування культурної компетентності молодших школярів привертала увагу багатьох вітчизняних і зарубіжних науковців. Зокрема, теоретичні засади культурної освіти та виховання розроблялися у працях В. Сухомлинського, який підкреслював важливість духовного розвитку особистості. Питання компетентнісного підходу в освіті, зокрема формування культурної компетентності, досліджували О. Пометун, Л. Паращенко, Н. Бібік та інші. Зарубіжні дослідники, такі як Дж. Дьюї та Г. Гарднер, розглядали розвиток культурної обізнаності через досвід, діяльність і множинність інтелектів. У сучасних наукових розвідках увага зосереджується на інтеграції культурологічного компонента в освітній процес початкової школи, що сприяє формуванню в учнів здатності до міжкультурної взаємодії, розуміння культурного різноманіття та розвитку власної культурної ідентичності.

У науковій літературі існують різні підходи до трактування поняття культурної компетентності, що зумовлює необхідність його подальшого теоретичного осмислення [3, с. 256]. Формування культурної компетентності відбувається в процесі навчальної діяльності, виховної роботи, участі у творчих заходах, святкових подіях, екскурсіях та різноманітних позакласних формах роботи.

Зміст культурної компетентності здобувача початкової освіти доцільно розглядати через кілька взаємопов’язаних компонентів, які взаємодоповнюють один одного та забезпечують цілісність її формування.

Когнітивний компонент передбачає наявність у молодших школярів певного обсягу знань про культурні традиції, звичаї,

мистецтво, національні символи, культурну спадщину свого народу та інших народів світу. Він включає уявлення про культурні пам'ятки, видатних діячів культури, народні свята та обряди. У процесі навчання учні поступово розширюють свій культурний кругозір, знайомляться з творами літератури, музики, образотворчого мистецтва, що сприяє формуванню їхньої культурної обізнаності [4, с.184].

Ціннісний компонент пов'язаний із формуванням позитивного ставлення до культурних надбань людства, поваги до культурних традицій, звичаїв і різноманіття культур. Він передбачає усвідомлення значення культури для розвитку суспільства та особистості. У молодших школярів поступово формується почуття гордості за культурну спадщину свого народу, а також толерантне ставлення до представників інших культур.

Діяльнісний компонент культурної компетентності характеризується здатністю учнів застосовувати культурні знання, уміння та цінності у повсякденному житті. Його сутність полягає у практичному втіленні культурних норм, правил поведінки та етичних принципів у різних життєвих ситуаціях. Саме через діяльність молодші школярі засвоюють культурні моделі поведінки, вчаться взаємодіяти з іншими людьми та усвідомлювати значення культурних норм.

Проявом діяльнісного компонента є дотримання учнями правил культурної поведінки у школі, сім'ї та громадських місцях. Діти поступово навчаються будувати свої взаємини з однокласниками, учителями та іншими людьми на засадах взаємоповаги, доброзичливості та толерантності. Важливе значення має розвиток комунікативної культури, що передбачає уміння висловлювати власні думки, уважно слухати співрозмовника, дотримуватися правил мовленнєвого етикету, виявляти повагу до позиції інших людей [5, с.40].

У 4 класі учні вже мають певний культурний досвід, сформований у процесі навчання в початковій школі. Вони здатні усвідомлювати значення культурних явищ, розрізняти культурні традиції різних народів, розуміти роль культури в житті суспільства. На цьому етапі навчання діти виявляють інтерес до культурних подій, із задоволенням беруть участь у шкільних святах, конкурсах, виставках та інших культурно-освітніх заходах. Також вони можуть

висловлювати власну думку щодо культурних явищ, оцінювати вчинки людей з позицій моральних і культурних норм [6, с. 504].

Важливою умовою формування культурної компетентності здобувачів початкової освіти є інтеграція змісту різних навчальних предметів. Саме міжпредметні зв'язки сприяють цілісному сприйняттю культурних явищ та забезпечують формування в учнів системного уявлення про культурний простір. Завдяки такому підходу знання, отримані на різних уроках, не сприймаються ізольовано, а поєднуються між собою, доповнюючи одне одного.

Значну роль у формуванні культурної компетентності відіграють уроки літературного читання. Саме під час опрацювання художніх творів учні знайомляться з багатством національної та світової культури, пізнають духовні цінності народу, його традиції та звичаї. Через народні казки, легенди, міфи, оповідання та вірші діти отримують уявлення про моральні ідеали, норми поведінки, а також про історичні та культурні особливості різних народів.

Не менш важливе значення мають уроки мистецтва, які сприяють розвитку естетичної культури молодших школярів. Під час вивчення музичного, образотворчого та театрального мистецтва учні вчаться сприймати художні образи, розуміти їхній зміст, висловлювати власні емоції та враження від творів мистецтва. Знайомство з творами видатних митців, народною творчістю, музичними композиціями та художніми зображеннями сприяє формуванню естетичних смаків і художніх уподобань дітей.

Важливим елементом формування культурної компетентності є також курс «Я досліджую світ». Його зміст спрямований на ознайомлення учнів із різними аспектами життя суспільства, зокрема культурними традиціями, звичаями, народними святами та обрядами. У процесі навчання школярі дізнаються про культурні особливості свого народу, символіку держави, історичні пам'ятки, а також про культурне різноманіття світу. Це сприяє формуванню у дітей почуття національної ідентичності, поваги до культурної спадщини та толерантного ставлення до представників інших культур.

Таким чином, інтеграція змісту навчальних предметів створює сприятливі умови для комплексного формування культурної компетентності молодших школярів. Завдяки поєднанню різних освітніх галузей учні отримують можливість не лише здобувати

знання про культуру, а й усвідомлювати її значення у власному житті, розвивати естетичні почуття, творчі здібності та культурну поведінку.

Водночас межі поняття культурної компетентності визначаються віковими особливостями молодших школярів. Учні 4 класу лише починають формувати системне уявлення про культурний простір, тому їхня культурна компетентність має переважно початковий характер. На цьому етапі вона проявляється здебільшого у формуванні базових культурних знань, навичок культурної поведінки та позитивного ставлення до культурних цінностей. Подальший розвиток культурної компетентності відбувається на наступних етапах освіти, коли учні здобувають більш глибокі знання про культуру та розширюють власний культурний досвід.

Отже, культурна компетентність здобувача початкової освіти є важливим складником формування гармонійно розвиненої особистості молодшого школяра. Вона поєднує систему знань про культуру, сформоване ціннісне ставлення до культурних надбань суспільства, а також здатність застосовувати культурні норми й правила поведінки у повсякденному житті. Для учнів 4 класу культурна компетентність проявляється у розумінні значення культурних традицій і звичаїв, усвідомленні ролі культурних цінностей у житті суспільства, повазі до національної та світової культурної спадщини, а також у дотриманні норм етичної поведінки в різних життєвих ситуаціях. Ефективне формування культурної компетентності здобувачів початкової освіти потребує системного педагогічного підходу, що передбачає поєднання навчальної, виховної та позакласної діяльності. Важливу роль у цьому процесі відіграє інтеграція змісту навчальних предметів, використання міжпредметних зв'язків, застосування активних і творчих методів навчання, а також створення сприятливого культурно-освітнього середовища в закладі освіти. Саме така організація освітнього процесу сприяє формуванню у молодших школярів стійкого інтересу до культури, розвитку їхніх естетичних почуттів, моральних цінностей і соціально значущих якостей особистості.

Література

1. Бех І. Д. Особистісно орієнтоване виховання. К. : Либідь, 2023. 280 с. **2. Бібік Н. М**. Компетентнісний підхід у сучасній початковій освіті. К. : Освіта, 2019. 112 с. **3. Кузьменко О. П**.

Психологічні основи навчання молодших школярів. К. : Видавництво «Шкільний світ», 2021. 256 с. **4. Мельник Т. В**. Виховання ціннісних орієнтацій у початковій школі. К. : Наукова думка, 2020. 184 с. **5. Нова українська школа :** концептуальні засади реформування середньої школи. К. : МОН України, 2019. 40 с. **6. Савченко О. Я**. Дидактика початкової освіти. К. : Грамота, 2019. 504 с.

КЛЮЧОВІ НАПРЯМИ ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЄВИХ УМІНЬ УЧНІВ 3 КЛАСУ В УМОВАХ КОМПЕТЕНТНІСНОГО ПІДХОДУ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Крупа Ірина Олегівна,
магістрантка 1 року навчання
спеціальності «Початкова освіта»
Тернопільського національного педагогічного
університету імені Володимира Гнатюка

Науковий керівник –
кандидат філологічних наук,
доцент ***Турко О. В.***

У статті визначено основні напрями розвитку мовленнєвих умінь учні початкової школи крізь призму компетентнісного підходу. Окреслені напрями сприяють формуванню комунікативної компетентності, суголосні з сучасними тенденціями розвитку освіти – цифрова грамотність, розвивальне середовище, формувальне оцінювання, критичне мислення. Крім цього, кожен із цих напрямів реалізується із врахуванням вікових та психологічних особливостей учнів початкової школи, інтеграції видів мовленнєвої діяльності, використання інноваційних технологій навчання.

Ключові слова: *мовленнєві уміння, учні початкової школи, компетентнісний підхід, науково-педагогічні напрями.*

Зорієнтованість сучасної системи освіти в Україні, з одного боку, на потреби суспільства, його цифровий розвиток, геополітичні

виклики тощо, з іншого – трансформація початкової освіти в межах Концепції Нова українська школа, зумовили переорієнтацію освітнього процесу зі знаннєвої моделі на компетентнісну. Визначальну роль у якій відіграє комунікативна компетентність – «структурний феномен, що містить як складники цінності, мотиви, установки, соціально-психологічні стереотипи, знання, уміння, навички» [7, с. 145].

З огляду на це особливої значущості набуває питання формування мовленнєвих умінь, які становлять основу розвитку комунікативної компетентності та забезпечують здатність особистості до ефективної взаємодії в різних сферах життєдіяльності. Мовленнєві уміння є визначальним показником компетентнісного підходу в початковій освіті, оскільки інтегрують знання, практичні навички та соціальні цінності для вирішення реальних комунікативних завдань.

Мета статті – окреслити та проаналізувати науково-методичні напрями формування мовленнєвих умінь учнів 3 класу, визначити їхній уплив на розвиток комунікативної компетентності молодших школярів.

У контексті реалізації компетентнісної парадигми початкової освіти процес формування мовленнєвих умінь учнів 3 класу набуває системного характеру та охоплює сукупність взаємопов'язаних напрямів, що визначаються нормативними вимогами Державного стандарту початкової освітим [2] та психолого-педагогічними особливостями розвитку молодших школярів. На базі науково-методичних напрацювань низки лінгводидактів початкової освіти визначаємо релевантні напрями розвитку мовленнєвих умінь учнів 3 класу.

Перший напрям пов'язаний із розвитком усного мовлення (говоріння й аудіювання), що передбачає формування здатності будувати логічно завершені висловлювання, брати участь у діалогах і полілогах, адекватно сприймати та інтерпретувати почуту інформацію. Реалізація цього напряму, як зазначають С. Романюк, О. Костащук, ґрунтується на врахуванні вікових особливостей учнів, зокрема використанні вербальних і невербальних засобів комунікації [6, с. 77–78].

Другий напрям стосується формування читацької компетентності як інструменту пізнавальної діяльності. Н. Правова наголошує, що йдеться про перехід від технічного до усвідомленого

читання, аналіз змісту тексту, виявлення авторської позиції, а також розрізнення фактів і суджень, зокрема в медіатекстах [5, с. 62–72].

Третій напрям охоплює розвиток писемного мовлення, реалізується шляхом формування вмінь створювати різні типи висловлювань, дотримуючись структурної цілісності та мовних норм [9]. Письмо становить навчальну навичку й засіб самовираження та рефлексії, що реалізується, наприклад, у практиках «письмо для себе».

Четвертий напрям передбачає збагачення словникового запасу та вдосконалення граматичного ладу мовлення, що забезпечує точність, логічність і доречність висловлювань, як зазначає О. Хома [8, с. 44]. Цей процес здійснюється в межах лексико-граматичного та функціонального підходів до розвитку мовлення.

П'ятий напрям полягає у формуванні комунікативної компетентності як інтегрованої якості особистості, що виявляється в здатності ефективно взаємодіяти в різних соціальних ситуаціях, дотримуючись норм мовленнєвого етикету та демонструючи толерантність [7, с. 146].

Шостий напрям орієнтований на розвиток критичного мислення засобами мовлення, передбачає формування вмінь аналізувати інформацію, ставити запитання, аргументувати власну позицію. Реалізація цього напряму ефективно забезпечується використанням інтерактивних технологій [4].

Сьомий напрям реалізується шляхом інтеграції видів мовленнєвої діяльності, що, як стверджує М. Вашуленко, «позитивно позначаться як на результативності формування в школярів мовленнєвих навичок, так і на літературно-читацьких знаннях і вміннях» [1].

Восьмий напрям пов'язаний із формуванням цифрової та медіакомунікативної грамотності, зокрема здатність учнів працювати з медіатекстами, дотримуватися норм онлайн-спілкування та критично оцінювати інформацію в цифровому середовищі.

Дев'ятий напрям передбачає створення мовленнєвого розвивального освітнього середовища, що стимулює природну мовленнєву активність учнів.

Десятий напрям охоплює впровадження формувального оцінювання як інструменту підтримки мовленнєвого розвитку, включає самооцінювання, взаємооцінювання, використання ситуацій успіху та портфоліо досягнень [3].

Окреслені науково-методичні напрями утворюють цілісну систему формування мовленнєвих умінь учнів 3 класу, що забезпечує розвиток їхньої комунікативної компетентності відповідно до вимог сучасної початкової освіти. Системне поєднання лексико-граматичних навичок, критичного мислення, медіакомунікації та інтегрованих видів діяльності створює основу для всебічного розвитку мовної особистості молодшого школяра.

Література

1. Вашуленко М. С. Інтегрування різних видів мовленнєвої діяльності у процесі вивчення рідної мови. *Актуальні проблеми лінгводидактики*. 2007. С. 45–52. **2. Державний стандарт початкової освіти:** затв. постановою Кабінету Міністрів України від 26.12.2025 №1810. URL: Про затвердження Державного ста... | від 26.12.2025 № 1810. **3. Колток Л.** Формувальне оцінювання досягнень учнів початкової школи у контексті компетентнісного підходу. *Acta Paedagogica Volynienses*. 2023. № 5. С. 20–25. **4. Оліяр М.** Розвиток критичного мислення молодших школярів у процесі вивчення предметів мовно-літературної освітньої галузі. *Освітні обрії*. 2022. Т. 54, № 1. С. 114–118. **5. Правова Н. В.** Емпатійно-образний аспект формування читацької компетентності молодших школярів. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка: Педагогічні науки.* 2018. № 8 (322). С. 66–72. **6. Романюк С. З.,** Костащук О. І. Методика навчання мовно-літературної освітньої галузі (українська мова): навч.-метод. посібник. Чернівці : Чернівец. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2023. 175 с. **7. Турко О.** Лінгводидактичний аспект культури мовлення майбутніх учителів початкової школи. *Фахова підготовка вчителя початкової школи в умовах реформування освіти*: колективна монографія / за ред. Н. В. Бахмат, Н. В. Гудими. Київ: Міленіум, 2020. С. 140–148. **8. Хома О. М.** Розвиток лексичної компетентності молодших школярів на уроках української мови. *Наука і освіта*. 2017. № 2. С. 41–46. **9. Хома О. М.** Формування культури писемного мовлення у молодших школярів. *Педагогічна інноватика: сучасність та перспективи*. 2024. № 3. С. 7–14.

ФОРМУВАННЯ ГЕОПРОСТОРОВИХ УЯВЛЕНЬ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗА ДОПОМОГОЮ ГЛОБУСА

Правова Нінель Володимирівна,
асистент кафедри початкової освіти
ДЗ «Луганський національний університет
імені Тараса Шевченка»

У статті розглянуто проблему вивчення пропедевтичних географічних знань здобувачами початкової освіти в контексті природничої освітньої галузі через реалізацію змістових ліній інтегрованого курсу «Я досліджую світ». Визначено важливість використання глобусу як ефективного і функціонального наочного засобу у формуванні геопросторових уявлень молодших школярів.

Ключові слова: *пропедевтика географічних знань, геопросторові уявлення, глобус, іінтегрований курс «Я досліджую світ», засіб навчання.*

У початковій ланці НУШ під час вивчення інтегрованого курсу «Я досліджую світ» відбувається пропедевтика географічних знань. Пропедевтичні знання з географії виступають важливим компонентом формування у свідомості молодших школярів наукової картини світу.

Метою статті є визначення важливості використання глобуса для формування просторового мислення молодших школярів, формування у них геопросторових уявлень.

Здобуття учнями початкових класів географічних знань відбувається в контексті природничої освітньої галузі через реалізацію змістових ліній інтегрованого курсу «Я досліджую світ»: за програмою НУШ-1 – «Людина і природа», НУШ-2 – «Я пізнаю природу», «Я у природі» та «Я у рукотворному світі».

Одиницями пропедевтичних теоретичних знань з географії у змісті курсу «Я досліджую світ» є географічні уявлення і поняття, серед яких геопросторові. Їх сформованість сприятиме у подальшому глибшому розумінню географії в наступних класах.

Геопросторові уявлення – образи географічних об’єктів у пам’яті. Такі уявлення дозволяють дитині розуміти розміщення об’єктів, форму, величину, відстань, напрямки та інші просторові співвідношення та зв’язки між ними на поверхні Землі. У початковій

школі формуються уявлення про материки, океани, пустелі, гірські масиви, країни тощо та їх географічне положення.

Більшість географічних об'єктів, що вивчаються учнями 1-4 класів, є віддаленими. Тому для створення уявлень про них використовуються наочні посібники, зокрема глобус.

Глобус – тривимірна модель Землі. На відміну від карти, на ньому немає спотворень і розривів, на ньому правильно, з однаковим зменшенням передані обриси, розміри і взаємне розташування земних об'єктів. Ці властивості дозволяють використати глобус для формування уявлень про реальні географічні об'єкти й картографічні способи їхнього зображення [3, с. 134].

На думку М. Лаврук, «в епоху інформаційних технологій і комп'ютеризації, незважаючи на існування його віртуального «побратима» – пошукового сервісу Google Earth, він залишається незамінним засобом формування геопросторової компетентності учнів та учениць, оскільки дає можливість залучити до цього процесу їхнє візуально-тактильне сприйняття» [2, с. 75].

Учні початкової школи докладно вперше знайомляться із глобусом у 2 класі. На цьому етапі доцільною є розповідь вчителя: «Коли люди довели, що Земля має форму кулі, вчені зробили її рухому модель. Цю модель назвали глобусом. Саме слово «глобус» латинською означає «куля», «світ». Глобус – це невелика куля, забарвлена різними кольорами».

Наступний етап ознайомлення школярів із глобусом передбачає з'ясування значення кольорів на ньому:

– Чи здогадались, чому на глобусі багато блакитного кольору? Так, блакитний колір – це вода, бо на землі багато океанів і морів. Темно-синім кольором позначені найглибші місця океанів і морів. А на що вказують інші кольори?

Коричневим кольором позначають гори, а зеленим та жовтим – рівнини (місцевості, на яких немає гір). Але чому одні рівнини жовті, а інші – зелені? Рівнини теж бувають різні: є низовини, а є височини. Що вища місцевість над рівнем моря, то жовтіший відтінок. А там, де височина перетворюється на гору, жовтий колір поволі переходить у коричневий. Темно-коричневим або навіть червоним кольором позначають найвищі гори.

А ще на глобусі є білий колір. Де він? Правильно, біля полюсів. Неважко здогадатися, що білий колір означає лід.

Для сприймання глобуса як моделі Землі доцільним є використання загадок про нього:

Тут міста, країни, скелі,
Океани і пустелі,
Гори, ріки і моря –
Мандрувати буду я!
Щоб по світу мандрувати,
Не виходжу я із хати,
Не сідаю у автобус,
А беру у руки….

На одній нозі стоїть,
Крутить-вертить головою,
Гори, ріки, океани
Нам показує з тобою.

На столі переді мною
Закружляла земна куля:
Арктика, екватор, полюс, –
Умістив всю землю …

Стоїть на ніжці він на віконці,
Але всі країни знає, весь світ уміщає.

Слушною, на нашу думку, є рекомендація вчителів-практиків застосовувати тактильні прийоми роботи з глобусом. «Потрібно, щоб у класі було кілька глобусів, які не закріплені до підставки. Саме такий глобус-куля в долонях учня дає можливість йому не лише розглянути зблизька Землю, але й пригорнути її рідну величезну і водночас – «кульку», «м'ячик», сповнитись відчуттям спорідненості з нею, любові до неї, відповідальності за її долю» [2, с. 75]. На їхню думку, «на відміну від дистанційного візуального споглядання глобуса на вчительському столі, який не дає емоційного ефекту, тактильне сприймання його долонями, може викликати в дитини цілу гаму позитивних почуттів, які стануть ядром сприйняття нею рідної планети як своєї найбільшої Батьківщини» [2, с.75].

У 3-4 класах продовжується вивчення природи за допомогою глобуса під час вивчення розділів «Я і природа», «Земля – наш

спільний дім», «Я і Україна», «Подорожуємо Україною», «Океани та материки» тощо.

Незамінний глобус при вивченні добового руху Землі навколо своєї осі, відмінностей в нагріванні та освітленні поверхні Землі протягом року. Опрацьовуючи ці теми в початковій школі, окрім глобусів, використовують такий наочний посібник, як телурій, складовою частиною якого служить маленький глобус.

За допомогою глобуса вдається наочно розкрити складні поняття про форму і розміри Землі, а також дати знання про розміщення найважливіших географічних об'єктів на земній поверхні та їх розміри. Він необхідний під час вивчення питань про материки, гірські масиви, вулкани, острови і півострови, світовий океан і його частини, для визначення відстаней, площ, напрямків тощо. Так, наприклад, школярі повинні вміти на глобусі ідентифікувати континенти, що свідчить про сформованість розуміння в них основних регіонів світу.

Важливим засобом навчання виступає глобус при опрацюванні тем про Україну. На ньому діти з'ясовують географічне положення нашої країни (на якому материку та в якій його частині розташована, вихід до морів/океанів); географічне положення в межах материка, сусідні держави; особливості рельєфу (загальний характер поверхні); внутрішні води та ін.

Основним умінням учня початкової ланки навчання є знаходження географічних об'єктів на глобусі.

Типовими для здобувачів початкової освіти мають бути завдання: 1. Знайдіть на глобусі екватор, Північну і Південну півкулі, Північний і Південний полюси, Африку, Північну і Південну Америки, Австралію і т. ін. 2. Назвіть океани, які омивають Африку, Північну Америку і т. ін. 3. Яка пора року настає у південній частині Африки коли у північній – зима? Поясніть, чому так відбувається. Продемонструйте це за допомогою глобуса. 4. У якій стороні горизонту знаходиться острів Мадагаскар по відношенню до Африки? Які частини Світового океану оточують острів? Чи далеко розташований острів від материка? 5. Знайдіть на глобусі 5 будь-яких водойм тощо. 6. Перевірте себе. Усередині глобуса знаходиться залізна вісь – це вісь обертання. Вона нахилена. Земля так само нахилена і обертається навколо уявної осі.

Важливим аспектом роботи з глобусом для формування геопросторових уявлень є робота з масштабом. Масштаб показує в скільки разів глобус менший за справжню Землю. Необхідно розтлумачити учням, що на поверхні глобуса зображено материки, острови, півострови, океани і моря, зменшені в декілька мільйонів разів. На відміну від планів, на глобусах зменшення земної поверхні дуже велике. Для вимірювання коротких відстаней на глобусі використовують лінійку, великих - нитку або смужку паперу.

Отже, у початковій ланці НУШ формується елементарний мінімум знань з географії, який має стати фундаментом для подальшого вивчення цієї дисципліни. Ядром цих знань є геопросторові уявлення, успішне формування яких забезпечує робота з глобусом. Саме глобус є ефективним і функціональним наочним засобом, який служить для демонстрації кулястості Землі, її добового руху, зміни пір року та полегшує процес пізнання молодшими школярами географічного положення об'єктів на поверхні Землі.

Література

1. **Воронцова Т. В.,** Пономаренко В. С. та інші. Навчально-методичний посібник «Нова українська школа: методика навчання інтегрованого курсу «Я досліджую світ» у 1–2 класах закладів загальної середньої освіти на засадах компетентнісного підходу». Київ: Видавництво «Алатон», 2019. 128 с. **2. Лаврук М. М.** Загальна методика навчання географії: практичні роботи та індивідуальні дослідження студентів: навч. посібник. Львів, 2023. 144 с. **3. Слюта А. М.** Методика навчання географії. Навчально-методичний посібник для студентів ЗВО спеціальності 014 Середня освіта (Географія). Чернігів: Десна Поліграф, 2021. 248 с. 4**. Типові** освітні програми, розроблені під керівництвом О. Я. Савченко, Р. Б. Шияна (3–4 класи) URL: https://mon.gov.ua/osvita-2/zagalna-serednya-osvita/osvitni-programi/navchalni-programi-dlya-1-4-klasiv

STEAM-ОСВІТА ЯК ІННОВАЦІЙНИЙ ПІДХІД ДО НАВЧАННЯ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Торіна Ольга Станіславівна,
студентка 3 курсу

спеціальності «Початкова освіта»
факультету педагогічної освіти
Київського столичного університету
імені Бориса Грінченка

Науковий керівник –
кандитад педагогічних наук,
старший науковий співробітник,
заступник декана з наукової роботи та
міжнародної діяльності,
Паламар С. П.

У статті розглядається STEAM-освіта як інноваційний підхід до навчання учнів початкової школи. Описано її міждисциплінарний характер, що поєднує науку, технології, інженерію, мистецтво та математику. Проаналізовано переваги впровадження STEAM-освіти, зокрема розвиток критичного мислення, творчості, комунікативних навичок та здатності до практичного застосування знань. Наведено приклад проєктної діяльності на тему «Енергія вітру», що демонструє ефективність інтегрованих уроків та дослідницьких методів. Висновки свідчать про перспективність впровадження даного підходу для розвитку активної, творчої та компетентної особистості.

Ключові слова: *STEAM-освіта, початкова школа, інтегроване навчання, проєктна діяльність.*

У сучасних умовах стрімкого розвитку технологій та цифровізації суспільства освіта зазнає суттєвих змін, орієнтуючись на формування в учнів не лише знань, а й ключових компетентностей, необхідних для успішної самореалізації в майбутньому [3]. Саме тому особливої актуальності набуває впровадження інноваційних підходів до навчання, серед яких провідне місце займає STEAM-освіта.

STEAM-освіта (Science, Technology, Engineering, Art, Mathematics) є інтегрованим підходом, що поєднує природничі науки, технології, інженерію, мистецтво та математику в єдину систему навчання. Її актуальність у початковій школі зумовлена необхідністю раннього розвитку в дітей критичного мислення, творчості, дослідницьких умінь та здатності вирішувати практичні завдання.

Саме в молодшому шкільному віці закладаються основи пізнавального інтересу, допитливості та позитивного ставлення до навчання, що робить цей період найбільш сприятливим для впровадження STEAM-підходу.

Однією з ключових переваг STEAM-освіти є її міждисциплінарний характер, який дозволяє учням сприймати знання не ізольовано, а в тісному взаємозв'язку. Це сприяє формуванню цілісного уявлення про навколишній світ і допомагає застосовувати отримані знання у реальних життєвих ситуаціях. Крім того, використання практико-орієнтованих завдань, проєктної діяльності та дослідницьких методів навчання активізує пізнавальну діяльність учнів, підвищує їхню мотивацію та зацікавленість у навчанні.

Важливою перевагою STEAM-освіти є також розвиток навичок, зокрема комунікації, співпраці, креативності та критичного мислення. Учні вчаться працювати в команді, висловлювати власні ідеї, аналізувати інформацію та знаходити нестандартні рішення. Інтеграція мистецького компоненту (Art) сприяє розвитку емоційного інтелекту, уяви та творчого потенціалу дітей.

STEAM-освіта в початковій школі це міст між абстрактними знаннями та реальною практикою. Це перетворення уроку на захопливе дослідження, де кожен учень може відчути себе винахідником, архітектором чи вченим.

Проаналізувавши науково-педагогічні джерела з впровадження STEAM-освіти, можна стверджувати, що цей підхід активно досліджується як вітчизняними (Н. Морзе, С. Литвинова), так і зарубіжними науковцями (G. Yakman, M. H. Land). У більшості праць STEAM-освіта розглядається як ефективний засіб інтеграції знань, що забезпечує цілісне сприйняття навчального матеріалу та сприяє формуванню ключових компетентностей учнів.

Зокрема, G. Yakman зазначає, що «STEAM це освітня модель, що розвивається, яка демонструє, як традиційні академічні предмети (ізольовані «силоси») можуть бути структуровані в єдину систему для планування інтегрованих навчальних програм» [5], підкреслюючи необхідність міждисциплінарної взаємодії у процесі навчання.

Погоджуємося з позицією дослідниці, оскільки саме інтеграція навчальних предметів дозволяє відійти від фрагментарного засвоєння знань і забезпечує формування в учнів цілісного бачення світу. Такий підхід сприяє не лише кращому розумінню навчального матеріалу, а й

розвитку вмінь застосовувати знання в різних життєвих ситуаціях. Водночас важливим є те, що STEAM-освіта орієнтована на активну діяльність учнів, їхню самостійність і творчість, що повністю відповідає сучасним освітнім тенденціям.

У дослідженнях багатьох науковців STEM-освіта розглядається як перспективний підхід, що передбачає використання інтегрованої навчальної програми, яка надає можливості для більш відповідного застосування знань у практичній діяльності, розвитку критичного мислення та формування навичок розв'язання реальних проблем.

Узагальнюючи результати аналізу, варто зазначити, що більшість дослідників розглядають STEAM-освіту як інноваційний підхід, який підвищує мотивацію учнів до навчання, активізує їхню пізнавальну діяльність та сприяє формуванню навичок. Водночас науковці підкреслюють необхідність адаптації STEAM-підходу до вікових особливостей учнів початкової школи та розроблення ефективних методик його впровадження в освітній процес.

З огляду на зазначене, особливої уваги потребує питання практичного впровадження STEAM-освіти в освітній процес початкової школи. Реалізація цього підходу передбачає використання інтегрованих уроків, під час яких знання з різних предметів поєднуються навколо спільної теми або проблеми. Такий підхід дозволяє учням не лише засвоювати теоретичний матеріал, а й бачити його практичне значення.

Одним із найбільш ефективних способів реалізації STEAM-освіти є проєктна діяльність. Зокрема, під час вивчення теми «Енергія вітру» учні можуть досліджувати природні явища та властивості повітря (Science), виконувати обчислення та вимірювання (Mathematics), конструювати моделі вітряків (Engineering), використовувати цифрові ресурси для пошуку інформації або презентації результатів (Technology), а також творчо оформлювати свої проєкти (Art).

Варто зазначити, що була можливість спостерігати за частиною реалізації подібного проєкту в освітньому процесі початкової школи. Учні з великою зацікавленістю брали участь у створенні моделей вітряків, експериментували з формою лопатей, перевіряли їх ефективність під дією повітряного потоку. Така діяльність сприяла не лише кращому засвоєнню навчального

матеріалу, а й розвитку дослідницьких умінь, уміння працювати в команді та знаходити нестандартні рішення.

Важливим аспектом є також використання дослідницьких методів навчання, які спонукають учнів до самостійного пошуку відповідей на поставлені запитання. Учитель у цьому процесі виступає як фасилітатор, організовуючи навчальну діяльність, створюючи проблемні ситуації та підтримуючи пізнавальну активність учнів [5].

Отже, STEAM-освіта виступає важливим інноваційним підходом до організації навчання в початковій школі, що відповідає сучасним викликам суспільства та потребам розвитку особистості учня. Її впровадження сприяє не лише інтеграції знань з різних освітніх галузей, а й формуванню ключових компетентностей, необхідних для успішної самореалізації в умовах швидких змін і технологічного прогресу.

Аналіз джерел та практичний досвід свідчать, що використання даного підходу забезпечує підвищення мотивації учнів до навчання, активізацію їхньої пізнавальної діяльності та розвиток критичного і творчого мислення. Особливо ефективною є реалізація цього підходу через проєктну та дослідницьку діяльність, що дозволяє учням не лише здобувати знання, а й застосовувати їх у практичній діяльності.

Таким чином, STEAM-освіта є перспективним напрямом розвитку сучасної освіти, який сприяє формуванню активної, творчої, компетентної особистості, здатної до самостійного мислення, співпраці та успішної адаптації в сучасному світі.

Література

1. Гриневич Л. М., Морзе Н. В., Вембер В. П., Бойко М. А. Роль цифрових технологій у розвитку екосистеми STEM-освіти. *Інформаційні технології та засоби навчання.* 2021. 83 (3). с. 1-25. ISSN 2076-8184 **2. Литвинова С. Г.** Цифрові інструменти в STEM-освіті: можливості використання у початковій школі. *Інформаційні технології і засоби навчання.* 2021. 81, № 1. с. 105–115. **3. Паламар С. П.** Компетентнісний підхід як методологічний орієнтир модернізації сучасної освіти. *Освітологічний дискурс: електронне наукове фахове видання.* 2018. (1-2). С. 267–278. ISSN 2312-5829. **4. Palamar S. P.** Research competence of the ukrainian language and literature teacher in an

educational institution of professional secondary education. *Science and technology today*. 2025 (2(43)). с. 431-439. ISSN 2786-6025. https://doi.org/10.52058/2786-6025-2025-2(43)-431-439. **5. Yakman G.** STEAM Education: an overview of creating a model of integrative education. *ISTEM Virginia Polytechnic and State University Middle School Technology Education Teacher Pulaski Middle School.* 2008.

ЦИФРОВІЗАЦІЯ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ: ПРОБЛЕМИ, ПЕРСПЕКТИВИ, РИЗИКИ

ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ МЕТОДУ ПРОЄКТІВ У ГРОМАДЯНСЬКІЙ ТА ІСТОРИЧНІЙ ОСВІТНІЙ ГАЛУЗІ: СИНЕРГІЯ ШІ Й СОЦІАЛЬНОЇ ДІЇ

Вовк Юлія Олександрівна,
студентка 2 курсу спеціальності «Початкова освіта»
факультету педагогіки і психології
ДЗ «Луганський національний університет
імені Тараса Шевченка»

Науковий керівник –
кандидат філологічних наук,
доцент ***Мельник Л. В.***

У статті досліджено методичні аспекти застосування методу проєктів у початковій школі (3–4 класи) у межах громадянської та історичної освітньої галузі. Особливу увагу приділено інтеграції штучного інтелекту як когнітивного інструменту, що сприяє соціальній активності учнів. На прикладі практичного кейсу «Цифрова реставрація історії нашої школи» продемонстровано алгоритм взаємодії учнів із нейромережами для розв'язання реальних проблем громади.

Ключові слова: *громадянська та історична освітня галузь, громадянська освіта, початкова школа, проєктна діяльність, метод проєктів, штучний інтелект, соціально орієнтоване навчання.*

В умовах цифрової трансформації й Нової української школи (НУШ) громадянська освіта учнів початкових класів потребує нових підходів. Зокрема, сучасні методисти наголошують на важливості діяльнісного підходу, де цінності засвоюються не через теорію, а через практичну участь дитини в житті громади та класу, а також за допомогою створення демократичного середовища в школі, що стимулює критичне мислення та відповідальну поведінку майбутнього громадянина (Н. Бібік та ін.) [1].

Одним із інструментів, що допомагають учням початкових класів перейти від теоретичного вивчення прав людини та демократії до розв'язання реальних суспільних проблем, виступає проєктна діяльність. Як справедливо стверджують О. Пометун і Т. Ремех, метод проєктів найкраще розвиває критичне мислення, навички співпраці, комунікації та відповідального прийняття рішень. При цьому педагог виступає не як джерело знань, а як фасилітатор і консультант, що стимулює самостійність учнів [6]. Проте вчителі початкових класів часто реалізують проєктну діяльність учнів несистематично, бракує методичних матеріалів, а надмірний контроль з боку педагога знижує активність дітей. Для ефективності потрібна системність, чітке планування та орієнтація на практичний результат.

Асистентом у виявленні соціальних проблем і розробці стратегій їх вирішення під час проєктної діяльності молодших школярів, організованої при викладанні громадянської та історичної освітньої галузі, може стати штучний інтелект (ШІ).

На думку Л. Куцак, впровадження ШІ є важливою складовою цифрової трансформації освіти, що передбачає персоналізацію освітнього процесу, автоматизацію рутинних завдань педагогів, розширення доступу до якісних освітніх послуг [3]. Вплив ШІ на освітній процес, а також можливості цієї технології для поліпшення якості освіти досліджували А. Воєвода, М. Мар'єнко, О. Самойленко, О. Ступак, М. Юзик та ін. Зокрема, упровадження цифрових інструментів у початковій школі як засіб індивідуалізації навчання й підвищення мотивації учнів через інтерактивні платформи розглядає Т. Лукіна, яка серед основних викликів називає подолання цифрової

нерівності, забезпечення кібербезпеки та необхідність підвищення методичної компетентності педагогів [5].

Аналіз зазначених вище положень показує, що інтеграція штучного інтелекту в проєктну діяльність стає не просто технічною інновацією, а способом реалізації запиту дитини на самостійність та змістовне дослідження світу. Проте в методиці викладання громадянської та історичної освітньої галузі в початкових класах на сьогодні бракує методичних досліджень, у яких би ця проблема здобула комплексне й ґрунтовне розв'язання, що зумовлює актуальність нашої наукової розвідки.

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати та практично продемонструвати методику реалізації та оптимізації соціально орієнтованих проєктів як засобу громадянського виховання учнів 3–4 класів із залученням інструментів ШІ.

На думку Г. Шкільової, проєктна діяльність виконує прогностичну, дослідну, конструктивну, перетворювальну, нормувальну та інші функції, а також має низку дидактичних цілей: освітню (цілісне знання, мотивація), розвивальну (творчість, критичне мислення), виховну (цінності, відповідальність), соціалізуючу (робота в команді, власна позиція) тощо [8]. Н. Ліщенко та Л. Мельник стверджують, що впровадження штучного інтелекту в освіту забезпечує індивідуалізоване навчання, оперативний моніторинг прогресу з адаптацією процесу під потреби учнів, створення інтерактивних навчальних середовищ для підвищення залученості та глибшого засвоєння матеріалу, а також оптимізацію адміністративних завдань учителів, що звільняє їх час для педагогічної підтримки [4, с. 96].

Як відомо, при плануванні проєкту при викладанні громадянської та історичної освітньої галузі в початкових класах слід передбачити низку етапів: 1) пошуковий – вибір теми, постановка проблеми, визначення мети; 2) підготовчий – створення груп, залучення батьків; 3) технологічний – збір та обробка інформації; 4) підсумковий – аналіз результатів, узагальнення, презентація.

Нижче пропонуємо модель проєкту для учнів 3–4 класів «Цифрова реставрація історії нашої школи» з використанням нейромереж, де ШІ допомагає відновити та покращити вигляд застарілої будівлі для привернення уваги влади до пам'яток.

Візуальний асоціативний ланцюжок зазначеного проєкту, що розкриває його сутність і алгоритм реалізації, представлено на рис. 1.

Рис. 1. *Візуальний асоціативний ланцюжок проєкту*

Кроссенс допомагає візуалізувати етапи проєкту та їх взаємозв'язок, що сприяє кращому розумінню цього інноваційного підходу в освіті.

Модель проєкту «Цифрова реставрація історії нашої школи»

Паспорт проєкту

Мета: Сформувати в учнів основи громадянської та історичної компетентностей через дослідження історії рідної школи, розвиток поваги до культурної спадщини, усвідомлення зв'язку поколінь та активне використання сучасних цифрових технологій для збереження історичної пам'яті.

Завдання:

- *пізнавальні (історична складова):* сформувати уявлення про історію рідної школи як частину історії громади; навчити працювати з простими історичними джерелами (фото, спогади, інтерв'ю); розвивати вміння встановлювати зв'язок між минулим і сучасністю («тоді й зараз»); формувати початкові навички критичного мислення (перевірка інформації, уникнення помилок ШІ);

- *громадянські:* виховувати повагу до старших поколінь, педагогів і випускників; формувати відчуття причетності до шкільної спільноти; розвивати навички співпраці, відповідальності та розподілу ролей у команді; сприяти усвідомленню важливості збереження культурної та історичної спадщини;

- *цифрові:* навчити базовим навичкам цифровізації (сканування, збереження фото); ознайомити з безпечним і відповідальним використанням ШІ; сформувати навички створення простого цифрового контенту (відео, аудіо, віртуальні галереї); розвивати інформаційно-комунікаційну компетентність;

- *творчі:* розвивати уяву та образне мислення через створення описів і історій; формувати навички сторітелінгу (розповідання історій); стимулювати емоційне сприйняття історії через «оживлення» фото; розвивати естетичний смак і вміння презентувати результати;

- *комунікативні:* навчити ставити запитання та проводити прості інтерв'ю; розвивати усне й писемне мовлення; формувати навички публічного представлення результатів.

Очікуваний освітній результат: учні *розуміють*, що історія – це не лише підручник, а живі історії людей поруч; *відчувають* гордість за свою школу та її традиції; *уміють* працювати в команді й використовувати цифрові інструменти для навчання; *роблять* перші кроки до усвідомленого громадянства.

Тип за тривалістю: середньостроковий (2–4 тижні).

Тип за змістом: міжпредметний (історія, громадянська освіта, інформатика, мистецтво).

Продукт: віртуальна галерея або відеоекспозиція «Жива історія», де старі фото школи «оживлені» та розфарбовані нейромережами.

Етапи реалізації проєкту (за алгоритмом кроссенсу)

Етап	Дії учнів	Використання ШІ (інструменти)
І. Підготовчий (бачу)	Пошук старих фото у шкільному музеї, архівах вчителів та випускників. Інтерв'ю з ветеранами праці.	Смартфон-сканери (напр., Google PhotoScan) для якісної цифровізації.
ІІ. Операційний	Реставрація пошкоджених світлин, колоризація (розфарбовування), покращення чіткості.	MyHeritage (Deep Nostalgia) – для «оживлення» облич; Hotpot.ai або Magnif ic AI – для реставрації деталей.
ІІІ. Творчий (відчуваю)	Створення контексту: генерація описів до фото, озвучування спогадів випускників голосами ШІ	ChatGPT — для обробки текстів інтерв'ю; ElevenLabs –для створення аудіогідів.
ІV. Презентаційний (дію)	Створення інтерактивної карти школи або відеотаймлапсу «Тоді й зараз».	Canva або CapCut (з функціями ШІ-монтажу).

Хід роботи

1. Підготовчий етап: «Мисливці за часом»

На цьому етапі учні повинні зібрати первинний «сирий» матеріал та навчитися працювати з історичною пам’яттю. Для цього вони прямують у шкільний музей до стелажів із запиленими альбомами та папками або в гості до педагогів-старожилів (у кабінети або вчительську). Також учні можуть зайти в цифровий простір, наприклад, у групу школи в соцмережах (Facebook/Instagram), щоб кинути клич випускникам.

Клас ділиться на 3 спеціалізовані загони: *«Архіваріуси»* (працюють у музеї з фізичними фото); *«Репортери»* (готують питання

та йдуть на інтерв'ю); *«Техніки-сканери»* (відповідають за якісну цифровізацію за допомогою смартфонів).

2. Операційний етап

Цей етап включає покроковий алгоритм дій.

Крок 1. Учитель бере старе, трохи зім'яте фото і смартфон із застосунком Google PhotoScan. На очах у дітей він демонструє, як уникати відблисків від спалаху, як тримати смартфон паралельно фото, як програма автоматично обрізає краї та вирівнює перспективу. У результаті діти бачать успішну модель дії та готові її повторити.

Крок 2. Діти працюють у музеї та архівах. «Архіваріуси» обережно (бажано в білих рукавичках, бо це додає важливості!) відбирають фото. Пріоритетом є будівля школи в різні роки, свята, перші випуски. «Техніки» тут же на місці роблять цифрові копії через PhotoScan. Кожне фото підписують: *«рік, хто на фото, з чийого архіву»*.

Крок 3. Проводиться експедиція до ветеранів («Жива історія»). «Репортери» записують аудіоінтерв'ю на диктофон смартфона. Вони не просто питають «як було», а просять ветерана прокоментувати конкретне фото. Це створює емоційний зв'язок. Якщо ветеран дає фото з домашнього альбому, «Техніки» одразу сканують його та повертають власнику.

Використання смартфон-сканерів (Google PhotoScan) дає низку переваг у роботі, як-от: антиблік (технологія поєднання 4-х кадрів в один прибирає відблиски навіть із глянцевих фото під склом); швидкість (не потрібно нести великий сканер – усе поміщається в кишені); якість (автоматичне визначення кутів фотографії економить час на обрізку).

3. Творчий етап: «Голоси минулого»

Учні працюють як професійні сторітелери. Кожне відреставроване фото отримує свою текстову душу. Для цього учні виконують такі дії:

– аналіз деталей (команда «Детективів історії» вдивляється у фото й спостерігає, у що вдягнуті діти 1970-х, які квіти у них в руках, який вираз обличчя у вчителя);

- генерація описів (використовуючи ChatGPT, учні створюють художні описи за запитом (промптом): «Напиши короткий, зворушливий нарис від імені першокласника 1985 року, який вперше заходить у нашу школу, дивлячись на це фото»);

– перевірка фактів (учні порівнюють згенерований текст зі спогадами, які вони записали на І етапі у ветеранів, щоб уникнути «галюцинацій» ШІ).

Далі учні перетворюють текст інтерв'ю на аудіосупровід до фото, що забезпечує емоційний резонанс. При цьому використання технологій здійснюється не заради розваги, а задля вирішення людських завдань: використовуємо ШІ не просто щоб «зробити картинку», а щоб «побачити усмішку випускників 60-х років в кольорі» або «почути їхній голос».

Як це відбувається технічно? Обираються платформи на кшталт ElevenLabs або Speechify. Учні завантажують текст спогадів випускника 1960-х років й обирають голос ШІ, який найбільш точно передає вік та характер героя. Потім налаштовують емоційне забарвлення: додають паузи, зітхання або сміх.

4. Презентаційний етап

Діти створюють поєднують фото, текст і звук у короткі відеоролики (Shorts/Reels) і створюють інтерактивну карту школи «Цифрову капсулу часу»), де при натисканні на значок звучить історія випускника, який там навчався в 60-х роках (див. рис. 2).

Рис. 2. *Фінальний продукт «Цифрова капсула часу»*

Коли учень бачить, як пожовкле фото на екрані стає чітким і яскравим цифровим файлом, його віра в те, що він «може рятувати

історію», миттєво зростає. Водночас дитина відчуває себе частиною поколінь своєї громади.

На завершальному *(підсумковому)* етапі під час обговорення й оцінювання результатів вчителю варто підкреслити, що виконаний проєкт допоміг зберегти цифрову спадщину, що могла бути втрачена через фізичне руйнування архівів. Доцільно обговорити з дітьми етичні межі використання ШІ (наприклад, чи можна «домальовувати» те, чого не було на фото). У якості домашнього завдання – запропонувати учням написати рефлексивне есе «Як технології допомагають нам пам'ятати, хто ми є».

Отже, метод проєктів у поєднанні з ШІ дозволяє реалізувати головне гасло НУШ: «Школа, у якій приємно навчатись і яка дає учням не тільки знання, а й уміння застосовувати їх у житті». Соціально орієнтовані проєкти можуть стати містком між підручником і реальним життям громади. Штучний інтелект тут виступає не як заміна мисленню, а як когнітивний інструмент, що допомагає учням 3–4 класів структурувати хаотичний потік інформації та реалізувати отримані знання на практиці.

Література

1. Бібік Н. М. Формування громадянської компетентності в початковій школі. *Громадянська компетентність молодшого школяра у вимірах діяльнісного підходу*: зб. тез доп. наук.-практ. конф. «Наступність початкової і середньої освіти: виклики та рішення», 11-14 червня 2024 р., м. Київ / Інститут педагогіки НАПН України. Київ, 2024. С. 12–15. ***2. Державний стандарт початкової освіти***: Постанова Кабінета Міністрів України від 21 лютого 2018 р. № 87 (у редакції постанови Кабінету Міністрів України від 24 липня 2019 р. № 688). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/688-2019-%D0%BF#Text (дата звернення: 16.04.2026). ***3. Куцак Л. В.*** Штучний інтелект у сучасній освіті: перспективи застосування та виклики. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*. 2025. № 74. С. 27–37. URL: https://doi.org/10.31652/2412-1142-2024-74-27-37 (дата звернення: 16.04.2026). ***4. Ліщенко Н. Ю., Мельник Л. В.*** Використання штучного інтелекту в початковій освіті для підвищення якості навчання. *Початкова школа в новій освітній реальності: традиції й інновації, проблеми й перспективи: матеріали І Всеукр.*

студ.-викл. наук.-практ. конф. (18-19 квітня 2024 р., м. Полтава) / ДЗ «Луган. нац. ун-т імені Тараса Шевченка». Полтава, 2024. С. 95–100. URL: https://dspace.luguniv.edu.ua/xmlui/handle/123456789/11356 (дата звернення: 16.04.2026). ***5. Лукіна Т.*** Використання цифрових інструментів у початковій школі: виклики та переваги. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: «Педагогіка. Соціальна робота».* 2025. Вип. 1 (56). С. 112–118. ***6. Пометун О. І., Ремех Т. О.*** Навчання громадянської освіти: від теорії до практики. Київ : Видавничий дім «Освіта», 2015. 176 с **7. *Типові освітні програми для 1-4 класів.*** URL: https://mon.gov.ua/osvita-2/zagalna-serednya-osvita/osvitni-programi/navchalni-programi-dlya-1-4-klasiv (дата звернення: 16.04.2026). ***8. Шкільова Г. М.*** Цифрова трансформація початкової освіти: досвід та перспективи впровадження штучного інтелекту. *Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького. Серія: Педагогіка*. Мелітополь, 2024. № 31. С. 45–52.

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ТА УМОВИ ФОРМУВАННЯ ЦИФРОВИХ НАВИЧОК У ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ: ТЕОРЕТИЧНИЙ ЗРІЗ ПРОБЛЕМИ

Діденко Олена Сергіївна,
магістрантка 1 року навчання
спеціальності «Початкова освіта»
ДЗ «Луганський національний університет
імені Тараса Шевченка

Науковий керівник –
доктор філологічних наук,
професор ***Кизилова В. В.***

У статті осмислено психолого-педагогічні умови та чинники, що визначають ефективність опанування цифрових навичок дітьми молодшого шкільного віку. Розглянуто вікові когнітивні, мотиваційні та соціально-емоційні особливості учнів крізь призму готовності до роботи з цифровими інструментами. Проаналізовано концептуальну

рамку DigComp 2.2 як методологічну основу визначення рівнів цифрової компетентності в початковій школі. Охарактеризовано педагогічні умови формування цифрових умінь. Запропоновано конкретні методичні прийоми та рекомендації щодо організації цифровізованого навчального середовища початкової школи.

Ключові слова: *цифрова компетентність, здобувач початкової освіти, педагогічні умови, DigComp 2.2, гейміфікація, інтерактивне навчання, медіаграмотність.*

Стрімкий розвиток суспільства змінює вимоги до освіти, зокрема початкової. Базовою умовою повноцінної участі особистості в суспільному та професійному житті стала цифрова компетентність. Як зазначає В. Биков, цифрова трансформація освіти є невідворотнім процесом, і завдання педагогічної спільноти – забезпечити його керованість та якість [1]. Водночас молодший шкільний вік – сензитивний період для становлення навчальної діяльності–залишається недостатньо дослідженим щодо специфіки засвоєння саме цифрових навичок, що зумовлює актуальність теоретичного осмислення психолого-педагогічних умов, що роблять цифрове навчання молодших школярів результативним і безпечним.

Мета дослідження – визначити психолого-педагогічні особливості та умови, що сприяють ефективному формуванню цифрових навичок у дітей молодшого шкільного віку.

Учні 6-10 років перебувають на етапі активного розвитку довільної уваги, словесно-логічного мислення та навчальної мотивації. Провідним видом мислення в цьому віці залишається наочно-образне, яке поступово збагачується операціями аналізу, синтезу й узагальнення. На думку О. Савченко, навчальні завдання для цієї вікової групи мають спиратися на конкретні образи й практичні дії, а не на абстрактні символи та схеми [4]. Це стосується і цифрових завдань: ефективними є ті, що дозволяють учневі маніпулювати об'єктами, а не спостерігати за контентом.

Обсяг продуктивної довільної уваги дітей молодшого шкільного віку становить орієнтовно 15–20 хвилин, після чого продуктивність різко знижується. Тому навчальний сеанс із цифровими інструментами має бути обмежений у часі й чергуватися з іншими видами активності. Д. Джонассен доводить, що засвоєння алгоритмічних понять молодшими учнями суттєво покращується,

коли цифрові маніпуляції поєднуються з фізичним конструюванням: наприклад, спочатку діти складають «алгоритм» з паперових карток, а потім відтворюють його в програмі Scratch [3].

Мотиваційна сфера учнів 6–10 років характеризується домінуванням зовнішньої мотивації та поступовим становленням внутрішньої пізнавальної мотивації. Цифрові технології мають значний потенціал для стимулювання пізнавального інтересу за умови, що вони пропонують активну участь і відчутний результат. Коли дитина бачить власноруч створену анімацію або цифрову книжку, виникає ефект авторської причетності, який суттєво підвищує залученість до навчання.

Методологічною основою дослідження є Європейська рамка цифрової компетентності DigComp 2.2 [5]. Вона охоплює п'ять ключових сфер: інформаційна та даталогічна грамотність; комунікація й співпраця в цифровому середовищі; створення цифрового контенту; безпека; вирішення проблем. Кожна сфера описана через 8 рівнів опанування – від базового (рівні 1–2: відтворення під керівництвом) до спеціалізованого (рівні 7–8: інноваційне застосування). Для молодших школярів цільовим орієнтиром є досягнення рівнів 1–2 в усіх п'яти сферах.

Застосування рамки DigComp 2.2 в початковій школі потребує адаптації: акцент переноситься з технічних умінь на формування «цифрових звичок» – критичного ставлення до інформації, базового усвідомлення цифрової безпеки та елементарних навичок співпраці в мережі. Такий підхід повністю узгоджується з положеннями НУШ, яка передбачає формування цифрової компетентності як наскрізної [2].

На підставі теоретичного аналізу наукових джерел нами виокремлено чотири ключові *педагогічні умови*, що забезпечують результативне формування цифрових навичок у молодших школярів.

*1. Інтерактивність і зворотній зв'язок у реальному часі***.** Перевага цифрових інструментів перед традиційними виявляється, коли вони забезпечують миттєву відповідь на дії учня. Платформи Kahoot!, Quizizz або LearningApps дозволяють дитині одразу бачити результат власного рішення, що підвищує бажання спробувати знову. Важливо, щоб зворотній зв'язок не зводився до позначки «правильно / неправильно», а містив альтернативний шлях розв'язання.

2. Диференціація та багаторівневі завдання. Учні 6–10 років суттєво різняться за темпом сприйняття, розвитком дрібної моторики й попереднім досвідом роботи з гаджетами. Тому навчальні цифрові завдання мають бути багаторівневими відповідно до таксономії Блума: базовий рівень – відтворення за зразком; середній – перетворення за умовою; творчий – самостійне конструювання цифрового продукту. О. Я. Савченко наголошує, що диференційований підхід у початковій школі є не методичним прийомом, а дидактичним принципом, що забезпечує право кожної дитини на успіх [4].

3. Гейміфікація та проєктна діяльність. Застосування гейміфікованих цифрових середовищ у початкових класах підвищує залученість учнів на 34% порівняно зі звичайними цифровими завданнями [6]. Поруч із гейміфікацією вагомим методом є проєктна діяльність: коли дитина створює власну анімацію у Scratch або цифрову книжку у Book Creator, вона переживає досвід реального автора, а не пасивного споживача контенту. Такий підхід стимулює формування відповідальності, самостійності.

4. Цифрова безпека і медіа грамотність охоплює захист пристроїв, особистих даних, здоров'я та навколишнього середовища [5]. Молодші школярі схильні некритично довіряти будь-якій інформації, поданій у привабливій візуальній формі, тому навчання критичного аналізу цифрового тексту слід розпочинати вже з 1–2 класу. Це реалізується у форматі спільного класного обговорення: чому ця реклама хоче, щоб ми натиснули кнопку? Чи можна довіряти сайту без зазначення автора? Паралельно необхідно залучати батьків як партнерів цифрового виховання, адже, як зазначається в Концепції НУШ, родина є повноправним учасником освітнього процесу [2].

На основі визначених умов пропонуємо систему методичних прийомів, адаптованих до вікових особливостей учнів початкової школи. Кожен із прийомів реалізує одну або кілька педагогічних умов і може бути відтворений у звичайному класі з базовим технічним оснащенням.

«Цифровий щоденник природодослідника» (1–2 клас). Упродовж тижня учні фотографують об'єкти живої природи на планшет, а потім у класі сортують знімки за категоріями (рослини, комахи, птахи) у Google Slides і підписують їх. Прийом формує навички роботи з

цифровою камерою, упорядкування й коментування інформації та базові навички презентації власного продукту (реалізує умови 1 і 2).

«Алгоритм казки» (2–3 клас). Після читання тексту учні відтворюють послідовність подій у Scratch, програмуючи рух персонажів за допомогою блоків-команд. Завдання розвиває алгоритмічне мислення, поглиблює розуміння тексту і легко диференціюється за кількістю блоків: від 3 (базовий рівень) до 15 і більше (творчий рівень) (реалізує умови 2 і 3).

«Детектив медіапростору» (3–4 клас). Учні отримують картки з прикладами реальних і вигаданих веб-сторінок і в малих групах визначають ознаки надійного / ненадійного джерела за запропонованим чеклістом. Обговорення розвиває критичне медіамислення і навички цифрової безпеки (реалізує умову 4).

Отже, ефективне формування цифрових навичок у молодших школярів є можливим лише за умови врахування вікових психологічних особливостей. Концептуальна рамка DigComp 2.2 надає зручний й науково обґрунтований орієнтир для планування поступового просування учнів від базових до більш складних цифрових умінь. Найбільш результативними педагогічними умовами є забезпечення миттєвого зворотного зв'язку, диференціація завдань, гейміфікація та проєктна діяльність, а також цілеспрямоване навчання медіаграмотності та цифрової безпеки. Цифровий розвиток молодшого школяра потребує системної підтримки з боку всіх учасників освітнього процесу: вчителів, батьків і адміністрації закладу освіти. Перспективним напрямом подальшого дослідження є емпірична перевірка ефективності запропонованої системи умов у реальній навчальній практиці.

Література

1. Биков В. Ю. Цифрова трансформація освіти і науки: тенденції та перспективи. *Інформаційні технології і засоби навчання.* 2022. Т. 87. № 1. С. 1–15. **2. Концепція Нової української школи.** URL: https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/nova-ukrainska-shkola (дата звернення: 15.03.2025). **3. Jonassen D.** Meaningful Learning with Technology. 4th ed. Boston: Pearson, 2020. 312 p. **4. Савченко О. Я.** Дидактика початкової освіти. Київ : Грамота, 2012. 504 с. **5. Vuorikari R., Kluzer S., Punie Y.** DigComp 2.2: The Digital Competence Framework for Citizens. Luxembourg: Publications

Office of the European Union, 2022. 74 p. **6. Shea K., Bidjerano T., Bhagat K.** Gamification in elementary digital literacy: a quasi-experimental study. Computers & Education. 2023. Vol. 196. Article 104731.

ДИТЯЧЕ ЧИТАННЯ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ОСВІТИ: ПЕДАГОГІЧНІ ТРАДИЦІЇ ТА ІННОВАЦІЙНІ ФОРМАТИ РОБОТИ

Кизилова Віталіна Володимирівна,
доктор філологічних наук,
професор кафедри початкової освіти
ДЗ «Луганський національний університет
імені Тараса Шевченка»

У статті розглянуто трансформацію читацьких практик дітей у контексті активного впровадження цифрових технологій в освітній процес. Проаналізовано вплив цифрового середовища на формування читацької компетентності, мотивації до читання та розвитку критичного мислення учнів. Особливу увагу приділено збереженню педагогічних традицій роботи з дитячою книгою та можливостям їх інтеграції з інноваційними інструментами – електронними книгами, інтерактивними платформами, мультимедійними ресурсами, технологіями змішаного та дистанційного навчання.

Ключові слова: *здобувач початкової освіти, дитяче читання, цифровізація, читацька компетентність, інтеграція.*

Цифровізація суспільства зумовлює трансформації в освітньому просторі початкової школи. Зазнає суттєвих змін і традиційна культура читання: зменшується час для самостійного читання, зростає популярність коротких цифрових текстів, аудіовізуального контенту, інтерактивних форматів споживання інформації, що породжує нові виклики щодо збереження та розвитку інтересу до книги як засобу пізнання світу й формування особистості молодшого школяра.

У контексті реформування освітньої системи (НУШ) читання розглядається не лише як технічна навичка декодування тексту, а як

складний когнітивний процес, що забезпечує розвиток мислення, мовлення, уяви, емоційного інтелекту та ціннісних орієнтацій молодшого школяра [1; 4]. Цифровізація освіти відкриває нові можливості для оновлення читацьких практик. Електронні підручники, інтерактивні освітні платформи, мультимедійні додатки, аудіокниги, онлайн-бібліотеки розширюють доступ до текстів і створюють умови для індивідуалізації навчання. Проте некритичне або надмірне використання цифрових ресурсів може призводити до поверхового сприймання інформації, зниження концентрації уваги, труднощів із осмисленням змісту прочитаного. Тож, постає суперечність між необхідністю впровадження інноваційних технологій та збереженням педагогічних традицій формування свідомого, вдумливого читача.

Отже, проблема дитячого читання в умовах цифровізації освіти вимагає наукового обґрунтування оптимального поєднання традиційних методик роботи з книгою та сучасних цифрових форматів, що забезпечать формування читацької компетентності як ключового складника особистісного розвитку дитини в новій освітній реальності.

Мета розвідки полягає в теоретико-методологічному обґрунтуванні ефективності поєднання педагогічних традицій і цифрових інновацій у процесі формування читацької компетентності молодших школярів в умовах реалізації ідей Нової української школи.

У сучасній педагогічній думці використовується поняття *читацька компетентність*, що розуміється як інтегрована здатність особистості сприймати, осмислювати, інтерпретувати й критично оцінювати тексти різних типів, а також використовувати здобуту інформацію для навчальної діяльності й особистісного розвитку [5]. Вікові особливості молодших школярів зумовлюють специфіку її формування, що має поєднувати системність, поетапність використання різноманітних методичних прийомів з урахуванням індивідуальних можливостей кожної дитини. При цьому варто зважати на те, що через художній текст дитина пізнає моральні норми, засвоює соціальні ролі, навчається співпереживати героям, розвиває уяву та мовлення. Читання сприяє формуванню ціннісних орієнтацій, розвитку емоційного інтелекту, здатності до рефлексії.

Традиційна система роботи з художнім текстом у початковій школі включає підготовчу бесіду, первинне читання, аналіз змісту,

словникову роботу, визначення головної думки твору, характеристику персонажів, творче переосмислення прочитаного (інсценізації, перекази, складання власних висловлювань). Така структура сприяє формуванню навичок усвідомленого читання та розвитку мовленнєвої діяльності учнів [5].

Читання в контексті компетентнісного підходу НУШ [4] розглядається як інструмент формування критичного мислення, комунікації, уміння вчитися. Робота з текстом передбачає аналіз інформації, висловлення власної думки, аргументацію, співпрацю в групах, що відповідає сучасним освітнім запитам.

Нові читацькі практики, зумовлені цифровізацією освіти, поєднують традиційні форми роботи з текстом із використанням електронних ресурсів. Електронні тексти (е-підручники, онлайн-бібліотеки, дитячі освітні сайти) розширюють доступ до навчальної та художньої літератури, забезпечують мобільність і варіативність подання матеріалу. Аудіокниги сприяють розвитку слухового сприймання, формують інтонаційну виразність мовлення, підтримують дітей із труднощами техніки читання. Інтерактивні платформи дозволяють поєднувати читання з виконанням завдань, тестів, творчих вправ, що підсилює мотиваційний компонент навчання [3].

Усе ж дослідники наголошують і на певних проблемних моментах роботи з цифровим текстом. Зокрема, фрагментарність уваги, схильність до швидкого перегляду (сканування) інформації, зниження рівня глибокого осмислення змісту за тривалого перебування в цифровому середовищі. Молодші школярі потребують наочності та інтерактивності, що робить цифрові ресурси привабливими, проте такими, що знижують здатність до тривалої концентрації.

У контексті реалізації ідей НУШ цифрові інструменти розглядаються як засіб формування ключових компетентностей і підвищення мотивації до читання. Практика початкової школи засвідчує ефективність таких інноваційних форматів роботи з текстом.

Буктрейлери поєднують читання з творчою діяльністю. Створення буктрейлера передбачає аналіз змісту твору, виокремлення головної ідеї, добір цитат, ілюстрацій, музичного супроводу. Такий формат сприяє розвитку критичного мислення, креативності та навичок командної роботи.

Онлайн-читацькі щоденники дозволяють учням фіксувати власні враження від прочитаного у цифровому форматі (блоги, спільні документи, освітні платформи). Це розширює можливості зворотного зв'язку між учителем і учнями, формує рефлексивні вміння та культуру письмового мовлення.

Інтерактивні вправи на платформах типу LearningApps та Wordwall урізноманітнюють роботу з текстом. Вони можуть містити завдання на встановлення відповідностей, упорядкування подій, визначення правильної відповіді, що сприяє перевірці розуміння змісту в ігровій формі.

Гейміфікація процесу читання передбачає використання елементів гри (бали, рівні, відзнаки, читацькі марафони), що стимулює інтерес до систематичного читання. За умови педагогічно грамотної організації вона підсилює внутрішню мотивацію учнів.

Медіапроєкти на основі прочитаного (створення презентацій, подкастів, ілюстрованих історій, мініфільмів) інтегрують читацьку діяльність із розвитком цифрової та комунікативної компетентностей. Учні не лише сприймають текст, а й інтерпретують його, презентують власне бачення, що відповідає компетентнісній парадигмі сучасної освіти.

Таким чином, інноваційні формати роботи з текстом у початковій школі відкривають нові можливості для формування читацької компетентності. Водночас їх ефективність залежить від гармонійного поєднання з педагогічними традиціями та врахування вікових особливостей молодших школярів. У контексті реалізації ідей НУШ важливо не протиставляти друковану книгу й цифровий ресурс, а інтегрувати їх у цілісну методичну систему.

Запропонована нижче модель забезпечує поступовий перехід від технічного оволодіння читанням до глибокого осмислення й інтерпретації тексту з використанням цифрових можливостей. Вона передбачає три взаємопов'язані компоненти:

1. базовий (традиційний):
- формування техніки читання;
- робота з паперовим текстом;
- аналіз змісту, характеристика персонажів;
- розвиток виразного читання;

2. цифрово-інтерактивний:
- використання електронних текстів та аудіосупроводу;

▪ інтерактивні вправи для перевірки розуміння;
▪ створення буктрейлерів, презентацій, онлайн-щоденників;
3. рефлексивно-творчий:
▪ обговорення прочитаного в групах;
▪ формування власної позиції;
▪ медіапроєкти та творчі завдання.

Інтерактивний урок читання в початковій школі може бути організований за таким алгоритмом:

1. Мотиваційний етап:
   - проблемне запитання;
   - коротке відео або ілюстрація;
   - прогнозування змісту твору.
2. Первинне сприймання тексту:
   - виразне читання вчителя або прослуховування фрагмента аудіокниги;
   - самостійне читання учнями (паперовий або електронний текст).
3. Осмислення змісту:
   - бесіда за змістом;
   - робота в парах/групах;
   - інтерактивні вправи для перевірки розуміння.
4. Творче застосування:
   - створення мініпроєкту (ілюстрація, комікс, буктрейлер);
   - рольова гра або інсценізація;
   - формування власного висловлення щодо проблематики твору.
5. Рефлексія:
   - онлайн-опитування або «хмаринка слів»;
   - заповнення читацького щоденника;
   - самооцінювання діяльності.

Такий алгоритм відповідає діяльнісному та компетентнісному підходам, сприяє розвитку критичного мислення й комунікативних умінь.

З метою результативного впровадження цифрових інструментів у процес навчання читання необхідно дотримуватися таких умов:

• педагогічна доцільність (цифровий ресурс використовується лише тоді, коли він підсилює розуміння тексту або мотивацію до читання);

- вікова відповідність (урахування психофізіологічних особливостей молодших школярів та регламентація часу роботи з екраном);
- методична інтегрованість (поєднання цифрових вправ із традиційним аналізом тексту);
- розвиток критичного мислення (навчання дітей оцінювати інформацію, відрізняти головне від другорядного);
- безпечне цифрове середовище (дотримання правил цифрової гігієни та інформаційної безпеки).

Отже, читання є не лише навчальною навичкою, а й важливим чинником формування особистості молодшого школяра, розвитку його мислення, мовлення, емоційного інтелекту та ціннісних орієнтацій. Цифровізація освіти суттєво впливає на характер сприймання тексту, змінюючи способи роботи з інформацією та посилюючи роль інтерактивних форматів. Водночас надмірна фрагментарність цифрового читання може знижувати глибину осмислення змісту, що потребує педагогічно виваженого поєднання традиційних і цифрових підходів. Системне впровадження моделі інтеграції класичних методик роботи з художнім текстом і цифрових інструментів сприяє підвищенню рівня читацької компетентності та мотивації до читання в учнів початкових класів. Ефективність формування читацької компетентності в умовах цифровізації освіти залежить від професійної майстерності вчителя, здатності методично грамотно інтегрувати інноваційні формати в традиційну систему навчання та забезпечити особистісно орієнтований підхід до кожного учня.

Література

1. Державний стандарт початкової освіти. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/688-2019-%D0%BF#Text.
2. Дзеба М. М. Використання мультимедійних технологій на уроках у початкових класах. *Педагогічний дискурс.* 2010. № 7. С. 79–82.
3. Медіаграмотність : підручник для вчителів / Сінді Шейбе, Фейз Рогоу / Перекл. з англ. С. Дьома; за загал. ред. В. Ф. Іванова, О. В. Волошенюк. Київ : Центр Вільної Преси, Академія Української Преси, 2017. 319 с. **4. Нова** українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи / за заг. ред. М. Грищенко. Київ : Вища школа, 2016. 40 с. **5. Типова** освітня програма, розроблена під

керівництвом Савченко О. Я. 3–4 клас. Затверджена Наказом Міністерства освіти і науки України від 12.08.2022 № 743–22. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-1-4-klas/2022/08/15/Typova.osvitnya.prohrama.1-4/Typova.osvitnya.prohrama.3-4.Savchenko.pdf.

ФОРМУВАННЯ ОРФОГАФІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Котик Надія Миколаївна,
магістрантка 1 року навчання
спеціальності «Початкова освіта»
Тернопільського національного педагогічного
університету імені Володимира Гнатюка

Науковий керівник –
кандидат філологічних наук,
доцент ***Одинцова Г. С.***

У статті описано лінгводидактичні особливості використання інтерактивних технологій у формуванні орфографічної компетентності молодших школярів як складової комунікативної. Акцент зроблено на факторах, котрі посилюють ефективність застосування інтерактивного навчання в роботі над розвитком мовно-мовленнєвої особистості учнів. Представлено застосування інтерактивних технологій у структурі уроку української мови. Названо труднощі, з якими стикатиметься учитель у ході застосування названих технологій, підготовки до уроку.

Ключові слова: *інтерактивні технології, молодші школярі, орфографічна компетентність, комунікативна компетентність.*

Нова українська початкова школа зорієнтована на формування ключових компетентностей, серед яких комунікативна становить вагоме місце, оскільки передбачає мовно-мовленнєвий розвиток учнів. Орфографічна компетентність як складова комунікативної забезпечує правильність писемного мовлення та здатність учнів свідомо

застосовувати норми правопису в різних комунікативних ситуаціях. У теперішній час підвищеного попиту на цифрі засоби у щоденному життя спостерігаємо зниження рівня грамотності учнів, тому пошук ефективних технології покращення грамотного письма, без сумніву, зростає. Крім цього, діяльнісний підхід у здобутті початкової освіти актуалізує використання інтерактивних технологій навчання з метою активізації пізнавальної діяльності учнів, розвитку їхньої мовно-мовленнєвої особистості.

Мета статті полягає у визначенні методичних можливостей інтерактивних технологій навчання у формуванні орфографічної компетентності молодших школярів.

Фундаментальні засади розв'язання окресленої проблеми відображено в працях українських лінгводидактів, зокрема М. Пентилюк, М. Вашуленка, С. Яворської та ін.**,** у яких обґрунтовано необхідність поєднання теоретичних знань із практичною мовленнєвою діяльністю учнів, спрямованою на формування стійких правописних умінь і навичок. Учені наголошують на доцільності організації навчального процесу на засадах свідомості, системності та комунікативної спрямованості. Психолого-педагогічні аспекти формування орфографічних умінь розкрито у працях О. Савченко, Н. Бібік та ін.**,** які акцентують увагу на важливості свідомого засвоєння мовних явищ, розвитку орфографічної пильності та формуванні навичок самоконтролю в молодших школярів.

В останніх дослідженнях підкреслюється, що формування орфографічної компетентності учнів початкових класів має системний характер і передбачає розвиток знань, умінь та навичок письма відповідно до норм сучасної української мови [1, с. 142]

Ефективність застосування інтерактивних технологій визначається низкою чинників.

Структурованість уроку та чітке планування. С. Романюк зазначає, що інтерактивні методи сприяють формуванню комунікативної та творчої активності в освітньому процесі, що відповідає сучасним вимогам Нової української школи [6]. Зокрема, на етапі мотивації відбувається актуалізація уваги учнів і формування інтересу до навчальної діяльності через використання проблемних запитань, ігрових ситуацій та мовних загадок. Представлення теми передбачає усвідомлення учнями мети уроку й очікуваних результатів навчання. Етап надання інформації спрямований на опанування

необхідного теоретичного мінімуму, що забезпечує виконання подальших практичних завдань. Центральне місце займає інтерактивна вправа, під час якої відбувається активне засвоєння знань у процесі групової, парної або колективної взаємодії. Завершальним етапом є рефлексія, що передбачає осмислення результатів діяльності та оцінювання досягнутих цілей [4, с. 5–50].

Врахування вікових та психофізіологічних особливостей учнів. Психолого-когнітивні особливості молодших школярів вимагають адаптації методичних прийомів навчання правопису, що включають диференційовані вправи і враховують індивідуальні особливості розвитку.

Диференційованих підхід. Використання інтерактивних методів дає змогу диференціювати завдання відповідно до рівня сформованості учнів: високий, середній та початковий. Це забезпечує ефективну підтримку і стимулювання розвитку орфографічної компетентності [2, с. 151].

Інтеграція цифрових технологій. Використання таких онлайн-платформ, як LearningApps, Wordwall, Kahoot! та Quizizz, сприяє гейміфікації навчання, формувальному оцінюванню та оперативному контролю знань учнів. Це підвищує мотивацію та забезпечує доступність навчального матеріалу. Загалом, як зазначає Г. Одинцова, «за умови компетентного методичного супроводу з боку педагога чи батьків електронні ресурси покликані урізноманітнити сам процес засвоєння та поглиблення знань, активізувати пізнавальну діяльність учнів, забезпечити формування навичок самоосвіти, вміння працювати з різною інформацією, що є вкрай важливим для успішного майбутнього кожної людини» [3, с. 33].

Комплексний підхід. Ефективність інтерактивного навчання забезпечується поєднанням евристичних, диференційованих, проблемних та ігрових методів, які сприяють активізації пізнавальної діяльності учнів, формуванню самостійності та відповідальності за результат навчання, про що наголошують О. Пометун, Л. Пироженко [4] та І. Рибак, І. Шахіна [5]. Використання групової, парної та колективної взаємодії дає змогу кожному учневі брати активну участь у процесі засвоєння знань, розвивати критичне мислення, аналітичні та комунікативні навички., що дає змогу формувати орфографічну пильність, фонематичний слух, аналітичні навички та самоконтроль.

Особливу увагу слід приділяти етимологічним і лексичним вправам, що пояснюють походження слів та традиційне написання.

Попри значні переваги, використання інтерактивних методів супроводжується певними викликами. Підготовка таких уроків вимагає від вчителя великих часових витрат та високої кваліфікації. Існує ризик домінування активних учнів над менш впевненими в собі, що може створити дисбаланс у групі. Технічні проблеми з інтернет-зв'язком або обладнанням також можуть стати на заваді використанню цифрових інструментів.

Здійснене дослідження дає змогу констатувати, що формування орфографічної компетентності учнів початкової школи засобами інтерактивних технологій є ефективним за умови комплексного застосування низки лінгводидактичних, цифрових, психолого-педагогічних чинників. Мінімізація труднощів у застосуванні інтерактивних технологій полягаю у напрацюванні багажу досвіду вчителя, розвитку його професійної майстерності, психолого-педагогічним вмінням створити освітнє середовище успіху, де кожен учень може відчути радість пізнання та власну спроможність бути грамотним.

Література

1. Кухарчук І. О., Лучкіна-Загородня Л. В. Формування орфографічної компетентності в здобувачів освіти. *Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка. Педагогічні науки.* 2024. Вип. 55. С. 141–147. **2. Ничкало Н.,** Лукіанова Л., Бідюк Н., Третко В., Скайба К. Дидактичні аспекти підготовки вчителів для диференційованого навчання в сучасній шкільній практиці в Україні. *Міжнародний журнал навчання, викладання та освітніх досліджень*. 2020. №19(9). С. 143–159. **3. Одинцова Г. С.** Використання відкритих електронних освітніх ресурсів у процесі вивчення мови та літературної освіти у початковій школі. *Наукові нотатки Молодшої академії наук України*. 2025. №1(32). С. 28–35. **4. Пометун О. І.**, Пироженко Л. В. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання**:** наук.-метод. посібник. Київ : А.С.К., 2004. 192 с. **5. Рибак І.,** Шахіна І. Інноваційні технології навчання на уроках української мови в початкових класах. *Modern Information Technologies and Innovation Methodologies of Education in Professional Training Methodology Theory Experience Problems*. 2022.

№52. С. 120–124. **6. Романюк С.** Активні методи навчання у лінгводидактичній підготовці учителя нової української школи. *Acta Paedagogica Volynienses*. 2023. Вип. 2. С. 79–85. **7. Хома О. М.** Формування культури писемного мовлення у молодших школярів. *Педагогічна інноватика: сучасність та перспективи*. 2024. № 3. С. 83–87.

ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Мельник Ірина Василівна,
магістрантка 1 року навчання
спеціальності «Початкова освіта»
Тернопільського національного педагогічного
університету імені Володимира Гнатюка

Науковий керівник –
кандидат педагогічних наук
Хребтова Н. Р.

У роботі розглядається використання інноваційних технологій на уроках математики в початковій школі як сучасного інструменту підвищення ефективності навчання. Особлива увага приділяється інтерактивним дошкам, мобільним додаткам, цифровим іграм, а також технологіям віртуальної та доповненої реальності, які сприяють наочності та інтерактивності уроків. Показано, як застосування цих технологій допомагає розвивати у дітей логічне та просторове мислення, увагу, пам'ять, креативність та здатність до самостійного аналізу проблем. Розглядається можливість персоналізації навчального процесу, оперативного моніторингу прогресу учнів та підвищення їхньої мотивації. Наведено приклади ефективного поєднання ігрових та навчальних елементів, що робить уроки математики цікавими, інтерактивними та практично орієнтованими. У роботі підкреслюється значення інноваційних технологій для формування ключових компетенцій учнів початкової школи та їх підготовки до подальшого навчання.

Ключові слова: *інноваційні технології, початкова школа, уроки математики, інтерактивні дошки, мобільні додатки, цифрові ігри.*

Сучасна початкова школа стикається з необхідністю забезпечення високої якості навчання математики за умов стрімкого розвитку цифрових технологій та інформаційного суспільства. Традиційні методи викладання часто не здатні повною мірою зацікавити дітей та сформувати у них глибокі математичні компетенції. Використання інноваційних технологій, таких як інтерактивні дошки, мобільні додатки, цифрові ігри, віртуальна та доповнена реальність, дозволяє зробити навчальний процес більш наочним, інтерактивним та персоналізованим, що підвищує мотивацію учнів, розвиває логічне та критичне мислення і формує практичні навички застосування математичних знань.

Метою дослідження є вивчення ефективності використання інноваційних технологій на уроках математики в початковій школі та визначення їхнього впливу на розвиток математичних компетенцій, мотивації та когнітивних здібностей учнів.

Завдання дослідження:

1. Проаналізувати сучасні інноваційні технології, які застосовуються на уроках математики в початковій школі.
2. Визначити педагогічні переваги використання інтерактивних дошок, мобільних додатків, цифрових ігор та технологій віртуальної і доповненої реальності.
3. Оцінити вплив інноваційних технологій на розвиток логічного, просторового та критичного мислення учнів.
4. Дослідити роль цифрових ресурсів у персоналізації навчального процесу та підвищенні мотивації учнів.
5. Надати рекомендації щодо ефективного впровадження інноваційних технологій на уроках математики в початковій школі для оптимізації навчального процесу.

Впровадження інноваційних технологій на уроках математики в початковій школі є сучасним і результативним методом навчання, який робить уроки більш захопливими, наочними та зрозумілими для дітей. У сучасних умовах цифровізації та швидкого розвитку інформаційного суспільства педагогам необхідно шукати нові способи активного залучення учнів, формування в них стійкого інтересу до математики та розвитку критичного мислення. До інноваційних технологій належать

різноманітні інструменти: інтерактивні дошки, освітні онлайн-платформи, спеціалізовані програми для навчання математики, мобільні додатки, а також віртуальна і доповнена реальність та мультимедійні ресурси, які дозволяють урізноманітнити та оптимізувати навчальний процес.

Використання інтерактивних дошок на уроках математики відкриває нові можливості для наочного і динамічного навчання, роблячи абстрактні поняття більш зрозумілими для молодших школярів. Діти отримують можливість активно брати участь у навчальному процесі: вони можуть самостійно переміщувати геометричні фігури, комбінувати їх, змінювати розміри, вивчати властивості кутів і сторін, а також експериментувати з числами та об’єктами, що стимулює розвиток просторового мислення, логічного аналізу та уміння знаходити закономірності. Такий інтерактивний підхід допомагає учням краще розуміти абстрактні математичні концепції, адже вони бачать їх наочно і можуть відразу перевірити наслідки власних дій, що значно підвищує рівень усвідомленості та глибини знань.

Освітні платформи та спеціалізовані цифрові додатки доповнюють інтерактивні дошки, надаючи вчителю широкі можливості для організації персоналізованого навчання. Завдяки цим ресурсам можна створювати індивідуальні завдання для кожного учня, враховувати рівень їхніх знань, проводити онлайн-тести і вправи, а також оперативно відстежувати прогрес учнів. Вчитель має змогу бачити, які завдання виконуються успішно, а які викликають труднощі, і миттєво коригувати підхід до кожного учня. Для дітей це стає додатковою мотивацією, адже вони бачать результати своєї роботи в реальному часі, отримують відчуття досягнення та власного успіху, що стимулює подальшу активну участь у навчанні [1].

До того ж, інтерактивні дошки сприяють розвитку співпраці та комунікативних навичок у дітей, оскільки можна організовувати групові завдання, де учні разом розв'язують задачі, пояснюють свої дії та обговорюють альтернативні способи розв’язання. Це формує вміння аргументовано висловлювати думку, слухати інших та працювати в команді, що є важливими навичками взаємодії у сучасному світі. Інтерактивні технології також дозволяють поєднувати традиційні методи навчання з мультимедійними елементами, що робить уроки більш живими, емоційно насиченими та більш захопливими. У

результаті інтерактивна дошка та супутні цифрові платформи перетворюють процес пасивного засвоєння знань на активне, практично орієнтоване і мотиваційно насичене навчання, сприяючи формуванню міцних математичних компетенцій та впевненості дітей у власних силах.

Прикладами інтерактивної технології є також «Робота в малих групах із поєднанням парної взаємодії та елементами ігрового моделювання». Учнів об'єднують у малі групи по чотири особи (дві пари), утворюючі команди. Кожна команда отримує прапорець певного кольору із зображенням геометричної фігури (трикутник, квадрат, прямокутник або круг). У межах команди учні розподіляються на пари для виконання окремих завдань. Спочатку учні виконують спільне завдання своєї команди: визначають ознаки своєї геометричної фігури, знаходять відповідні предмети в навколишньому середовищі або розв'язують прості математичні завдання, пов'язані з нею. Після цього відбувається зміна пар: учні утворюють нові пари з представниками інших команд, орієнтуючись на різні геометричні фігури. У новостворених парах кожен учень презентує особливості своєї фігури та способи виконання завдань, після чого учні можуть обмінюватися інформацією та виконувати додаткові вправи. Протягом відведеного часу відбувається кілька змін партнерів, що дає змогу учням ознайомитися з усіма геометричними фігурами. Така організація діяльності сприяє розвитку комунікативних умінь, активізації пізнавальної діяльності та підвищенню інтересу до навчання.

Пізнавальною є і технологія «Карусель», що дозволяє одночасно залучити всіх учнів класу до активної роботи та перевірки знань. Учнів розподіляють за двома варіантами: «беріжок» – нерухомі, що готують запитання, і «річечка» – рухомі, які переміщуються від одного «беріжка» до іншого через задані проміжки часу. Під час переміщення учень «річечка» ставить запитання і отримує відповіді від кількох «беріжків», наприклад, відповідаючи на 12 запитань, що дозволяє ефективно перевірити обсяг і глибину знань учнів [2, с. 104].

Застосування мобільних додатків і цифрових ігор на уроках математики в початковій школі відкриває нові можливості для навчання, адже поєднує процес оволодіння знаннями з елементами гри, що робить навчання захопливим та мотивуючим. Мобільні додатки вимагають від дітей не лише механічного виконання завдань, а й аналітичного мислення: наприклад, пошук закономірностей у

числових рядах, вибір правильних стратегій для розв'язання задач або логічних головоломок.

Цифрові ігри дозволяють створювати сюжетні навчальні середовища, де виконання математичних завдань стає частиною гри. Учні можуть, наприклад, допомагати персонажам долати перешкоди, розв'язуючи приклади на додавання і віднімання, або будувати віртуальні міста, використовуючи знання про геометричні фігури, площу та об'єм. Такий підхід розвиває не лише математичні навички, але й увагу, концентрацію, пам'ять та здатність до самостійного аналізу проблем. Учні починають мислити стратегічно, планувати власні дії та перевіряти результати, що формує у них внутрішню мотивацію до навчання.

У цілому, віртуальна та доповнена реальність додає навчальному процесу ще більшої наочності та інтерактивності. Віртуальні математичні світи дозволяють «занурюватися» у складні абстрактні поняття, наприклад дроби, пропорції, роблячи їх зрозумілими через візуальні моделі та динамічні демонстрації. Учні можуть експериментувати з об'єктами, змінювати їхні розміри та положення, спостерігати, як змінюються результати, і відразу бачити практичні наслідки своїх дій. Доповнена реальність дозволяє накладати цифрові математичні моделі на реальний світ: так, учні можуть вимірювати предмети в класі та порівнювати геометричні фігури, що сприяє розвитку просторового й критичного мислення [3].

Інноваційні технології у свою чергу, сприяють розвитку інтерактивної взаємодії між учнями та вчителем, створюючи ситуації спільного розв'язання задач, обговорення стратегій та обміну ідеями. Такі методи формують у дітей уміння працювати в команді, розвивають комунікативні навички та гнучкість мислення. Крім того, використання цифрових ресурсів дозволяє адаптувати навчальний процес під індивідуальні особливості учнів, враховувати їхні інтереси та темпи засвоєння матеріалу, що робить уроки математики більш персоналізованими та ефективними.

Для досягнення максимальної ефективності використання інноваційних технологій на уроках математики в початковій школі доцільно дотримуватися таких рекомендацій. Передусім, впровадження цифрових інструментів має бути педагогічно обґрунтованим і відповідати віковим особливостям учнів, їхнім пізнавальним можливостям та навчальним цілям. Важливо не

перевантажувати урок технологіями, а гармонійно поєднувати їх із традиційними методами навчання.

Слід активно використовувати інтерактивні дошки, освітні платформи та мобільні додатки для візуалізації складних математичних понять, що сприяє кращому їх розумінню та засвоєнню. Доцільно застосовувати цифрові ігри та гейміфікацію для підвищення мотивації учнів і формування інтересу до математики.

Особливу увагу варто приділяти персоналізації навчання, використовуючи цифрові ресурси для адаптації завдань відповідно до рівня підготовки кожного учня. Це дозволяє забезпечити індивідуальний підхід і підвищити результативність навчання.

Ефективним є поєднання інноваційних технологій із інтерактивними методами навчання, такими як робота в групах, парах, дискусії та спільне розв'язання задач, що сприяє розвитку комунікативних навичок і критичного мислення.

Важливим аспектом є також підготовка вчителів до використання сучасних технологій, підвищення їх цифрової компетентності та методичної майстерності. Необхідно забезпечити належну матеріально-технічну базу навчальних закладів і доступ до якісних цифрових ресурсів.

Крім того, доцільно систематично здійснювати моніторинг ефективності використання інноваційних технологій, аналізувати результати навчання та коригувати підходи до організації освітнього процесу.

Отже, упровадження інноваційних технологій у початковій школі не лише покращує якість процесу і результату навчання математики, але й сприяє формуванню у дітей комплексних компетенцій, таких як аналітичне мислення, креативність, цифрова грамотність та вміння застосовувати знання на практиці. Це створює основу для подальшого успішного навчання у середній та старшій школі, підвищує інтерес до точних наук і формує позитивне ставлення до математики як до важливого інструменту пізнання світу.

Література

1. Сірант Н., Кисіль Н. Інноваційні технології навчання на уроках математики в початковій школі. *Вісник Львівського університету. Серія педагогічна.* 2016. № 31. С. 278–283. **2. Білик Т.** Інтеграція інноваційних елементів та інтерактивних технологій на

уроках математики в початковій школі. *Modern Information Technologies and Innovation Methodologies of Education in Professional Training Methodology Theory Experience Problems*. 2021. № 61. С. 100–108. **З. Величко В. Є.,** Федоренко О. Г, Хорішко Д. С. Інноваційні технології навчання на уроках математики. *Інноваційні технології навчання*. 2024. № 14. С. 97–105.

ІНТЕРАКТИВНІ ПРЕЗЕНТАЦІЇ ЯК ЗАСІБ ІТЕГРОВАНОГО НАВЧАННЯ ГРАМОТИ ПЕРШОКЛАСНИКІВ

Некрашевич Катерина Сергіївна,
студентка 1 курсу
спеціальності «Початкова освіта»
Київського столичного університету
імені Бориса Грінченка

Науковий керівник –
доктор педагогічних наук,
професор ***Нежива Л. Л.***

Автор розглядає можливості використання інтерактивних презентацій як засобу реалізації інтегрованого підходу на уроках навчання грамоти у межах тематичних тижнів. Описано алгоритм створення мультимедійної презентації з використанням сучасних цифрових інструментів Notebook LM і Canva. Наголошено на ролі візуалізації та інтерактивності у підвищенні мотивації першокласників. Узагальнено, що інтерактивні презентації сприяють формуванню цілісного сприйняття навчального змісту та активізації пізнавальної діяльності учнів.

Ключові слова: *інтерактивні презентації, інтегроване навчання, навчання грамоти, тематичні тижні, НУШ, цифрові технології.*

Сучасний етап розвитку початкової освіти характеризується активним упровадженням інтегрованого підходу до навчання, що передбачає цілісне формування в молодших школярів ключових і предметних компетентностей. Особливого значення це набуває на

уроках навчання грамоти в першому класі, де закладаються основи читацької та мовленнєвої діяльності. Організація освітнього процесу в межах тематичних тижнів актуалізує потребу в ефективних дидактичних засобах, здатних поєднати зміст різних освітніх галузей і забезпечити активну пізнавальну взаємодію учнів.

Актуальність теми зумовлена необхідністю пошуку й обґрунтування сучасних цифрових інструментів, що відповідають освітнім запитам Нової української школи, сприяють підвищенню мотивації першокласників та ефективності засвоєння ними навчального матеріалу. Попри зростання інтересу до використання мультимедійних технологій, потенціал інтерактивних презентацій як засобу реалізації інтегрованого підходу на уроках навчання грамоти в умовах тематичних тижнів залишається недостатньо висвітленим у науково-методичних дослідженнях.

У цьому контексті інтерактивні презентації постають як перспективний інструмент, що сприяє візуалізації навчального матеріалу, активізації пізнавальної діяльності учнів і забезпеченню цілісності освітнього процесу.

Мета дослідження полягає в аналізі процесу створення мультимедійної інтерактивної презентації для уроків навчання грамоти першокласників в умовах тематичних тижнів, а також у виявленні дидактичного потенціалу цього освітнього цифрового продукту для реалізації інтегрованого підходу та міжпредметних зв'язків.

Відповідно до мети було сформульовано ***завдання дослідження:*** проаналізувати наукові джерела щодо використання цифрових та інтерактивних технологій у початковій освіті; визначити дидактичні можливості мультимедійної інтерактивної презентації як засобу активізації пізнавальної діяльності та реалізації міжпредметних зв'язків у 1 класі НУШ; описати алгоритм створення цифрового освітнього продукту (презентації) з використанням Notebook LM і Canva та розкрити його методичну доцільність у навчанні грамоти.

Аналіз наукових джерел засвідчує актуальність інтеграції цифрових та інтерактивних технологій у початкову освіту як засобу підвищення ефективності навчання. У дослідженні R. Vanderlinde та J. Van Braak інформаційно-комунікаційні технології розглядаються як інструмент реалізації міжпредметних зв'язків, що узгоджується з ідеєю інтегрованого навчання в межах тематичних тижнів [5].

Л. Нежива та С. Паламар вважають, що цифрові технології мають «методичні переваги (розширення можливостей надання навчальної інформації, створення евристичних умов для навчання»; потенціал розвитку «творчої активності учнів, що визначається здатностями генерувати ідеї, відкривати нове», а також «пізнавальних інтересів, посилення мотивації читацької діяльності, створення позитивного настрою й ситуації успіху на уроці…» [2, с. 218–219]. Праця Т. Філімонової підкреслює дидактичний потенціал мультимедійних засобів у створенні інтерактивного освітнього середовища та активізації пізнавальної діяльності учнів через одночасну активізацію різних каналів сприйняття інформації (зоровий, слуховий) [4]. В. Кобаль, Г. Кравець, М. Цинова акцентують на ролі інтерактивних технологій у зміні характеру навчальної взаємодії та посиленні активної ролі учнів [1], тоді як Н. Сірант і Р. Червінська обґрунтовують значення ігрових методів як ефективного засобу навчання молодших школярів [3]. Аналіз джерел підтверджує доцільність використання інтерактивних презентацій як засобу реалізації інтегрованого підходу, водночас виявляє недостатню розробленість їх застосування на уроках навчання грамоти в умовах тематичних тижнів.

Створення цифрового освітнього продукту – мультимедійної презентації до уроку навчання грамоти – здійснюється в контексті тематичного тижня та на основі принципів інтегрованого навчання. Зміст уроку вибудовується відповідно до Типової освітньої програми під керівництвом Р. Шияна і передбачає реалізацію міжпредметних зв’язків між мовно-літературною галуззю, курсом «Я досліджую світ» та елементами англійської мови.

Алгоритм створення презентації передбачає кілька послідовних етапів. На першому етапі формується ідея уроку відповідно до теми тематичного тижня (наприклад, «Весна прийшла»), визначаються інтеграційні зв’язки та очікувані результати навчання. Далі в середовищі Notebook LM потрібно опрацювати план-конспект уроку, підручники («Буквар» О. Іщенко, С. Логачевська; «Я досліджую світ» О. Іщенко, О. Кліщ та ін.) і сформулювати промт для розробки структури майбутньої презентації з урахуванням інтегрованого змісту (Рис. 1).

Рис. 1. Фрагменти інтерактивної мультимедійної презентації інтегрованого уроку навчання грамоти

Наступним кроком є створення текстового та візуального сценарію презентації в Notebook LM, де визначаються логіка подачі матеріалу, інтерактивні елементи та міжпредметні зв'язки. Після цього готова структура переноситься в Canva, де оформлюється дизайн презентації, додаються анімації, ілюстрації та дієвий наскрізний персонаж (наприклад, бджілка Жуженя), що забезпечує сюжетну цілісність і підвищує мотивацію учнів.

Таким чином, цифровий освітній продукт створюється як інтегрована мультимедійна система, що поєднує мовно-літературний зміст, природничу тематику та елементи інших освітніх галузей у межах тематичного тижня, забезпечуючи реалізацію міжпредметних зв'язків і цілісне сприйняття навчального матеріалу першокласниками.

Отже, цифрові та інтерактивні технології є ефективним засобом реалізації інтегрованого підходу в початковій освіті, особливо в умовах тематичних тижнів. Мультимедійна інтерактивна презентація виступає дієвим дидактичним інструментом забезпечення міжпредметних зв'язків у 1 класі НУШ, сприяє активізації пізнавальної діяльності та підвищенню навчальної мотивації учнів. Запропонований алгоритм створення цифрового освітнього продукту з використанням Notebook LM і Canva підтверджує його практичну доцільність для організації інтегрованого навчання грамоти та забезпечення цілісності освітнього процесу.

Література

1. Кобаль В. І., Кравець Г. Б., Цинова М. В. Використання інтерактивних технологій для формування наукових компетенцій в умовах дистанційного навчання. *Педагогічна академія: наукові записки.* 2024. № 13. URL: https://pedagogical-academy.com/index.php/journal/article/view/458. **2. Нежива Л. Л.,**

Паламар С.П. Дитяча література з методикою навчання: навч.-метод. посіб. К. : ЦП «КОМПРИНТ». 2025. 245 с. **3. Сірант Н. П.,** Червінська Р . І. Дидактичні ігри як засіб навчання для здобувачів початкової освіти. *Перспективи та інновації науки.* (Серія «Педагогіка», Серія «Психологія»). 2023. № 1 (19). URL: https://perspectives.pp.ua/index.php/pis/article/view/3450/3468; **4. Філімонова Т. В.** Використання мультимедійних засобів у навчальному процесі для молодших школярів. *Педагогічна академія: наукові записки.* 2024. № 3. URL: https://pedagogical-academy.com/index.php/journal/article/view/18; **5. Vanderlinde R.**, Van Braak J. Implementing an ICT curriculum in a decentralised policy context: Description of ICT practices in three Flemish primary schools. *British Journal of Educational Technology*. 2010. Vol. 41 (6). URL: https://bera-journals.onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1467-8535.2010.01111.x.

ДИДАКТИЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ЦИФРОВИХ ІГОР НА УРОКАХ МОВНО-ЛІТЕРАТУРНОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Пріходько Єлизавета Володимирівна,
магістрантка 1 року навчання
спеціальності «Початкова освіта»
ДЗ «Луганський національний університет
імені Тараса Шевченка

Науковий керівник –
доктор філологічних наук,
професор ***Кизилова В. В.***

У статті розглянуто дидактичний потенціал цифрових ігрових технологій як засобу модернізації навчального процесу в межах мовно-літературної освітньої галузі закладів загальної середньої освіти. Охарактеризовано теоретичні підходи до розуміння гейміфікації та цифрових ігор у педагогічному контексті, систематизовано класифікацію ігрових форматів з урахуванням дидактичних функцій. Особливу увагу приділено аналізові цифрових

платформ, що застосовуються для підтримки мовної, літературної та комунікативної компетентностей учнів.

***Ключові слова**: початкова освіта, цифрові ігри, гейміфікація, мовно-літературна освіта, дидактичний потенціал, компетентнісний підхід, цифрові платформи.*

Сучасна мовно-літературна освіта перебуває на перехресті двох тенденцій: зростаючих очікувань щодо формування ключових компетентностей учнів, з одного боку, і стрімкої цифровізації повсякденного середовища молоді, з іншого.

Дослідження ігрових технологій у навчанні пройшло тривалий шлях від теоретичного обґрунтування дидактичної гри як форми навчальної діяльності до сучасних концепцій гейміфікації освітнього процесу. Важливий внесок у дослідження гейміфікації в освіті зробили зарубіжні науковці. Kapp K. [6] розробив методологію впровадження гейміфікованих стратегій у навчальні програми. Систематичний огляд ефективності гейміфікованих інструментів для вивчення іноземних мов здійснив Luo Z. [9], довівши позитивний вплив таких підходів на мотивацію та результати навчання.

Серед вітчизняних дослідників суттєвий внесок у вивчення ігрових технологій у навчанні мови зробили Р. Мельникова та К. Ангеловська [4], охарактеризувавши застосування елементів ігрових технологій на уроках української мови та літератури. Д. Дочинець, Л. Гайдук і О. Черновол [2] розглянули теоретико-практичні аспекти гейміфікації в контексті викладання української мови як іноземної. О. Садовець та ін. [11] дослідили гейміфікацію в неформальному навчальному просторі закладів вищої освіти. Н. Яременко [5] обґрунтувала трансформаційний потенціал гейміфікації в літературній освіті, окресливши систему ігрових методик для занять із гуманітарних дисциплін. Т. Горохова [1] проаналізувала дидактичний потенціал інтерактивних онлайнових ігор у навчанні української мови як іноземної.

Мета статті полягає у висвітленні дидактичного потенціалу цифрових ігор як засобу активізації навчальної діяльності учнів у межах мовно-літературної освітньої галузі загальноосвітньої школи.

У педагогічній науці гейміфікація розглядається передусім як стратегія впливу на мотивацію учасників навчального процесу. У контексті мовно-літературної освіти гейміфікація набуває особливого

значення тому, що шкільна практика читання й аналізу текстів нерідко сприймається учнями як позбавлена практичної спрямованості й емоційної залученості. Натомість ігрова форма уможливлює занурення в художній текст через рольову взаємодію, елементи змагання або спільного вирішення творчих задач.

Різноманіття цифрових ігрових форматів, що можуть застосовуватися на уроках мовно-літературної галузі, зумовлює потребу в їхній систематизації відповідно до дидактичних функцій. Спираючись на аналіз наукових джерел і практики викладання, пропонується класифікація, в основу якої покладено три критерії: характер пізнавальної діяльності учнів, ступінь цифрової інтерактивності та провідну дидактичну функцію.

Таблиця 1

Класифікація цифрових ігрових форматів у мовно-літературній освіті

Група ігрових форматів	*Дидактична функція*	*Приклади платформ*
Пізнавальні (дидактичні) ігри: вікторини, кросворди, лото, доміно	Закріплення і систематизація знань	Kahoot, Quizizz, LearningApps
Ігри на сюжетно-образне мислення: комікси, альтернативні фінали, меми	Розвиток критичного й творчого мислення	Canva, Genially, Book Creator
Рольові та театралізовані ігри: літературні інтерв'ю, симуляції	Емоційне занурення в текст, розвиток емпатії	Genially, Classcraft, Wordwall
Квестові та пошукові ігри: тематичні, інтертекстуальні, сюжетні квести	Формування аналітичних умінь, міжтекстового мислення	Genially, ThingLink, Google Sites
Цифровий сторітелінг:	Розвиток писемного мовлення та	Twine, Book Creator, StoryJumper

інтерактивні оповіді, мультимедійні проєкти	цифрової грамотності	

Кожна з груп форматів має свій методичний потенціал і може застосовуватися на різних етапах уроку. Пізнавальні ігри органічно вписуються в етапи актуалізації знань і поточного контролю, тоді як рольові симуляції та квести доцільніше використовувати під час узагальнення й вивчення нового матеріалу. Цифровий сторітелінг найбільше розкривається у проєктній роботі та домашніх завданнях.

Серед платформ, що набули найбільшого поширення в українській школі, чільне місце посідають LearningApps і Wordwall. На LearningApps методично доцільно організовувати завдання з вивчення лексики (формат «Знайди пару», «Вгадай слово»), граматики (формат «Класифікація», «Заповни пропуски») та аудіювання, що є надзвичайно важливим для комплексного розвитку мовних умінь.

Kahoot і Quizizz є найбільш упізнаваними платформами для проведення гейміфікованих вікторин. Обидві платформи об'єднують елементи змагання, миттєвого зворотного зв'язку та бонусної системи нарахування балів.

Серед платформ для візуальної й ігрової презентації навчального матеріалу Genially вирізняється широтою можливостей. На ній можна створювати квести, настільні ігри, вікторини у форматі Jeopardy, інтерактивні картки та комікси. Н. Яременко [5] зазначає, що цифрові квести на платформах типу Genially уможливлюють персоналізацію навчання через вибудовування індивідуальних маршрутів проходження завдань залежно від відповідей учня.

Окремий сегмент цифрових ігрових форматів пов'язаний зі створенням учнями власних мультимедійних продуктів. Book Creator дозволяє школярам конструювати електронні книги, інтегруючи текст, зображення, аудіо та відео. Застосування цього інструменту для написання альтернативного продовження художнього твору або щоденника від імені персонажа активізує вміння зв'язного писемного мовлення й стимулює творчу ініціативу учнів. Twine являє собою відкрите середовище для конструювання інтерактивних нелінійних оповідей, де читач сам обирає розвиток сюжету. Залучення учнів до написання гіпертекстових творів на Twine є практикою, що потребує

глибокого розуміння причинно-наслідкових зв'язків і мотивації персонажів.

Дослідження останніх років підтверджують позитивний вплив гейміфікованих форматів на різні аспекти навчальних досягнень учнів. Гейміфікація суттєво підвищує внутрішню мотивацію школярів і покращує їхнє сприйняття автономії та соціальної взаємодії, хоча вплив на відчуття компетентності залишається мінімальним.

У межах мовно-літературної освіти найпомітнішим є вплив цифрових ігор на розвиток читацької компетентності й мотивацію до читання. Р. Мельникова та К. Ангеловська [4] встановили, що класи, в яких систематично застосовувалися ігрові елементи, демонструють вищу мотивацію до навчання, читання творів та виконання цікавих завдань, а також досягають кращих навчальних результатів загалом.

Розвиток критичного мислення відбувається насамперед у процесі виконання квестових і пошукових завдань, де учні мусять декодувати символи, інтерпретувати підтексти, будувати аргументовані гіпотези. Гейміфіковані завдання вимагають від учнів орієнтування у складних наративах, аналізу персонажів та інтерпретації тем, що формує когнітивні навички вищого порядку. Рольові й театралізовані ігри при цьому розвивають емоційний інтелект і здатність до емпатії, що є вагомою метою літературної освіти. Не менш значущим є внесок цифрових ігор у формування комунікативної компетентності. Інтерактивні формати, що передбачають парну або групову взаємодію, створюють природне мовленнєве середовище, в якому відбувається опрацювання мовних одиниць у контексті реальної комунікації.

Автори [5] вказують на низку обмежень, що супроводжують упровадження гейміфікації. По-перше, існує ризик зниження глибини опрацювання художнього тексту внаслідок надмірної орієнтації на зовнішні ігрові стимули. По-друге, нерівний доступ до технологій і нестабільний інтернет-зв'язок у частині шкіл залишаються інфраструктурними бар'єрами. Слід визначити, що недостатня цифрова компетентність частини педагогів ускладнює ефективне освоєння нових інструментів. Важливим обмеженням є й те, що не всі цифрові ігрові формати однаково стимулюють творчу комунікативну діяльність: вікторини з вибором готової відповіді формують репродуктивне мислення, тоді як глибоке текстове занурення потребує більш складних форматів взаємодії. Відтак ефективність цифрових

ігор у мовно-літературній освіті прямо залежить від методичної грамотності вчителя, який добирає формати відповідно до навчальної мети й рівня підготовки учнів.

Проведений аналіз наукових джерел і педагогічних практик дозволяє стверджувати, що цифрові ігри мають значний дидактичний потенціал у контексті мовно-літературної освітньої галузі, який виявляється в кількох вимірах. Насамперед, ігрові формати сприяють формуванню автономної мотивації учнів, яка є найстійкішим типом навчального стимулу, оскільки поєднує внутрішній інтерес до завдання з усвідомленням його особистісної значущості. Рольові, квестові та сюжетні цифрові формати поглиблюють роботу з художнім текстом, розвивають критичне й образне мислення, а також сприяють формуванню читацької, комунікативної та цифрової компетентностей.

Цифрові платформи мають свою специфіку застосування й дидактичний потенціал, а їхнє поєднання в межах системно спланованих навчальних ситуацій забезпечує ефективну підтримку різних видів компетентностей. Результативність цифрових ігор у навчанні мови й літератури неможливо забезпечити лише наявністю технологій. Необхідна системна методична підготовка педагогів, наскрізна інтеграція ігрових форматів у дидактичний дизайн уроку, а також усвідомлений баланс між зовнішньою ігровою мотивацією й глибинним аналітичним опрацюванням художнього матеріалу.

Перспективи подальших досліджень пов'язані з емпіричною перевіркою ефективності окремих ігрових форматів на формування конкретних складників читацької та комунікативної компетентностей, а також із розробленням методичних рекомендацій для вчителів-практиків.

Література

1. Горохова Т. О. Дидактичний потенціал інтерактивних онлайнових ігор на заняттях з української мови як іноземної. *Інноваційна педагогіка*. 2023. Вип. 66. С. 257–261. URL: https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/66.54. **2. Дочинець Д.**, Гайдук Л., Черновол О. Гейміфікація освітнього простору в контексті викладання української мови як іноземної. *Технології, інструменти та стратегії реалізації наукових досліджень*. Том 2. 2022. С. 43–46. https://doi.org/10.36074/mcnd-15.04.2022/ **3. Лукіянчук І.**, Коваль В.

Гейміфікація як інноваційний підхід до формування медіаграмотності у мовно-літературній освітній галузі. *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету*. 2025. № 2. С. 36–46. URL: https://doi.org/10.31499/2307-4906.2.2025.332121. **4. Мельникова Р.**, Ангеловська К. Застосування елементів ігрової технології на уроках української мови та літератури. *Studia methodologica*. 2024. № 57. С. 312–325. URL: https://doi.org/10.32782/2307-1222.2024-57-32. **5. Яременко Н.** Гейміфікація як трансформаційний інструмент літературної освіти. *Theoretical and Didactic Philology*. 2025. Вип. 40. С. 90–110. URL: https://doi.org/10.31470/2309-1517-2025-40-90-110. **6. Kapp K. M.** The Gamification of Learning and Instruction: Game-based Methods and Strategies for Training and Education. San Francisco : John Wiley & Sons, 2012. 336 p. https://doi.org/10.1145/2207270.2211316. **7. Li L.**, Hew K. F., Du J. Gamification Enhances Student Intrinsic Motivation, Perceptions of Autonomy and Relatedness, but Minimal Impact on Competency: A Meta-Analysis and Systematic Review. *Educational Technology Research and Development*. 2024. Vol. 72. №2. P. 765–796. URL: https://doi.org/10.1007/s11423-023-10337-7. **8. Luarn P.**, Chen C.-C., Chiu Y.-P. Enhancing Intrinsic Learning Motivation through Gamification: A Self-Determination Theory Perspective. *International Journal of Information and Learning Technology*. 2023. Vol. 40, № 5. P. 413–424. URL: https://doi.org/10.1108/IJILT-07-2022-0145. **9. Luo Z.** The Effectiveness of Gamified Tools for Foreign Language Learning (FLL): A Systematic Review. Behavioral Sciences. 2023. Vol. 13, № 4. P. 331. URL: https://doi.org/10.3390/bs13040331. **10. Ryan R. M.**, Deci E. L. Self-Determination Theory and the Facilitation of Intrinsic Motivation, *Social Development, and Well-Being. American Psychologist*. 2000. Vol. 55, № 1. P. 68–78. URL: https://doi.org/10.1037/0003-066X.55.1.68. **11. Sadovets O.**, Martynyuk O., Orlovska O., Lysak H., Korol S., Zembytska M. Gamification in the Informal Learning Space of Higher Education (in the Context of the Digital Transformation of Education). Postmodern Openings. 2022. Vol. 13, No. 1. P. 330–350. URL: https://doi.org/10.18662/po/13.1/399. **12. Sailer M.**, Hense J. U., Mayr S. K., Mandl H. How Gamification Motivates: An Experimental Study of the Effects of Specific Game Design Elements on Psychological Need Satisfaction. *Computers in Human Behavior*. 2017. Vol. 69. P. 371–380. URL: https://doi.org/10.1016/j.chb.2016.12.033. **13. Samodumska**

О., Zarishniak I., Tarasenko H., Buchatska S., Budas I., Tregubenko I. Gamification in Non-Formal Adult Educational Practices. *Revista Românească pentru Educaţie Multidimensională*. 2022. Vol. 14, № 2. P. 156–176. URL: https://doi.org/10.18662/rrem/14.2/573

ПРОБЛЕМИ ТА МОЖЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ЗАСОБАМИ ІКТ

Шевер Анна Сергіївна,
магістрантка 1 року навчання
спеціальності «Початкова освіта»
Київського столичного університету
імені Бориса Грінченка

Науковий керівник –
доктор педагогічних наук,
професор ***Нежива Л. Л.***

Автором розкрито сутність емоційного інтелекту школярів початкової школи та особливості його розвитку засобами інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ). Визначено основні проблеми формування емоційного інтелекту в умовах цифровізації освіти, а також окреслено можливості використання ІКТ для розвитку емоційної сфери учнів початкової школи.

Ключові слова: *емоційний інтелект, учні початкової школи, інформаційно-комунікаційні технології, цифрове середовище, емоційний розвиток.*

Трансформація освітнього простору під впливом цифрових технологій зумовлює потребу в переосмисленні методів виховання емоційного інтелекту в учнів початкових класів. Сучасні дослідження демонструють неоднозначність впливу ІКТ: з одного боку, вони відкривають нові горизонти для розвитку емоцій, з іншого – створюють загрозу для повноцінної міжособистісної взаємодії. Це зумовлює необхідність ґрунтовного аналізу наукового доробку щодо

ефективного застосування цифрових засобів у роботі з емоційною сферою школярів [3, с. 51–53; 4, с. 43–45].

Актуальність теми зумовлена зростаючою роллю емоційного інтелекту як значущого складника успішної соціалізації та навчальної діяльності молодших школярів у сучасному цифровому суспільстві. У контексті реформування початкової освіти та впровадження компетентнісного підходу особливого значення набуває формування в учнів умінь усвідомлювати власні емоції, керувати ними, співпереживати та ефективно взаємодіяти з іншими. Водночас активне впровадження інформаційно-комунікаційних технологій в освітній процес створює як нові можливості для розвитку емоційного інтелекту (через інтерактивність, візуалізацію, моделювання ситуацій), так і «певні ризики, пов'язані з обмеженням живого спілкування та емоційного досвіду» [3, с. 51]. Це зумовлює необхідність наукового осмислення проблем і потенціалу використання ІКТ як інструменту розвитку емоційного інтелекту учнів початкової школи.

Мета дослідження – проаналізувати наукові підходи до проблем і можливостей розвитку емоційного інтелекту учнів початкової школи засобами ІКТ.

Завдання дослідження: розкрити сутність поняття «емоційний інтелект» у наукових джерелах; визначити основні проблеми розвитку емоційного інтелекту учнів початкової школи в умовах використання ІКТ; охарактеризувати можливості використання ІКТ для розвитку емоційного інтелекту молодших школярів.

У наукових працях різних дослідників підкреслюється, що розвиток емоційного інтелекту є важливою складовою гармонійного становлення особистості молодшого школяра. В умовах сучасних змін в освіті значна увага приділяється впливу інформаційно-комунікаційних технологій на формування емоційної сфери дітей. Аналіз наукових джерел показує, що використання ІКТ у початковій школі відкриває як нові можливості, так і створює певні труднощі для розвитку емоційного інтелекту. Дослідники зазначають, що ефективність формування емоційної компетентності залежить від того, наскільки продумано та доцільно застосовуються цифрові засоби у навчальному процесі [2; 3; 4; 6].

У працях науковців звертається увага на те, що однією з проблем є надмірне використання цифрових пристроїв дітьми. Це

призводить до зменшення живого спілкування, яке є важливим для розвитку емпатії, уміння розпізнавати емоції та взаємодіяти з іншими. Дослідники підкреслюють, що саме безпосереднє спілкування допомагає дітям краще розуміти емоції, тоді як цифрове середовище частково обмежує такі можливості. Тому важливо поєднувати традиційні форми навчання з використанням ІКТ [3, с. 53; 5, с. 226–228].

Також у наукових джерелах зазначається проблема недостатнього рівня цифрової компетентності вчителів. Часто інформаційні технології використовуються лише для подачі навчального матеріалу, а не для розвитку емоційного інтелекту. Дослідники вважають, що педагогам потрібно спеціально навчатися використовувати ІКТ саме для розвитку емоційної сфери учнів, оскільки це потребує окремих знань і навичок [1, с. 40–45; 3, с. 54].

Окремо науковці наголошують на обмеженості емоційної взаємодії в онлайн-середовищі. Під час дистанційного навчання дітям складніше сприймати міміку, жести та інтонацію співрозмовника, що є важливими складниками емоційного інтелекту. Через це можуть виникати труднощі у спілкуванні та розумінні емоцій інших людей. Дослідники також звертають увагу на те, що тривале перебування дітей у цифровому середовищі може негативно впливати на їхній емоційний стан, викликаючи втому, зниження уваги та складнощі із саморегуляцією [2, с. 80; 5, с. 227].

У наукових працях також підкреслюється роль батьків у розвитку емоційного інтелекту дітей. Дослідники зазначають, що недостатня увага з боку дорослих до емоційного супроводу використання гаджетів знижує ефективність формування емоційної компетентності. Важливо не просто давати дітям користуватися цифровими пристроями, а й обговорювати з ними їхні емоції та переживання.

Водночас у наукових джерелах підкреслюється, що ІКТ мають значний потенціал для розвитку емоційного інтелекту молодших школярів. Їх використання дозволяє зробити навчання більш цікавим і різноманітним. За допомогою інтерактивних платформ, ігор і мультимедійних матеріалів можна створювати різні ситуації, у яких діти навчаться розпізнавати емоції, аналізувати поведінку та співпереживати іншим. Це сприяє розвитку емпатії та емоційної чутливості.

Дослідники також відзначають можливість індивідуалізації навчання за допомогою ІКТ. Учитель може добирати завдання з урахуванням особливостей кожної дитини, її інтересів і рівня розвитку. Це допомагає дітям краще розуміти власні емоції, розвивати навички саморефлексії та вчитися керувати своїм емоційним станом [3, с. 56; 4, с. 45].

Крім того, ІКТ сприяють розширенню комунікації між учнями. Використання онлайн-платформ, відеозв'язку та спільних проєктів допомагає дітям взаємодіяти, обмінюватися думками та емоціями. На думку науковців, це важливо для розвитку соціальних навичок і формування емоційного інтелекту, оскільки саме у взаємодії з іншими діти отримують емоційний досвід

У той же час дослідники зауважують, що використання ІКТ має і певні ризики. Зокрема, обмеження живого спілкування, недостатність невербальних сигналів і надмірне занурення в цифрове середовище можуть негативно впливати на розвиток емоційного інтелекту. Тому важливо поєднувати цифрові технології з живим спілкуванням та іншими традиційними формами навчання.

У результаті аналізу наукових джерел з'ясовано, що емоційний інтелект розглядається як інтегративна характеристика особистості молодшого школяра, що охоплює здатність до усвідомлення, розуміння, регуляції власних емоцій і розпізнавання емоцій інших. Визначено, що в умовах активного впровадження ІКТ розвиток емоційного інтелекту супроводжується низкою проблем, зокрема: зменшенням обсягу безпосередньої міжособистісної взаємодії, обмеженням невербальної комунікації, ризиками надмірного використання цифрових пристроїв, а також недостатнім рівнем готовності вчителів до цілеспрямованого застосування ІКТ у розвитку емоційної сфери учнів.

Водночас обґрунтовано, що інформаційно-комунікаційні технології мають значний потенціал для розвитку емоційного інтелекту молодших школярів, оскільки забезпечують інтерактивність навчання, моделювання завдань для розвитку емпатії, саморефлексії та індивідуалізації освітнього процесу. Ефективність використання ІКТ у цьому контексті залежить від педагогічно доцільного поєднання цифрових засобів із живим спілкуванням та підвищення цифрової й методичної компетентності вчителя.

Перспективи подальших досліджень у розробленні методичних рекомендацій щодо інтеграції ІКТ у процес розвитку емоційного інтелекту учнів початкової школи та створенні ефективних практико орієнтованих завдань.

Література

1. Зарицька В. В. Вікові передумови розвитку емоційного інтелекту особистості (дошкільний і шкільний періоди). *Вісник Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди. Психологія.* 2011. Вип. 38. С. 35–53. **2. Котик Т. М.** Нова українська школа : теорія і практика формування емоційного інтелекту в учнів початкової школи : навч.-метод. посіб. для вчителів початкової школи. Тернопіль : Астон, 2020. 192 с. **3. Паламар С.,** Нежива Л. Застосування ІК-технологій у контексті формування предметно-методичної компетентності майбутніх учителів початкових класів. *Педагогічна освіта: теорія і практика. Психологія. Педагогіка.* 2023. № 39 (1). С. 51–58. DOI: 10.28925/2311–2409.2023.39. **4. Романова А.**, Паламар С. Використання інформаційно-комунікаційних технологій на уроках літературного читання. *Молодий вчений.* 2023. № 7 (119). С. 42–47. URL: https://doi.org/10.32839/2304-5809/2023-7-119-8 (дата звернення: 12.04.2026). **5. Сухопара І. Г.** Вікові особливості молодших школярів у контексті розвитку емоційного інтелекту. *Наукові записки*. 2020. № 62. С. 225–229. **6. Mayer J.D.**, Salovey P. What is emotional intelligence? Emotional development and emotional intelligence: Implications for education. P. Salovey, D. Sluyter (eds). *Emotional development and emotional intelligence: Educational implications*. New York, 1997. Pp. 3–34.

ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВОЇ ГРАМОТНОСТІ У 4 КЛАСІ: ВІД РОЗРЯДНИХ ОДИНИЦЬ ДО СІМЕЙНОГО БЮДЖЕТУ

Бобровська Юлія Леонідівна,
студентка 2 курсу спеціальності «Початкова освіта»
факультету педагогіки і психології
ДЗ «Луганський національний університет
імені Тараса Шевченка»,
учителька початкових класів гімназії «Гармонія»
м. Сєвєродонецьк Луганської області.

Науковий керівник –
кандидат педагогічних наук,
доцент ***Мордовцева Н. В.***

У статті розглянуто особливості формування фінансової грамотності учнів 4 класу в умовах інтеграції математичного та практикоорієнтованого навчання. Обґрунтовано доцільність використання розрядних одиниць як основи для переходу до розуміння грошових величин і фінансових операцій. Висвітлено значення введення понять бюджету, доходів, витрат і заощаджень для розвитку фінансового мислення молодших школярів. Описано ефективні методи навчання, зокрема моделювання життєвих ситуацій, рольові ігри та проєктну діяльність, які сприяють формуванню практичних навичок управління фінансами.

Ключові слова: *фінансова грамотність, молодші школярі, розрядні одиниці, бюджет, доходи і витрати, заощадження, математична компетентність, практикоорієнтоване навчання.*

Сучасний освітній простір дедалі чіткіше орієнтується на формування компетентностей, які мають безпосереднє практичне значення для життя дитини. Однією з таких є фінансова грамотність, що передбачає здатність не лише розуміти базові економічні поняття, а

й застосовувати їх у повсякденних ситуаціях. У початковій школі закладається фундамент цього процесу, адже саме в молодшому шкільному віці формуються первинні уявлення про цінність ресурсів, відповідальність за власні рішення та причинно-наслідкові зв'язки між діями і результатами.

Актуальність формування фінансової грамотності в учнів 4 класу зумовлюється тим, що діти вже перебувають у просторі реальних фінансових взаємодій. Вони отримують кишенькові гроші, здійснюють самостійні або напівсамостійні покупки, спостерігають фінансову поведінку батьків і поступово починають інтерпретувати ці процеси. Водночас їхні уявлення часто є фрагментарними та інтуїтивними, що потребує педагогічного осмислення і систематизації в межах навчального процесу.

На думку В. Андрійчук, особливість 4 класу полягає в тому, що саме на цьому етапі відбувається якісний перехід від елементарних математичних дій до більш усвідомленого оперування числами. Учні вже володіють поняттям розрядної структури числа, можуть виконувати обчислення з багатоцифровими числами, що створює сприятливі умови для інтеграції фінансового змісту в математичну освіту. Таким чином, фінансова грамотність не вводиться як окрема дисципліна, а природно «вбудовується» у вже наявну систему знань [1, с. 84].

Розрядні одиниці виступають важливим дидактичним інструментом у цьому процесі. Через співвіднесення одиниць, десятків і сотень із різними номіналами грошових одиниць формується більш глибоке розуміння кількісних співвідношень. Учні починають не просто виконувати обчислення, а усвідомлювати їх зміст у реальному контексті, що значно підвищує якість засвоєння матеріалу. Це дозволяє подолати типовий розрив між «шкільною математикою» і життям.

Використання фінансового контексту в навчанні суттєво впливає на мотиваційну сферу учнів. Якщо абстрактні приклади часто сприймаються як формальні вправи, то завдання, пов'язані з грошима, викликають природний інтерес і залученість. Дитина починає бачити сенс у своїх діях: обчислення перестають бути самоціллю і стають інструментом для розв'язання зрозумілих і близьких задач.

Ефективним педагогічним прийомом є моделювання ситуацій, максимально наближених до реального життя. Наприклад, учням

можна запропонувати умовну ситуацію покупки, де необхідно визначити загальну вартість товарів, перевірити достатність коштів і обчислити решту. У таких завданнях поєднуються математичні дії, логічне мислення та елементи прийняття рішень, що створює комплексний навчальний ефект.

Особливої уваги потребує формування уявлення про обмеженість фінансових ресурсів. Це поняття є базовим для подальшого розвитку фінансового мислення. Учні повинні усвідомити, що будь-яке фінансове рішення пов'язане з вибором, а вибір – із відмовою від альтернатив. Саме це розуміння закладає основу відповідальної поведінки у сфері витрат [2, с. 117].

У цьому контексті доцільно поступово вводити поняття бюджету як інструменту планування. Для учнів початкової школи бюджет доцільно трактувати як впорядкований розподіл наявних коштів відповідно до потреб і можливостей. Важливо, щоб це поняття не залишалося теоретичним, а було підкріплене конкретними прикладами та практичними діями.

Пояснення бюджету значно ефективніше відбувається через персоналізацію. Коли учень розглядає не абстрактний «бюджет», а умовно власні кошти, процес набуває особистісного змісту. Наприклад, ситуація розподілу кишенькових грошей на тиждень дозволяє дитині вперше відчути відповідальність за фінансові рішення і побачити їх наслідки.

Не менш важливим є формування уявлення про джерела доходів. Діти мають зрозуміти, що гроші не з'являються самі по собі, а є результатом певної діяльності. Усвідомлення зв'язку між працею і доходом формує ціннісне ставлення до грошей і запобігає формуванню споживацького підходу [3, с. 309].

У цьому аспекті доцільно розглядати найбільш зрозумілі для дітей джерела доходів, такі як заробітна плата батьків, додаткові підробітки або кишенькові гроші. Важливо не просто назвати ці джерела, а пояснити їхню сутність і умови отримання, що сприяє формуванню елементарного економічного мислення.

Наступним логічним кроком є аналіз витрат, який дозволяє учням усвідомити, як саме використовуються фінансові ресурси. На цьому етапі формується здатність оцінювати доцільність витрат і співвідносити їх із наявними можливостями. Учні поступово

переходять від імпульсивного сприйняття покупок до більш усвідомленого підходу.

Ключовим елементом цього процесу є розмежування потреб і бажань. Це не просто теоретичне розділення, а важливий інструмент прийняття рішень. Дитина вчиться ставити собі питання про необхідність тієї чи іншої покупки, що є основою фінансової саморегуляції.

Формування цієї навички відбувається поступово, через обговорення конкретних ситуацій і аналіз прикладів. Учні вчаться аргументувати власний вибір, слухати альтернативні думки та робити висновки. Така діяльність сприяє розвитку не лише фінансової, а й загальної критичної компетентності [4, с. 55].

Наступним важливим етапом є формування вміння визначати пріоритети у витратах. Учні повинні усвідомити, що ефективне використання коштів передбачає певну послідовність у їх розподілі. Це дозволяє уникати ситуацій, коли ресурси витрачаються на другорядні речі на шкоду важливішим потребам.

У цьому контексті доцільно узагальнити основні орієнтири фінансової поведінки у вигляді логічної послідовності:

- спочатку задовольняються базові потреби;
- далі покриваються обов’язкові витрати;
- лише після цього можливі витрати на бажання.

Таке структурування сприяє формуванню внутрішньої логіки фінансового мислення.

Продовженням логіки індивідуального фінансового планування виступає ознайомлення учнів із поняттям сімейного бюджету. На цьому етапі важливо показати, що фінанси – це не лише особиста справа, а й система взаємопов’язаних рішень у межах родини. Діти починають усвідомлювати, що доходи і витрати сім’ї потребують узгодження, планування та контролю.

У процесі вивчення сімейного бюджету важливо акцентувати увагу на балансі між доходами і витратами. Учні повинні зрозуміти, що перевищення витрат над доходами призводить до фінансових труднощів, тоді як раціональне планування дозволяє досягати стабільності. Таке розуміння закладає основи фінансової безпеки на базовому рівні [5, с. 17].

Не менш важливим компонентом фінансової грамотності є формування навички заощадження. У молодшому шкільному віці це

поняття має бути подане через конкретні й зрозумілі приклади, пов'язані з особистим досвідом дитини. Заощадження сприймається не як обмеження, а як спосіб досягнення бажаної мети в майбутньому.

Узагальнюючи підходи до формування навички заощадження, можна виокремити кілька важливих орієнтирів:

– визначення конкретної фінансової мети;

– поступове відкладання частини коштів;

– контроль за процесом накопичення.

Саме така структурованість допомагає перетворити абстрактне поняття на практичну дію.

Г. Коберник зауважує, що особливу роль відіграють рольові ігри та навчальні симуляції, у межах яких учні можуть «прожити» певні фінансові ситуації. Це дозволяє їм не лише відтворювати алгоритми дій, а й аналізувати власні рішення, помилки та їх наслідки. Таким чином формується досвід, який значно перевищує ефект від простого запам'ятовування [6]. Дослідниця доводить, що створення умовного бюджету або планування витрат дає можливість учням навчитися розподіляти ресурси, визначати пріоритети та аналізувати власні фінансові потреби. Такі завдання формують навички критичного мислення, адже учні повинні оцінювати різні варіанти витрат і прогнозувати можливі наслідки своїх рішень [6].

Н. Барадія підкреслює, що вчитель має створювати ситуації, у яких учні змушені мислити, обирати і відповідати за свої рішення. Це передбачає використання відкритих запитань, проблемних завдань і обговорень, що стимулюють рефлексію. Такий підхід дозволяє формувати не лише знання, а й ставлення [7, с. 185].

Отже, процес формування фінансової грамотності у 4 класі має поетапний і системний характер. Він починається з опори на математичні знання, зокрема розуміння розрядних одиниць, і поступово розширюється до охоплення складніших фінансових понять, таких як бюджет, доходи, витрати та заощадження.

Таким чином, інтеграція фінансової грамотності у зміст початкової освіти виступає важливою умовою підготовки учнів до самостійного життя. Сформовані на цьому етапі знання, уміння та ціннісні орієнтири створюють підґрунтя для подальшого розвитку економічної компетентності та забезпечують готовність особистості до ефективної взаємодії з фінансовим середовищем.

Література

1. Андрійчук В. Навчання фінансової грамотності учнів початкової школи: міжнародний досвід. *Неперервна професійна освіта: теорія і практика (серія: педагогічні науки).* Випуск № 1 (66), 2021. С. 81–87. **2. Бахмат Н. В.** Формування основ фінансової грамотності молодших школярів на уроках математики в Новій українській школі. *Педагогічна освіта: теорія і практика.* 2021. № 31. С. 107–122. **3. Чучаліна Ю. В.** Педагогічні умови формування фінансової грамотності молодших школярів на уроках математики. *Актуальні питання гуманітарних наук.* 2023. Вип. 59. Т. 3. С. 303–310. **4. Коц А. О.** Формування фінансової грамотності учнів початкової школи на уроках математики. *Актуальні проблеми навчання і виховання молодших школярів.* 2023. Вип. 13. С. 55. **5. Гельбак А. М.** Формування підприємливості учня як ключової компетентності для життя: методичні рекомендації. Кропивницький: КЗ «КОІППО імені Василя Сухомлинського», 2017. 24 с. **6. Коберник Г. І.** Формування фінансової грамотності учнів початкової школи у процесі вивчення математики. *Перспективи та інновації науки.* 2022. URL: https://perspectives.pp.ua/index.php/pis/article/view/2898. **7. Барадія Н.** Застосування основних форм і методів у вивченні курсу «Фінансова грамотність» у гімназії. *Професіоналізм педагога: теоретичні й методичні аспекти.* 2018. Вип. 8(1). С. 179-187.

ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЯ НАВЧАННЯ ПЕРШОКЛАСНИКІВ ЗАСОБАМИ ТЬЮТОРСЬКОГО СУПРОВОДУ

Бондаренко Анастасія Сергіївна,
магістрантка 1 року навчання
спеціальності «Початкова освіта»
Київського столичного університету
імені Бориса Грінченка

Науковий керівник –
доктор педагогічних наук,
професор ***Нежива Л. Л.***

У статті обґрунтовано актуальність дитиноцентричного підходу та необхідність створення умов для адаптації, розвитку навчальної мотивації, самостійності й рефлексії учнів початкової школи. Розкрито сутність тьюторського супроводу як педагогічної технології індивідуальної підтримки, спрямованої на проєктування та реалізацію освітньої траєкторії дитини. Визначено можливості тьюторського супроводу як засобу індивідуалізації навчання, зокрема розвиток автономності учнів, своєчасне виявлення освітніх труднощів та надання адресної підтримки.

Ключові слова: *індивідуалізація навчання, тьюторський супровід, першокласники, освітня траєкторія, початкова освіта.*

Трансформація початкової освіти в умовах реалізації концепції Нової української школи зумовлює переорієнтацію освітнього процесу на засадах дитиноцентризму, урахування індивідуальних освітніх потреб учнів та забезпечення їхнього особистісного розвитку. Особливої уваги потребує проблема індивідуалізації навчання першокласників, оскільки саме на цьому етапі відбувається адаптація дитини до шкільного середовища, формуються основи навчальної мотивації, самостійності та позитивного ставлення до навчання.

У цьому контексті перспективним постає тьюторський супровід як педагогічна технологія, що передбачає індивідуальну підтримку освітньої траєкторії учня, розвиток його рефлексійних умінь, здатності до саморегуляції та усвідомленого навчання.

Мета дослідження – визначити можливості використання тьюторського супроводу як засобу індивідуалізації навчання першокласників.

Згідно з метою дослідження було сформульовано ***завдання***: визначити особливості індивідуалізації навчання першокласників; окреслити педагогічні умови використання тьюторського супроводу як засобу індивідуалізації навчання учнів початкової школи.

У сучасній педагогічній науці індивідуалізація навчання розглядається як організація освітнього процесу, що передбачає врахування індивідуальних особливостей, освітніх потреб, інтересів і темпу навчання кожного учня [3, с. 108]. Вона спрямована на створення умов для максимальної реалізації особистісного потенціалу дитини, забезпечення її активної участі в навчальній діяльності та досягнення індивідуально значущих результатів.

Сутність тьюторства, тьюторського супроводу та тьюторської діяльності зі школярами досліджували А. Бойко, Л. Шеїна, О. Шершньова та ін. Тьюторський супровід у педагогічному контексті визначається як особлива форма індивідуальної підтримки учня, спрямована на проєктування та реалізацію його освітньої траєкторії [1, с. 4]. Тьюторство передбачає партнерську взаємодію між учителем (тьютором) і дитиною, у межах якої педагог допомагає учневі усвідомити власні освітні цілі, розвивати здатність до самостійного навчання, рефлексії та прийняття рішень [2, с. 233]. Тьюторський супровід орієнтований не лише на досягнення навчальних результатів, а й на розвиток суб'єктності учня, його відповідальності за власне навчання та особистісне зростання [3, с. 110].

Індивідуалізація навчання першокласників має специфічний характер, зумовлений віковими особливостями та освітніми потребами дітей, які перебувають на етапі адаптації до шкільного середовища. Передусім вона передбачає врахування різного рівня готовності дітей до навчання: сформованості довільної уваги, мовленнєвого розвитку, навичок саморегуляції, пізнавальної активності. У зв'язку з цим важливим є гнучке варіювання темпу навчання, обсягу та складності завдань.

Важливим аспектом є створення емоційно безпечного та підтримувального освітнього середовища, у якому враховуються індивідуальні досягнення учнів, формується позитивна самооцінка та впевненість у власних силах. Окрему увагу слід приділяти розвитку самостійності та елементарних навичок рефлексії, що лише формуються у першокласників. Учитель поступово залучає дітей до усвідомлення власних навчальних дій, оцінювання результатів і визначення простих цілей.

Таким чином, індивідуалізація навчання першокласників полягає у створенні умов для гармонійного розвитку кожної дитини через урахування її індивідуальних особливостей, підтримку навчальної мотивації та забезпечення успішної адаптації до шкільного життя.

Використання тьюторського супроводу в початковій школі відкриває широкі можливості для реалізації індивідуалізації навчання. Насамперед він забезпечує побудову індивідуальної освітньої траєкторії учня з урахуванням його пізнавальних інтересів, рівня підготовки та темпу навчання. Тьюторський супровід сприяє розвитку

навчальної автономії, формуванню вмінь ставити цілі, планувати діяльність, здійснювати елементарну рефлексію. Важливою є також можливість своєчасного виявлення освітніх труднощів і надання адресної підтримки, що підвищує успішність і впевненість дитини у власних силах. Крім того, тьюторський підхід розширює комунікативний досвід учнів, формує навички співпраці та відповідальності за результати власного навчання.

Ефективність використання тьюторського супроводу як засобу індивідуалізації навчання забезпечується дотриманням певних педагогічних умов. Передусім це готовність учителя до виконання ролі тьютора, що передбачає сформованість відповідних професійних і комунікативних компетентностей. Важливою умовою є створення освітнього середовища, орієнтованого на підтримку індивідуального розвитку кожного учня, атмосферу довіри та партнерської взаємодії. Необхідним є систематичне діагностування індивідуальних особливостей і освітніх потреб дітей, що дає змогу гнучко адаптувати зміст і методи навчання.

Суттєвою умовою є налагодження співпраці з батьками, які виступають партнерами у підтримці освітнього розвитку дитини. У цілому, реалізація зазначених можливостей і дотримання педагогічних умов сприяє ефективній індивідуалізації навчання учнів початкової школи та їх гармонійному особистісному розвитку.

Отже, у результаті дослідження встановлено взаємозв'язок індивідуалізації навчання та тьюторського супроводу як ключових складників сучасного освітнього процесу. З'ясовано, що індивідуалізація навчання першокласників передбачає врахування вікових та індивідуальних особливостей дітей, створення емоційно комфортного середовища та гнучку організацію освітньої діяльності. Обґрунтовано, що тьюторський супровід є дієвим засобом індивідуалізації, оскільки забезпечує формування індивідуальної освітньої траєкторії, розвиток самостійності, рефлексії та навчальної мотивації. Його ефективність залежить від готовності педагога до тьюторської діяльності, урахування освітніх потреб учнів і партнерської взаємодії з батьками. Впровадження тьюторського супроводу підвищує результативність навчання та сприяє гармонійному розвитку молодшого школяра.

Література

1. Бойко А.М. Тьютор – якісно вища педагогічна позиція і новий простір духовно-моральної взаємодії. *Педагогічні науки:* зб. наук. праць. Полтава, 2011. С. 4–10. **2. Шеїна Л.О.** Тьюторство як комплексний соціальний психолого-педагогічний феномен. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки.* 2014. № 4. С. 231–238. **3. Шершньова О.** Робота тьютора в навчальному процесі: перспективи та розвиток у порівнянні з країнами ЄС. *Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету. Серія «Педагогіка».* 2024. № 2 (33). С. 107–113.

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ЕФЕКТИВНОЇ ВЗАЄМОДІЇ ПЕДАГОГА ТА БАТЬКІВ У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Бурмак Марія Олександрівна,
магістрантка 1 року навчання
спеціальності «Початкова освіта»
ДЗ «Луганський національний університет
імені Тараса Шевченка»

Науковий керівник –
кандидат філологічних наук,
доцент ***Цалапова О. М.***

У дослідженні обґрунтовано педагогічні умови ефективної взаємодії вчителя початкових класів та батьків у процесі формування здорового способу життя молодших школярів. Визначено та розкрито зміст трьох ключових педагогічних умов: аксіологізація здорового способу життя як базової цінності; реалізація суб'єкт-суб'єктної взаємодії на засадах діяльнісного підходу; диференціація та індивідуалізація співпраці з урахуванням типології сім'ї. До кожної умови запропоновано практичні інструменти реалізації.

Ключові слова: *здоровий спосіб життя, молодші школярі, педагогічні умови, педагогіка партнерства, взаємодія з батьками, Нова українська школа, здоров'язбережувальна компетентність.*

У контексті реформування сучасної початкової освіти та реалізації концепції Нової української школи, пріоритетним завданням постає не лише надання знань, а й формування цілісної особистості, здатної до свідомого збереження власного здоров'я. Актуальність проблеми формування здорового способу життя (ЗСЖ) молодших школярів зумовлена стрімкою цифровізацією дозвілля, зміною екологічних стандартів та необхідністю створення єдиного здоров'язбережувального простору [3]. У цьому процесі ключова роль належить ефективній взаємодії між педагогом і батьками, яка має базуватися на принципах партнерства, взаємодовіри та єдності виховних впливів

Для сучасних досліджень проблеми формування здорового способу життя в Україні характерний багатоплановий підхід. Конкретно-наукові аспекти формування ЗСЖ дітей та молоді відображено в працях Т. Баєвої, О. Вакуленко, О. Васічкиної, Л. Височан, В. Гіжевського, О. Жабокрицької, Н. Козак, Л. Корінчик, Л. Сущенко та ін.; медико-біологічний аспект розроблено у дослідженнях М. Амосова, О. Ващенко. Психолого-педагогічний аспект формування здорового способу життя молодших школярів школярів розглядали Т. Бабюк, Т. Доля та ін.

Ефективна стратегія взаємодії в початковій школі має вибудовуватися як багатоаспектна система, що стимулює педагогічний колектив до самоаналізу крізь призму батьківського фідбеку та конкурентоспроможності закладу (в межах ідей педагогіки партнерства) [5]. Система взаємодії та співробітництва педагогів і батьків носить багатоаспектний характер:

– спонукати колектив до самовдосконалення, враховуючи думку батьків про якість освітнього й виховного процесу;

– стимулювати в педагогів школи піклування про авторитет школи в певній місцевості;

– формувати критичне мислення колективу стосовно освітянського процесу, викликати прагнення до його оновлення, вдосконалення, до порівняння успіхів учнів своєї школи з досягненнями учнів інших навчально-виховних закладів.

Ефективність процесу взаємодії закладу загальної середньої освіти та сім'ї щодо залучення молодших школярів до здорового способу життя (ЗСЖ) суттєво зростає за умови реалізації таких педагогічних умов:

– *аксіологізація здорового способу життя як базової цінності особистості.* Ця умова базується на ідеях І. Беха [1, с. 120] щодо виховання особистості на засадах загальнолюдських цінностей і передбачає консолідацію зусиль школи та батьків у формуванні ціннісно-смислової сфери дитини. Вона реалізується через розширення знань учнів у здоров'язбережувальній галузі та, що найважливіше, через переведення цих знань у площину внутрішніх переконань. Усвідомлення значущості власного здоров'я має стати мотиваційним чинником для перенесення отриманої інформації в практику повсякденного життя [2]. Прикладами реалізації таких педагогічних умов мають стати впровадження цифрових «Чек-листів здоров'я» для спільного заповнення дітьми та батьками (наприклад, водний баланс, ранкова руханка, «екранний час»), організація тематичних проєктів, як-от «Здорова тарілка моєї родини», де учні разом із батьками досліджують склад продуктів та створюють власні корисні рецепти. Це перетворює теоретичну інформацію на щоденну сімейну звичку;

– *реалізація суб'єкт-суб'єктної взаємодії на засадах діяльнісного підходу.* Співпраця або взаємодія вчителів і батьків не повинна обмежуватися пасивним інформуванням, оскільки необхідно залучати батьківську спільноту до активних форм спільної діяльності (тренінгів, майстер-класів, сімейних проєктів), що стимулюватимуть процеси самопізнання та самовдосконалення всіх учасників освітнього процесу. Це забезпечує трансформацію позиції батьків з «об'єктів педагогічного впливу» на «активних партнерів» [6]. Наприклад, проведення батьківських інтенсивів у форматі «Світового кафе» або тренінгів із використанням кейс-методів, як от розв'язання ситуативних завдань: «Як діяти, якщо дитина відмовляється від сніданку?» або «Організація робочого місця школяра для збереження постави»; використання спільних STEM-проєктів (наприклад, створення моделі частин людського тіла, фільтра для води тощо), що зближує позиції школи та родини через спільну творчу дію;

– *інференціація та індивідуалізація співпраці з урахуванням типології сім'ї.* Організація роботи має ґрунтуватися на особистісно-

орієнтованій стратегії, що враховує склад родини, традиції, мікроклімат та домінуючий стиль виховання. Це передбачає гнучкість у виборі форм залучення батьків, надання їм посильних інклюзивних завдань, які б не переобтяжували родину, а органічно впліталися в її життєдіяльність. Гнучкий підхід до кожної родини, що поважає її традиції та ресурси [4, с. 45–46]. У цьому аспекті достатньо дієвим буде використання асинхронних форм комунікації (короткі відеопоради у Viber/Telegram, інтерактивні плакати на Padlet), що дозволяє батькам із високим рівнем зайнятості долучатися до освітнього процесу у зручний час. Для родин, які мають спортивні традиції, – залучення в якості модераторів у «Днях здоров'я» чи спортивних квестах. Для сімей, які потребують особливої підтримки, – індивідуальні консультації з елементами арт-терапії або бібліотерапії для корекції емоційного стану дитини.

Аналіз наукових досліджень щодо можливих шляхів збереження здоров'я молодших школярів показав, що для реалізації самовиховання в природних умовах, родина має першочергове значення, адже сім'я виконує найважливіші соціальні функції, відіграє особливу роль в житті дитини, її захисту, формуванні особистості, задоволенні духовних потреб, забезпеченні первинної соціалізації. Вона є унікальним соціальним інститутом, посередником між індивідуумом і державою, транслятором фундаментальних цінностей від покоління до покоління.

Реферування наукової бази й аналізу сучасної освітньої системи переконливо доводить, що заклад освіти і батьки повинні бути партнерами, зацікавленими особами в формуванні та зміцненні у молодших школярів основ здорового способу життя. Батькам, які піклуються про здоров'я своїх дітей, в першу чергу, необхідно активно брати участь у всіх заходи, які організовуються освітньою установою, усвідомити, що вони спільно зі школою і класним керівником працюють на майбутнє – на здоров'я дітей, сім'ї. Взаємне співробітництво батьків зі школою повинно бути направлено на розуміння і на створення сприятливих умов життєдіяльності дитини не тільки в школі, але і вдома, для забезпечення взаєморозуміння в формуванні здорової особистості дитини, її ціннісних орієнтацій, в розкритті індивідуальності кожної дитини, його творчого потенціалу.

Отже, формування здорового способу життя молодших школярів є складним багатовекторним процесом, результативність

якого безпосередньо залежить від синергії зусиль закладу освіти та родини. Дослідження педагогічних умов такої синергії дозволяє нам зробити висновки:

1. Ефективна взаємодія педагога та батьків має ґрунтуватися на принципах педагогіки партнерства, де батьки трансформуються з пасивних спостерігачів у активних суб'єктів освітнього процесу.

2. Доведено, що реалізація визначених педагогічних умов (аксіологізації, діяльнісного підходу та індивідуалізації) дозволяє створити єдиний здоров'язбережувальний простір. Це забезпечує не лише засвоєння учнями валеологічних знань, а й їхнє перетворення на сталі життєві звички.

3. Застосування сучасних форм роботи (цифрові технології, STEM-проєкти, інтерактивні тренінги) сприяє підвищенню мотивації батьків до співпраці та дозволяє враховувати специфіку кожної родини в умовах воєнного стану та цифрової трансформації освіти.

Література

1. Бех І. Д. Виховання особистості : підручник. Київ : Либідь, 2008. 848 с. **2. Бойченко Т. Є.** Валеологія в школі: основи формування здорового способу життя. Київ : Генеза, 2005. 216 с. **3. Державний стандарт початкової освіти** : Постанова Кабінету Міністрів України від 21 лют. 2018 р. № 87 (у редакції Постанови КМУ від 24 лип. 2019 р. № 688). **4. Ващенко О. М.** Організація співпраці школи і сім'ї у зміцненні здоров'я молодших школярів. *Початкова школа*. 2010. № 5. С. 45–48. **5. Кобинець Я.** Поради щодо педагогіки партнерства від Освіта.ua. URL: https://osvita.ua/school/method/85191/ (дата звернення: 16.04.2026). **6. Нова українська школа**: порадник для вчителя / за заг. ред. Н. М. Бібік. Київ : Літера ЛТД, 2018. 160 с. URL: https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint.pdf. (дата звернення: 16.04.2026).

МЕТОД STORYTELLING У ФОРМУВАННІ ФІНАНСОВОЇ ГРАМОТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Коваленко Катерина Миколаївна,
асистент кафедри початкової освіти

ДЗ «Луганський національний університет
імені Тараса Шевченка»

Автором обґрунтовано використання методу Storytelling у формуванні фінансової грамотності молодших школярів. Розкрито сутність сторітелінгу як педагогічної технології, визначено його функції та можливості застосування в початковій школі. Окреслено практичні аспекти використання методу через створення й аналіз навчальних історій, моделювання фінансових ситуацій і рольові ігри.

Ключові слова: *фінансова грамотність, молодші школярі, Storytelling, початкова школа.*

У сучасних умовах соціально-економічних трансформацій, розвитку ринкових відносин та зростання ролі фінансових інструментів у повсякденному житті особливої актуальності набуває проблема формування фінансової грамотності особистості, починаючи з молодшого шкільного віку. Здатність раціонально розпоряджатися коштами, планувати витрати, здійснювати обґрунтований вибір фінансових рішень є важливою складовою життєвої компетентності, що визначає успішну соціалізацію дитини в сучасному суспільстві. У цьому контексті початкова школа виступає базовим етапом закладання основ фінансової культури, ціннісного ставлення до грошей та відповідальної економічної поведінки.

Водночас аналіз освітньої практики свідчить про недостатню ефективність традиційних підходів до навчання фінансової грамотності молодших школярів, що зумовлює необхідність пошуку інноваційних педагогічних технологій, здатних забезпечити не лише засвоєння знань, а й формування практичних умінь і навичок. Одним із перспективних напрямів у цьому аспекті є використання методу Storytelling, який ґрунтується на поданні навчального матеріалу через історії, що сприяє підвищенню мотивації, емоційному залученню та кращому розумінню складних понять.

У сучасних умовах інформаційного перенасичення та дефіциту часу розповідання історій набуває нового значення як засіб ефективної передачі знань і досвіду, що зумовлює активне використання Storytelling, зокрема в психології та освіті. Вперше Storytelling був винайдений та успішно випробуваний на особистому досвіді Девідом Армстронгом, головою міжнародної компанії

Armstrong International [2, с. 69], який, розробляючи цей метод, врахував важливий психологічний чинник – історії є більш виразними, емоційно насиченими, цікавими та легше співвідносяться з особистим досвідом, ніж правила чи директиви, унаслідок чого вони краще запам'ятовуються, набувають більшої значущості та здійснюють сильніший вплив на поведінку людини. За визначенням Лугової Т., Storytelling слід розглядати як складову історії, як спосіб передачі інформації та конструювання смислів через оповідання [3, с. 46]; Н. Бондаренко трактує його як актуальну комунікаційну технологію та одну із сучасних форм взаємодії між суб'єктами комунікації [1, с. 131].

Основною метою Storytelling є привернення й утримання уваги аудиторії, формування емоційної залученості, симпатії до героя та донесення ключової ідеї, що у педагогічному контексті дозволяє розглядати його як процес подання навчальної інформації через цікаві, змістовні та запам'ятовувані історії, здатний урізноманітнювати освітній процес, забезпечувати індивідуальний підхід до кожної дитини, активізувати пізнавальну діяльність і водночас реалізовувати закони практичної психології, сприяючи формуванню стійкого впливу на здобувачів освіти за умови збереження гуманістичного характеру взаємодії.

Основними функціями Storytelling є спонукальна, що надихає до нових ідей, проєктів та ініціатив; об'єднувальна, яка сприяє формуванню дружніх взаємин, розвитку колективної культури та спільної ідентичності; комунікаційна, що підвищує ефективність міжособистісної взаємодії; функція впливу, яка урізноманітнює мотиваційні механізми, сприяє зміцненню авторитету лідера та формуванню суспільно значущих переконань; а також практична, що полегшує розуміння й реалізацію завдань або проєктів.

Залежно від мети та способу організації виокремлюють некомерційний і комерційний Storytelling (орієнтований на створення і просування ідей, брендів, іміджу, залучення аудиторії), а також пасивний і активний: у першому випадку створення та подання історій здійснює вчитель, що доцільно на етапі ознайомлення з новим матеріалом (правила, теорії, закони), тоді як активний Storytelling передбачає залучення здобувачів освіти до створення та інтерпретації історій, а вчитель виконує спрямувальну функцію, що є особливо

ефективним на етапах осмислення, закріплення та застосування знань [1, с. 133].

У початкової школі Storytelling може ефективно застосовуватися під час проведення уроків, виховних заходів, класних годин, роботи з батьками, а також для формування й пояснення ціннісних орієнтацій.

Поняття «фінансова грамотність» контексті початкової школи сприяє формуванню у дітей первинних уявлень про гроші, доходи й витрати, розвитку навичок раціонального ставлення до фінансових ресурсів, уміння планувати прості витрати та усвідомлювати їх наслідки. Найважливіше те, що її формування на ранньому етапі шкільного навчання забезпечує підґрунтя для подальшої соціальної адаптації дитини та її здатності орієнтуватися у фінансово-економічних умовах сучасного суспільства [4].

Використання методу Storytelling у процесі формування фінансової грамотності молодших школярів доцільно здійснювати через створення та опрацювання навчальних історій, що відображають типові для дітей фінансові ситуації. Так, учитель може пропонувати короткі оповідання про героїв, які стикаються з необхідністю вибору: витратити гроші одразу чи заощадити, придбати бажану річ чи відкласти кошти на важливішу потребу, допомогти іншому чи задовольнити власні інтереси. Обговорення таких історій сприяє усвідомленню причинно-наслідкових зв’язків між фінансовими рішеннями та їх наслідками, формуванню вміння аналізувати поведінку персонажів і переносити цей досвід у власне життя.

Ефективними є завдання на продовження або трансформацію історій, коли молодші школярі пропонують власні варіанти розвитку подій, обґрунтовують вибір і прогнозують результати, а також створення власних фінансових історій, у яких відображаються поняття доходів, витрат, заощаджень, планування бюджету.

Важливим є використання рольових ситуацій та інсценізацій, де здобувачі освіти виконують ролі покупців, продавців, членів сім’ї, що розподіляють бюджет, або клієнтів банку, що дозволяє моделювати реальні життєві обставини.

Доцільним є також створення коміксів, малюнків чи мінікниг, у яких через образи й сюжет розкриваються фінансові поняття, що особливо відповідає віковим особливостям молодших школярів.

Таким чином, застосування Storytelling забезпечує доступність і наочність складних фінансових категорій, активізує пізнавальну

діяльність молодших школярів, сприяє емоційному залученню та формуванню відповідального ставлення до грошей, що в цілому підвищує ефективність навчання фінансової грамотності в початковій школі.

Література

1. Бондаренко Н. Storytelling як комунікативний тренд і всепредметний метод навчання. *Молодь і ринок.* 2019. № 7 (174). С. 130–135. **2. Деркач Ю. Я.**, Чміль М. М. Storytelling як засіб розвитку комунікативної компетентності учнів початкової школи. *Young Scientist. Серія «Педагогічні науки».* 2022. № 9 (109). С. 67–73. **3. Лугова Т. А.** Наратив та сторітелінг в знанієвій структурі навчально-ділової відео гри як чинник синергії інформаційних технологій та духовно орієнтованої педагогіки. *Open educational e-environment of modern University*. 2020. № 8. С. 42–59. 4. Савчук Н. Фінансова грамотність: сутність і перспективи розвитку. *Педагогічні інновації: ідеї, реалії, перспективи. Серія «Філософські науки».* 2021. С. 92–97.

ВИХОВАННЯ МОРАЛЬНО-ЕТИЧНИХ ПОЧУТТІВ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ ХУДОЖНЬОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Маркотенко Тамара Савеліївна,
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри початкової освіти
ДЗ «Луганський національний університет
імені Тараса Шевченка»

У статті розкрито розглянуто проблему виховання морально-етичних почуттів молодших школярів засобами художньої літератури. Проаналізовано педагогічний потенціал літературних творів у формуванні у дітей моральних якостей. Висвітлено роль художнього слова у розвитку емоційно-ціннісної сфери молодших школярів, формуванні моральних переконань і поведінкових орієнтирів. Окреслено педагогічні умови ефективного використання художньої літератури в освітньому процесі початкової школи.

Наголошено на значенні систематичної роботи вчителя з художніми текстами для розвитку моральної свідомості та духовної культури учнів.

Ключові слова: *моральне виховання, морально-етичні почуття, молодші школярі, художня література, духовний розвиток, моральні цінності, початкова школа.*

Сучасний розвиток українського суспільства актуалізує проблему формування моральних цінностей підростаючого покоління. Особливого значення набуває виховання морально-етичних почуттів у дітей молодшого шкільного віку, оскільки саме в цей період відбувається становлення основ світогляду, формування моральних переконань та соціально значущих якостей особистості.

Початкова школа є важливим етапом морального становлення дитини, коли закладаються основи її духовної культури, гуманістичних переконань та моральної поведінки. У цей період діти активно засвоюють моральні норми суспільства, вчаться оцінювати власні вчинки та поведінку інших людей.

Важливий внесок у дослідження морального виховання зробили І. Бех, А. Богуш, М. Вашуленко, О. Кононко, О. Савченко, В. Сухомлинський, М. Стельмахович, Г. Тарасенко та інші.

Ефективним засобом морального виховання дітей є художня література. Літературні твори дають можливість дітям переживати різні життєві ситуації, співпереживати героям, осмислювати поняття добра і зла, справедливості та відповідальності.Через художнє слово діти пізнають моральні цінності, вчаться розуміти почуття інших людей і формують власні моральні орієнтири.

Метою статті є теоретичне обґрунтування ролі художньої літератури у вихованні морально-етичних почуттів молодших школярів та визначення педагогічних умов ефективного використання літературних творів у освітньому процесі початкової школи.

Проблема морального виховання дітей засобами художньої літератури привертала увагу багатьох українських педагогів і психологів. Зокрема, значний внесок у дослідження цієї проблеми зробила О. Савченко, яка досліджувала педагогічні можливості літературного читання у формуванні моральних якостей молодших школярів і підкреслювала, що уроки літературного читання мають значний виховний потенціал, оскільки через художні образи діти

усвідомлюють моральні норми та цінності [4]. Лінгводидакт А. Богуш досліджувала роль художнього слова у розвитку мовлення та духовної культури дітей дошкільного віку [2]. І. Бех вивчав питання формування моральних цінностей та духовного розвитку особистості. Науковець зазначав: «Моральність є основою духовного розвитку особистості та визначає її ставлення до людей і суспільства» [1, с. 14]. Г. Тарасенко розглядала виховний потенціал мистецтва слова у формуванні моральних почуттів учнів[6]. М. Стельмахович наполягав на ролі родинного виховання,зокрема, читання в сімейному колі, і зазначав: «Родинне виховання є основою національного виховання дитини, оскільки саме в сім'ї закладаються моральні цінності, духовні орієнтири та культура взаємин» [5, с. 15].

Аналізуючи науково-методичну літератури із зазначеної проблеми, можемо зазначити, що ефективність виховання морально-етичних почуттів молодших школярів залежить від правильної організації роботи з художніми текстами, педагогічних умов, що створено для морального виховання засобом літератури. До основних педагогічних умов належать:

1. *Систематичне використання художніх творів*. Однією з важливих педагогічних умов виховання морально-етичних почуттів молодших школярів є систематичне використання художніх творів у навчально-виховному процесі. Регулярне звернення до літературних текстів сприяє поступовому формуванню у дітей моральних уявлень, розвитку емоційної чутливості та усвідомлення моральних норм поведінки. Г. Таресенко зазначає: «Мистецтво слова та художній текст сприяють формуванню моральних почуттів, естетичного чуття та духовних цінностей у молодших школярів, оскільки дитина переживає моральні ситуації через образ героя» [6, с. 84].

Важливо, щоб робота з художньою літературою здійснювалася не епізодично, а була органічною складовою освітнього процесу. Художні твори можуть використовуватися під час уроків літературного читання, інтегрованих уроків, виховних годин, позакласних заходів, а також у процесі самостійного читання дітей. Систематичне ознайомлення з різноманітними літературними жанрами – казками, оповіданнями, байками, легендами, віршами – розширює кругозір учнів та сприяє глибшому усвідомленню моральних цінностей.

Особливу увагу слід приділяти добору творів, які містять яскраві моральні ситуації, приклади гуманної поведінки, дружби, взаємодопомоги, відповідальності та справедливості. Такі твори допомагають дітям зрозуміти значення моральних норм у житті людини та формують у них прагнення наслідувати позитивні зразки поведінки.

Важливо підбирати твори, що відповідають віковим особливостям дітей і містять яскраві моральні ситуації.

2. *Обговорення морального змісту творів.* Важливою складовою роботи з художніми творами є обговорення їх морального змісту. Після прочитання або прослуховування літературного твору педагог організовує бесіду, під час якої учні аналізують поведінку героїв, визначають причини їхніх вчинків та роблять власні моральні висновки.Таке обговорення сприяє розвитку морального мислення дітей, формуванню вміння оцінювати вчинки з позиції добра і справедливості. Учні вчаться висловлювати власну думку, аргументувати свої судження, порівнювати різні точки зору.

Під час бесіди вчитель може ставити запитання, що спонукають дітей до роздумів: Чому герой вчинив саме так? Які почуття він переживав? Чи правильно він повівся у цій ситуації? Як би ви вчинили на його місці?

Такі питання допомагають дітям глибше зрозуміти зміст твору та сформувати власне ставлення до моральних ситуацій, що описані у літературному тексті.

3. *Розвиток емоційного переживання.* Однією з важливих умов морального виховання є розвиток емоційного переживання під час сприймання художніх творів. Саме через емоційні переживання діти глибше усвідомлюють моральні цінності та норми поведінки.

Художня література дає можливість дітям співпереживати героям, радіти їхнім успіхам, засмучуватися через труднощі, які вони долають, і замислюватися над наслідками їхніх вчинків. Такі переживання формують у дітей здатність до емпатії – уміння розуміти почуття інших людей і співчувати їм.

Для розвитку емоційного переживання важливо використовувати виразне читання, інтонаційне виділення ключових моментів твору, обговорення почуттів героїв, а також звернення до особистого досвіду дітей. Учитель може запропонувати учням уявити

себе на місці героя твору та висловити свої почуття щодо описаної ситуації.

Такі методи допомагають дітям не лише зрозуміти зміст твору, а й глибоко відчути його моральну сутність.

4. *Використання творчих видів діяльності*. Ефективним засобом формування морально-етичних почуттів є використання різноманітних творчих видів діяльності на основі художніх творів. Творча діяльність допомагає дітям краще усвідомити зміст літературного твору, розвиває уяву, емоційну сферу та сприяє глибшому переживанню моральних ситуацій.

До таких видів діяльності належать: інсценізація літературних творів, рольові ігри, створення ілюстрацій до прочитаних текстів, написання невеликих оповідань або продовження історій, складання діалогів між героями. У процесі таких занять діти активно включаються у творчу діяльність, що сприяє кращому засвоєнню моральних цінностей, представлених у літературному творі.

Особливо ефективною формою роботи є драматизація, під час якої учні виконують ролі героїв твору. Перевтілюючись у персонажів, діти глибше розуміють їхні почуття, мотиви поведінки та моральні якості.

Крім того, творчі завдання можуть включати колективне обговорення альтернативних варіантів розвитку подій, створення власних казок або оповідань на моральну тематику. Така діяльність сприяє розвитку моральної уяви дітей та формує здатність самостійно приймати моральні рішення.

Отже, художня література є ефективним засобом виховання морально-етичних почуттів молодших школярів. Вона сприяє розвитку емоційної чутливості, формуванню моральних цінностей та усвідомленню норм поведінки.

Молодший шкільний вік є сприятливим періодом для формування моральних переконань і духовної культури особистості. Саме через художні образи діти вчаться розрізняти добро і зло, співпереживати іншим людям і усвідомлювати наслідки власних вчинків.

Ефективність морального виховання залежить від систематичного використання художньої літератури у навчально-виховному процесі, активного обговорення змісту творів та залучення дітей до творчої діяльності.

Таким чином, художня література виступає важливим педагогічним засобом формування духовно багатої, гуманної та морально відповідальної особистості.

Література

1. **Бех І. Д**. Виховання особистості: у 2 кн. Кн. 1. Київ : Либідь, 2003. 280 с. 2. **Богуш А. М.** Дошкільна лінгводидактика: теорія і практика. Київ : Слово, 2012. 704 с. **3. Кононко О. Л.** Соціально-моральний розвиток особистості дошкільника. Київ : Освіта, 2006. 256 с. **4. Савченко О. Я.** Дидактика початкової освіти. Київ : Грамота, 2012. 504 с. 5**. Стельмахович М. Г.** Українська родинна педагогіка. Київ : ІСДО, 1996. 288 с. **6. Тарасенко Г. С.** Естетичне виховання молодших школярів засобами мистецтва. Київ : Освіта, 2001. 192 с.

ПАРТНЕРСЬКА ВЗАЄМОДІЯ ШКОЛИ І СІМ'Ї У ВИХОВАННІ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

Пушко Віра Федорівна,
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри початкової освіти
ДЗ «Луганський національний університет
імені Тараса Шевченка»

У статті розкрито аспекти налагодження партнерської взаємодії школи і сім'ї у вихованні учнів початкових класів. Автор аналізує сутність поняття «педагогіка партнерства» в контексті вимог Нової української школи. Особливу увагу приділено формам та методам ефективної співпраці вчителів і батьків, що сприяють створенню сприятливого виховного середовища для розвитку особистості дитини. Виокремлено основні принципи взаємодії: добровільність, рівність, взаємоповага та спільна відповідальність за результати виховання. Зазначено, що активна залученість батьків до освітнього процесу підвищує рівень мотивації учнів початкових класів і сприяє їхній успішній адаптації.

Ключові слова: *НУШ, педагогіка партнерства, школа, сім'я, співпраця вчителя і батьків, особистість, виховання, освітній процес,*

фасилітатор, тьютор, модератор, учитель, пізнавальна діяльність, партнерська взаємодія, соціальна адаптація.

Сьогодні важливу роль у вихованні й навчанні школярів потрібно надавати спільним діям освітнього закладу і сім'ї, ефективність яких залежить від особливостей організації роботи з батьками в сучасній новій українській школі. Проте, іноді в шкільному та сімейному вихованні немає узгодженості. Під час роботи вчителі нерідко стикаються з труднощами у налагодженні конструктивної взаємодії з батьками. Можливо це зумовлено різним рівнем педагогічної культури батьків, недостатньою інформованістю або відсутністю єдиного підходу до виховання дитини. Усе це ускладнює процес формування свідомості та поведінки дітей. Тісна співпраця школи та сім'ї, навпаки, допомагає забезпечити єдність вимог і виховних впливів.

Проблему партнерської взаємодії сім'ї і школи як дієвого чинника виховання особистості у науковій літературі та педагогічній практиці досліджували такі вчені, як В. Бойко, Т. Виноградова, К. Журба, О. Повалій, М. Стельмахович, В. Кравець, І. Рибальченко, Г. Чередніченко та ін. Педагоги та психологи вивчали різні аспекти співпраці сім'ї і школи: особливості виховного потенціалу родинної педагогіки, психологічні основи сімейного виховання, форми організації роботи з батьками в освітньому закладі, взаємодію учителя початкової школи з батьками дітей на засадах педагогіки партнерства тощо.

Відповідно до Закону України «Про освіту» [4], узаємодія між закладами освіти та батьками є обов'язковим компонентом забезпечення якості освіти. Стаття 55 зазначеного Закону встановлює, що батьки мають право та обов'язок брати участь у навчанні та вихованні дитини, зокрема шляхом співпраці з педагогічними працівниками, участі в заходах школи та контролю за здобуттям освіти дітьми. Основні положення щодо партнерської взаємодії закріплені також у Законі України «Про повну загальну середню освіту» [5]. Згідно зі статтею 28, сім'я визнається повноправним учасником освітнього процесу, а заклади освіти зобов'язані забезпечити умови для конструктивної співпраці з батьками, залучення їх до обговорення освітніх програм, оцінювання якості освіти та ухвалення педагогічних рішень. У статті 29 зазначено, що

педагогічні працівники несуть персональну відповідальність за налагодження ефективної комунікації з родинами учнів та сприяння адаптації учнів до освітнього середовища. Важливим стратегічним документом, що регламентує зміст і принципи взаємодії між учителями та батьками, є Концепція Нової української школи, затверджена наказом МОН України № 924 від 20 серпня 2018 року [3].

М. Бабко, О. Банах, А. Вознюк наголошують на тому, що в умовах модернізації української освіти та успішного впровадження Концепції «Нова українська школа» виникає потреба в удосконаленні освітнього процесу, який би був спрямований на демократизацію стосунків учителя з учнями та на нові підходи до навчання: створення конструктивної співпраці всіх суб'єктів освітнього процесу; зміна рольових позицій сучасного педагога; відмова вчителя від ролі єдиного наставника та джерела знань і перетворення на коуча, фасилітатора, тьютора, модератора в індивідуальній освітній траєкторії учня; використання під час освітнього процесу активних методів навчання, які дають можливості для розкриття творчої особистості, розвитку ініціативи, активізації пізнавальної діяльності учня. Педагогіка партнерства – один із факторів ефективної взаємодії учасників освітнього процесу[3].

Термін «педагогіка партнерства» рідко використовували в системі освіти Україні. Він почав більш активно вживатися після його появи в Концепції Нової української школи. Зазначено, що «в основі педагогіки партнерства – спілкування, взаємодія та співпраця між учителем, учнем і батьками. Учні, батьки та вчителі, об'єднані спільними цілями та прагненнями, є добровільними та зацікавленими однодумцями, рівноправними учасниками освітнього процесу, відповідальними за результат» [3]. Учителі та батьки повинні тісно співпрацювати під час організації освітнього процесу для створення умов щодо успішної самореалізації дитини, її особистісного зростання, формування мотивації до навчання, збереження фізичного та психічного здоров'я, соціальної адаптації. Повноцінне становлення особистості в освітньому процесі можливе лише завдяки ефективному взаємозв'язку між його учасниками, адже саме за цих умов спостерігається взаємовплив виховних процесів, спрямованих на розв'язання суперечностей між дитиною й навколишнім світом та забезпечується її індивідуальний розвиток. Адже активне включення батьків у навчально-виховний процес та їх співпраця з педагогами та

дітьми дає тільки позитивні результати у навчанні. К. Десятник розглядає взаємодію «вчитель – батьки» як процес, який характеризує партнерські взаємини, спільну діяльність, інформаційний зв'язок, взаємовплив, взаєморозуміння [2]. Конструктивна взаємодія вчителя та батьків є ключовою передумовою ефективної соціалізації дитини, її академічної успішності та психоемоційного благополуччя. Отже, фундаментом для побудови ефективної партнерської взаємодії, особливо в системі «педагог – дитина – батьки», є такі принципи: добровільність, рівність, взаємоповага та спільна відповідальність. Дотримання цих принципів перетворює виховання молодших школярів з процесу впливу на процес співтворчості.

У свій час В. Сухомлинський зазначив, що «немає важливішого у сфері виховання завдання, ніж навчити батька й матір виховувати своїх дітей» [6, с. 87]. Нині вчитель початкових класів повинен знати, з якої сім'ї прийшла в школу дитина, яка структура цієї сім'ї, стосунки між дітьми та батьками, у якому стані перебуває родина і які тенденції зумовлюють її розвиток. Спочатку в сім'ї дитина засвоює основні норми моралі, опановує навички спільної праці, формує власні життєві плани, естетичні смаки, громадянську позицію. Вивчення вчителем сімей учнів дозволить з'ясувати суттєві проблеми, що постають перед батьками у вихованні дітей.

Конструктивна взаємодія вчителів з батьками відіграє важливу роль у формуванні психоемоційного благополуччя школярів. Учені з дитячої психології підкреслюють, що активне залучення батьків до освітнього середовища сприяє зменшенню тривожності в молодших школярів, особливо на етапі входження в нові соціальні умови. Психологічна тривожність учнів початкових класів може бути пов'язана із невизначеністю нових правил, страхом перед оцінюванням, розривом із попереднім соціальним середовищем та необхідністю адаптації до нового колективу. У цьому контексті наявність партнерської взаємодії між родиною та школою забезпечує дитині відчуття підтримки, стабільності та передбачуваності, що суттєво знижує психоемоційне напруження. Участь батьків у шкільному житті дитини, їхня присутність у плануванні спільних виховних заходів та регулярний контакт із вчителями формують у дітей сприятливий образ школи, підсилюють значущість освітньої діяльності й сприяють становленню внутрішньої мотивації до пізнання та навчальної активності. Послідовна, системна співпраця з

батьками створює сприятливі умови для безпечного освітнього середовища, де дитина має можливість поступово долати певні труднощі на шляху й розвивати навички саморегуляції.

За останні роки, особливо в період повномасштабної війни в Україні, простежується тенденція до розширення форм взаємодії вчителя з батьками, зокрема шляхом використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій. Як зазначає Є. Бондар, цифрові платформи, мобільні додатки, освітні портали та дистанційні консультації можуть слугувати ефективним інструментом налагодження зв'язку з батьками, особливо у ситуаціях, коли традиційні форми комунікації є малоефективними. Разом із тим автор зауважує, що впровадження таких інновацій має супроводжуватися підвищенням рівня цифрової компетентності як учителів, так і батьків [1]. Для прозорої та оперативної партнерської взаємодії «учитель – батьки» у практиці українських закладів освіти найбільш розповсюдженими є ClassDojo, Google Classroom та групові Viber-чати та ін.

Нова школа працює на засадах «педагогіки партнерства». Основні принципи цього підходу – спілкування, взаємодія та співпраця між учителем, учнем і батьками. Пропонують різні форми залучення батьків в освітній процес. Розрізняють колективні, групові та індивідуальні форми роботи. Їх можна розділити на традиційні (відвідування сімей вихованців, батьківські збори, спільні екскурсії, свята, благодійні справи та ін.) й нетрадиційні (відкриті уроки з участю батьків, конференції батьків і вчителів, родинні марафони, участь батьків у творчих конкурсах, акціях, майстер- класах та ін.).

Через партнерську взаємодію школи і сім'ї під час проведення виховних заходів закріплюються фундаментальні якості дитини: ініціативність, відповідальність, старанність, чесність, повага, довіра та ін. Школа стає для учнів початкових класів другим домом, а вчитель – головним авторитетом після батьків.

Таким чином, для ефективного налагодження партнерських взаємин із батьками педагог повинен володіти комплексом професійних і комунікативних умінь, серед яких особливе значення мають здатність вибудовувати партнерський діалог, вміння запобігати виникненню конфліктів, розуміння психологічних особливостей родинного виховання та готовність залучати батьків до освітньої діяльності. Важливою складовою партнерства є педагогічне

узгодження форм, методів і змісту спільної діяльності вчителя та батьків. Воно спрямоване на забезпечення стабільного емоційного стану дитини, підтримання її навчальної мотивації та створення психологічно безпечного середовища для розвитку.

Література

1. Бондар В. І., Ільченко А. М. Психолого-педагогічні основи розвитку дітей в системі М. Монтессорі: навч. посіб. Полтав. держ. аграрна акад. Полтава : ПДАА, 2009. 252 с. URL:https://dspace.pdau.edu.ua/items/aabef905-78fe-45e8-9f7d-6bd8f193b3c5 **2. Десятник К**. Взаємодія сім'ї і школи у вихованні духовності молодших школярів: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: 13.00.07 – теорія і методика виховання. Луцьк, 2012. 22 с. **3. Нова українська школа**: організація взаємодії з батьками учнів початкової школи: навч.-метод. посіб. / Т. М. Бабко, О. В. Банах, А. В. Вознюк [та ін.]. Київ : Видавничий дім «Освіта», 2020. 208 с. URL: https://library.megu.edu.ua:9443/jspui/handle/123456789/3547 **4. Про освіту**: Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII Верховна Рада України. Офіційний вебсайт. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19 **5. Про повну загальну середню освіту** : Закон України від 16.01.2020 р. № 463-IX Верховна Рада України. Офіційний вебсайт. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20. **6. Сухомлинський В**. Батьківська педагогіка. К. : Рад. школа, 1978. 263 с.

ФОРМУВАННЯ КРЕАТИВНОГО ПОТЕНЦІАЛУ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ

Ружицька Галина Олексіївна,
магістрантка 1 року навчання
спеціальності «Початкова освіта»
ДЗ «Луганський національний університет
імені Тараса Шевченка»

Науковий керівник –
кандидат педагогічних наук,
доцент ***Маркотенко Т. С.***

У статті розглянуто проблему формування креативного потенціалу учнів початкових класів у процесі навчання як одну з пріоритетних у контексті модернізації сучасної освіти. Проаналізовано сутність понять «креативність» і «креативний потенціал», визначено їхню структуру та вікові особливості прояву в молодшому шкільному віці. Обґрунтовано значення створення сприятливого освітнього середовища, застосування інтерактивних, ігрових, проєктних та проблемнопошукових методів навчання для розвитку творчого мислення молодших школярів.

Ключові слова: *креативність; креативний потенціал; молодші школярі; початкова школа; творчі здібності; креативне мислення; педагогічні умови; освітній процес; інноваційні технології навчання; розвиток особистості.*

У сучасних умовах трансформації освітнього простору України, зокрема в контексті реалізації концепції Нова українська школа, особливої ваги набуває проблема формування креативної, ініціативної та здатної до самостійного мислення особистості. Суспільний запит на випускника, який володіє гнучким мисленням, умінням генерувати нові ідеї, знаходити нестандартні рішення та адаптуватися до змін, зумовлює необхідність переосмислення змісту й технологій навчання в початковій школі.

Молодший шкільний вік є сенситивним періодом для розвитку творчих здібностей і креативного мислення, оскільки саме в цей час активно формуються пізнавальні інтереси, уява, рефлексія та внутрішня мотивація до навчання. Водночас практика освітнього процесу засвідчує домінування репродуктивних методів навчання, що не повною мірою сприяють розкриттю креативного потенціалу дитини.

Актуальність статті зумовлена потребою теоретичного обґрунтування та практичного визначення ефективних педагогічних умов формування креативного потенціалу учнів початкових класів у процесі навчання, що забезпечить гармонійний розвиток особистості та підвищить якість початкової освіти.

Метою статті є теоретичне обґрунтування сутності креативного потенціалу молодших школярів та визначення

педагогічних умов і ефективних методів його формування в процесі навчання в початковій школі.

У 1922 році вперше було вжито термін «креативність». Д. Сімпсон уважав, що «креативність» – це здатність людини відмовитися від стеоретипних способів мислення, «здатність до руйнування загальноприйнятого, звичайного порядку походження ідей у процесі мислення» [4, с. 3].

Креативність – панацея людей нового покоління. Є відомий вислів Генрі Форда: «Якщо ви продовжуєте робити те, що робили завжди, то отримаєте, що завжди отримували».

Креативна людина – та яка може поєднати частинки свого чи чужого досвіду і створити щось нове (рис. 1) [5, с. 2].

Рис. 1. Поєднання знання та досвіду для генерування креативних ідей

Креативність (лат. creo – творити, створювати) – здатність творити, здатність до творчих дій, що ведуть до нового незвичного бачення проблеми чи ситуації. [6, с.2].

У Філософії поняття креативності розглядають, як джерела творчості, проявленню нестандартного мислення в діяльності людини, що своєю чергою змінює навколишній світ спираючись на об'єктивні закони реальності.

З психологічної точки зору існують різні підходи розуміння креативності. Наприклад, у зарубіжних дослідженнях Ф. Баррон і Д. Харрінгтон зазначали, що креативність – це здатність гнучко

реагувати на потребу в нових підходах і створення нових продуктів. Учені підкреслювали, що від особливості людина та її рівня мотивації значною мірою буде залежати результат.

Свій оригінальний підхід до розуміння креативності запропонував Х. Раджей. Він вважав, що створювати нові ідеї це розумова здатність, яку можна застосовувати у будь-якій сфері діяльності. Тобто креативність – це не про знання, а особистісна характеристика, яку можна покращувати різними методами. [1, с. 3–4].

Сучасні освітні технології мають чимало методик, які націлені на розвиток креативності особистості.

Зацікавленість та мотивація до навчання учнів підвищується, коли на уроці використовується ігрові методики.

Результати показують, що здобувачі освіти, які працюють із відкритими задачами та інтерактивними завданнями отримують кращі результати в гнучкості мислення, умінні критично оцінювати проблеми та злагоджено працювати в команді.

Геометричні вправи, логічні задачі та задачі із багатьма варіантами розв'язку мають особливе значення на розвиток творчої уяви. Зокрема, геометричні задачі дозволяють школярам уявляти просторові об'єкти, знаходити закономірності та встановлювати зв'язки між елементами.

Нижче подано приклади ігрових технологій, які доцільно застосовувати на уроках математики для формування креативного мислення учнів початкової школи:

1. Дидактичні ігри («Математичне лото», «Знайди помилку», «Математичний лабіринт» та ін.)

2. Ігрові цифрові платформи (наприклад, Kahoot, Quizziz, Math Playgroud тощо)

3. Сюжетно-рольові ігри – дають змогу вирішувати задачі пов'язані з реальним життям та шукати нетрадиційні підходи до вирішення.

4. Математичні квести – дозволяють інтегрувати математичні задачі у сюжетну лінію, що стимулює цікавість та активізує уяву.

5. Відкриті задачі – пропонуються проблеми з кількома варіантами розв'язку, що розвиває здатність до нестандартного мислення [2, с. 3].

На уроках початкової школи можна проводити різні квести. Наприклад, квест з української мови з теми «Іменник» (3 клас). Школярі отримують на першій зупинці завдання дати характеристику цієї частини мови. На наступній зупинці учасники називають приклади іменників. Третя зупинка може передбачати складення міні розповіді із поданими іменниками. Така робота стимулює розумову діяльність учнів, стимулює навички самостійного мислення школярів.

Завдання з вікториною доцільно застосувати на уроках літературного читання. Школярі діляться на дві команди. Кожна із груп має відгадати назву казки, почувши тільки ім'я персонажів, або скласти діалог між хитрою Лисичкою та мудрим Журавлем на свій лад (за мотивами казки «Лисичка та Журавель» [3, с. 3– 4].

Отже, у дослідженні було розглянуто точки зору філософії та психології на феномен креативності, теоретично висвітлено сутність поняття креативності, креативного потенціалу молодших школярів та визначено ефективні методи його формування; подано приклади ігрових технологій, які доцільно використовувати на уроках математики та української мови.

Література

1. **Дімітрова-Бурлаєнко С. Д.** Дефініції понять «творчість» і «креативність» у сучасному дискурсі. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки.* Київ : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2017. Вип. 135. С. 82– 89. 2. **Дейнека Ю. В.** Формування креативного мислення в учнів початкової школи засобами ігрових технологій на уроках математики. *XI Всеукраїнська науково-практична конференція «Українське суспільство та економіка: оцінка та перспективи розвитку»*, 9–10 грудня 2024 р., Житомир. С. 276–279. **3. Кондратюк Т. В.** Розвиток креативності учнів початкової школи. *VIII Міжнародна наукова конференція «Наукові тренди постіндустріального суспільства»*. 2024. С. 243–249. **4. Павленко В. В.** Креативність: сутнісна характеристика поняття. *Креативна педагогіка: наук.-метод. журнал / академія міжнародного співробітництва з креативної педагогіки «Полісся».* Житомир, 2016. Вип. 11. С. 120–131. **5. Процишин Ю.** Креативність у маркетингу – найбільш затребуваний soft skill сьогодення / *Herald of Khmelnytskyi National University. Economic sciences.* 2022. n.304.2 P. 66–72. **6. Ткаченко Л.** Креативність і творчість: сучасний контент.

Педагогічні інновації: ідеї, реалії, перспективи. 2014. Вип. 1. С. 138–144.

ВІД ГРИ ДО ЗНАНЬ: МАГІЯ ВІРШОВАНИХ ЗАДАЧ НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ

Сайко Ірина Олександрівна,
студентка 2 курсу БЗСО
спеціальності «Початкова освіта.
Мова та література (англійська)»
ВСП «Старобільський фаховий коледж
ДЗ «Луганський національний університет
імені Тараса Шевченка»;
Рудь Катерина Андріївна,
студентка 2 курсу БЗСО
спеціальності «Початкова освіта.
Мова та література (англійська)»
ВСП «Старобільський фаховий коледж
ДЗ «Луганський національний університет
імені Тараса Шевченка»

Науковий керівник –
викладач вищої кваліфікаційної
категорії ***Медведева Л. С.***

У статті розглянуто творчий підхід вчителя до організації учнів на уроці математики. Особлива увага приділяється інтеграції елементів теорії розв'язування винахідницьких задач для формування творчої особистості. Наведено конкретні приклади застосування віршованих задач на уроках математики. Описано методику створення навчальних ситуацій, де учні шукають нестандартні рішення без готових алгоритмів.

Ключові слова: *віршовані задачі, уява та креативність, математична компетентність, логічне мислення, творче навчання.*

Сучасна освітня практика свідчить про зниження інтересу учнів до вивчення математики, що негативно впливає не лише на рівень

їхніх знань, а й на розвиток мислення загалом. У зв'язку з цим перед учителем постає важливе завдання – зробити складний навчальний матеріал доступним, зрозумілим і водночас цікавим, не перетворюючи освітній процес виключно на розвагу. Саме тому особливої актуальності набуває впровадження творчих підходів до навчання, які сприяють активізації пізнавальної діяльності школярів.

Одним із ефективних засобів є використання віршованих задач, що поєднують математичний зміст із художнім словом. Така форма подачі матеріалу сприяє кращому розумінню умов задачі, розвитку мовлення, уяви та логічного мислення учнів. Завдяки ритмічності та образності вірша діти легше сприймають інформацію, швидше запам'ятовують дані та активніше залучаються до роботи на уроці. Крім того, віршовані задачі створюють сприятливі умови для інтеграції знань і розвитку творчих здібностей.

У контексті компетентнісного підходу важливим є не лише засвоєння знань, а й уміння застосовувати їх у практичних ситуаціях. Саме творчі та нестандартні завдання, зокрема віршовані задачі, формують у школярів здатність аналізувати, порівнювати, робити висновки та знаходити кілька способів розв'язання. Як зазначають дослідники, навчання має бути спрямоване на розвиток особистості, здатної до самостійного мислення і творчого пошуку.

Особливу роль у цьому процесі відіграє вчитель, який виступає не лише джерелом знань, а й організатором творчої діяльності. Використання авторських віршованих задач дає змогу педагогу реалізувати власний творчий потенціал і зробити навчання більш емоційно насиченим. Такий підхід відповідає ідеям розвитку творчої особистості, про які свого часу писав Василь Сухомлинський, підкреслюючи важливість поєднання навчання з фантазією, грою та відкриттям нового.

Особливої уваги заслуговує використання елементів теорії розв'язування винахідницьких задач (ТРВЗ), розробленої Генріхом Альтшуллером. Технологія ґрунтується на розумінні творчості як керованого процесу. ТРВЗ допомагає учням знаходити рішення в ситуаціях, де немає готового алгоритму, спонукаючи до висування гіпотез. Особливо ефективним є поєднання цієї технології з віршованими задачами, оскільки вони додають емоційності та образності навчальному матеріалу, що значно полегшує його сприйняття:

Їжачок зібрав дари:
Яблук два і грушки дві,
Ще й грибочків цілих три –
Всі вони лежать в траві.
Друзів скликав він багато.
Скільки ж їх може завітати?

На перший погляд, це проста задача на додавання, однак учитель може ускладнити її, використовуючи елементи ТРВЗ: запропонувати учням змінити умову так, щоб відповідь залишилася тією ж, або знайти кілька способів розв'язання. Це стимулює гнучкість мислення та здатність працювати з умовами задачі:

Бджілка в небі вже літає,
Джмелик слідом поспішає,
Метелик тихо прилетів –
На пелюсточку він сів.
Сонечко також тут є –
До квіток воно лине.
Всі до квітів поспішають –
Нектар смачний там відчувають.
Скільки їх сюди злетілось,
Щоб солодким пригоститись?

Тут учні не лише виконують обчислення, а й можуть обговорити різні варіанти розвитку ситуації: як зміниться відповідь, якщо хтось піде, або якщо додати нових персонажів. Такі вправи відповідають одному з принципів ТРВЗ – виявлення та розв'язання суперечностей.

Застосування подібних завдань сприяє розвитку в учнів умінь аналізувати, узагальнювати, прогнозувати результати, а також формує здатність до самостійного пошуку рішень. Таким чином, інтеграція ТРВЗ у процес навчання математики, особливо у поєднанні з віршованими задачами, дозволяє створити умови для формування творчої, мислячої особистості. Учні не лише засвоюють математичні знання, а й навчаються бачити проблему, шукати шляхи її розв'язання та застосовувати набуті вміння у різних життєвих ситуаціях.

Використання віршованих задач на уроках математики є ефективним інструментом реалізації компетентнісного підходу. Воно сприяє підвищенню інтересу до навчання, розвитку творчих здібностей та формуванню математичної компетентності учнів. Такий підхід дозволяє зробити освітній процес більш змістовним, доступним

і спрямованим на всебічний розвиток особистості дитини. Як підкреслював Василь Сухомлинський, навчання має бути пов'язане з радістю відкриття, адже саме це стимулює пізнавальну активність дитини.

Література

1. Бібік Н. М. Компетентнісний підхід у початковій освіті : теорія і практика. Київ : Педагогічна думка, 2011. 368 с. **2. Вашуленко М. С.** Методика навчання української мови в початковій школі. Київ : Літера ЛТД, 2018. 400 с. **3. Гончаренко С. У.** Український педагогічний словник. Київ : Либідь, 1997. 376 с. **4. Дичківська І. М.** Інноваційні педагогічні технології. Київ : Академвидав, 2015. 304 с. URL: https://www.scribd.com/document/671494994 (дата звернення: 05.04.2026). **5. Савченко О. Я.** Дидактика початкової освіти. Київ : Грамота, 2019. 504 с**. 6. Сухомлинський В. О.** Серце віддаю дітям. Київ : Радянська школа, 1977. 382 с.

ПРАВОВЕ ВИХОВАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ ТЕХНОЛОГІЧНОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ

Цалапова Оксана Миколаївна
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри початкової освіти
ДЗ «Луганський національний університет
імені Тараса Шевченка»

У статті розглядаються особливості та методичні підходи до здійснення правового виховання молодших школярів у процесі реалізації технологічної освітньої галузі. Акцентується увага на інтеграції правових знань у практичну діяльність учнів, формуванні поваги до інтелектуальної власності, правил безпеки та етики співпраці.

Ключові слова: *правове виховання, молодші школярі, технологічна освітня галузь, правова культура, інтегроване навчання.*

Сучасна освітня модель початкової освіти орієнтована не тільки на трансляцію інформації й надання знань здобувачам освіти усіх рівнів, але й формування цілісної особистості, здатної до успішної соціалізації, реалізації набутих компетентностей у реальних життєвих обставинах [2]. Однією із ключових компетентностей є правова як початковий рівень обізнаності про права, обов'язки та соціальні норми, що формує вміння взаємодіяти в суспільстві [6, с. 40]. Виховання такої компетентності у молодших школярів забезпечує свідоме ставлення до своїх прав та обов'язків дітей молодшого шкільного віку.

Традиційно правовий аспект пов'язують із гуманітарними дисциплінами, проте технологічна освітня галузь має потужний потенціал для практичного втілення правових норм через конкретну діяльність, дозволяючи дитині засвоїти, в першу чергу, норми поведінки не як абстрактні правила, а як життєву необхідність.

Метою статті є теоретичне обґрунтування та методичне розроблення системи правового виховання молодших школярів у межах технологічної освітньої галузі; виявлення педагогічних умов, за яких практична творча діяльність стає інструментом формування правової культури, поваги до інтелектуальної власності та засвоєння соціальних норм.

Аналіз наукового доробку свідчить про багатогранність вивчення феномену правової культури особистості, що розглядається крізь призму різних наукових парадигм. Зокрема, наукові студії розглядають дану проблему багатовекторно: філософський аспект (В. Арешонков, О. Бандура, Т. Василевська, Т. Герасимів, В. Кремінь С. Сливка та І. Смагін); соціологічний (Г. Лактіонова, Н. Агаркова); юридичний (О. Ганзенко та О. Скакун). Психологічні детермінанти становлення особистості в контексті правових норм досліджували І. Бех, М. Боришевський, Р. Павелків та Е. Фромм. Значний внесок у розроблення педагогічного інструментарію виховання правової культури здійснили Г. Васянович, Т. Бутківська, М. Городиський, І. Дарманська, Я. Кічук, О. Пометун, О. Сухомлинська та Н. Ткачова.

Окрему наукову значущість для нашого дослідження мають роботи І. Беха, Н. Бібік, І. Козубовської, В. Оржеховської, В. Тернопільської та М. Фіцули, які розглядають ціннісно-виховний вектор правової освіти молодших школярів.

Реферування значного масиву напрацювань переконує, що проблема правового виховання є досліджуваною, але в науковому дискурсі відсутній єдиний цілісний підхід до реалізації правового виховання учнів початкової школи. На сучасному етапі цей процес має переважно дифузний характер, оскільки правовий контент інтегрується в різні освітні компоненти без виокремлення в самостійну змістову лінію. Це зумовлює фрагментарність правових знань учнів та актуалізує пошук нових методичних рішень, зокрема в межах технологічної освітньої галузі. Проте важливість правового виховання в молодшому шкільному віці є незаперечною, оскільки прогалини у формуванні правової культури в молодшому шкільному віці в подальшому можуть стати причинами правового нігілізму та делінквентної поведінки дорослої людини [4, с. 56].

Особливість правового виховання в початкових класах зумовлена, в першу чергу, віковими психофізіологічними особливостями молодших школярів, для яких характерне домінування предметно-чуттєве та емоційно-чуттєвого сприйняття світу над раціонально-логічним. Тож, закони та обов'язки, що обумовлюють правову обізнаність, лежать у площині ігрового моделювання із чітко визначеними правилами.

Правова освіта у початковій школі має інтегративний та пропедевтичний характер. Оскільки правові знання не виділені в окремий предмет, вони органічно вплітаються в інші освітні галузі. Зокрема, у технологічній освітній галузі це виявляється через виховання відповідальності за результати праці, дотримання техніки безпеки як форми правомірної поведінки, повагу до інтелектуальної власності під час творчої діяльності та розвиток навичок співпраці в команді.

Методологічно правове виховання на уроках технологічної освітньої галузі ґрунтується на активних ігрових формах: рольовому моделюванні, аналізі проблеми авторства, розв'язанні педагогічних кейсів, пов'язаних із відповідальністю за природні ресурси та ін. На уроках акцент зміщується із зовнішнього примусу на внутрішнє усвідомлення: дитина має зрозуміти зв'язок між «дією» та «наслідком», що є фундаментом майбутньої правосвідомості. Тож, основна мета правового виховання на цьому рівні полягає у створенні емоційного та когнітивного підґрунтя, на якому в подальшому формуватиметься свідома громадянська позиція особистості.

Аналіз різних програм для початкової школи свідчить про те, що, в основному, вивчаються статті Загальної декларації прав дитини та Конвенції про права дитини, що істотно знижує ефективність правового навчання та виховання [1, с. 57], навчання в початковій шкільній ланці має бути практико орієнтованим, тобто учні початкової школи повинні відчувати своє постійне перебування в правовому полі.

На уроках технологій (технологій і дизайну) правове виховання реалізується через дотримання певних регламентів окремих видів діяльності та усвідомлення відповідальності за дотримання процедури виготовлення виробів.

Першою правовою оболонкою діяльності дитини на уроках технологій і дизайну є дотримання правил техніки безпеки**.** Усвідомлення дитиною того, що правила (норми) існують для захисту найвищої цінності – життя та здоров'я – це початковий етап розуміння ролі закону в суспільстві.

Реалізація такої, превентивної, функції правового виховання на уроках технологій і дизайну може бути забезпечена різноманітними методами і прийомами, що позбавлять інструктаж з техніки безпеки нудної констатації правил. «Оживити» правила безпечного поводження на уроці можна через комплексну інтеграцію технологій візуалізації (наприклад, інфографіка, знакові позначки небезпеки, створення карти безпечних зон та ін.) та кейс-методів (наприклад, юний експерт, детектив), що дозволяють учням не лише ідентифікувати потенційні ризики, а й свідомо аналізувати наслідки порушення безпекових норм.

Формування в молодших школярів стійких навичок збереження життя і здоров'я можна актуалізувати шляхом залучення їх до ігрових квестів та STEM-моделювання безпечного освітнього простору, де кожна дія підпорядковується алгоритму правомірної поведінки (наприклад, квест «безпечні зони на парті» з отриманням сертифікату «майстра-технолога», створення макетів «розумного місця роботи/навчання» та ін.). Достатньо впливовим щодо інструктування молодших школярів з техніки безпеки можуть бути творчі методики, зокрема, сторітелінг. Використання авторських історій із теми дотримання техніки безпеки у поєднанні з практичною діяльністю сприяє трансформації формальних правил у внутрішні переконання дитини, закладаючи фундамент правової культури. Такий системний

підхід дозволяє перетворити процес засвоєння норм безпеки на активне освоєння дитиною своїх прав та обов'язків у межах чинного законодавства.

Надзвичайно важливим аспектом правового виховання в початковій школі є визнання результатів чужої праці й уміння презентувати свої авторські вироби та дизайнерські ідеї. Тож формування уявлень про інтелектуальну власність у молодших школярів на уроках технологій можна здійснити через впровадження ігрового моделювання «патентної діяльності» та методу персоналізації результатів праці. Доречними технологіями на уроках з технологічної освітньої галузі стануть організація «патентного бюро класу», «музейна експозиція» (з паспортом до кожного експонату), ярмарки авторських виробів та ін. Розумінню суб'єктивності творчості сприятиме виготовлення авторського маркування виробів (авторського клейма, знаку), що стане основою для виховання поваги до права власності та принципів академічної доброчесності в майбутньому.

Під час виконання групових проєктів на уроках технологій і дизайну відбувається моделювання договірних відносин, де учні вчаться поважати суб'єктивні права кожного учасника, регулювати взаємодію на основі спільно встановлених норм та усвідомлювати солідарну відповідальність за спільний результат як об'єкт колективної власності. Діти під час роботи з проєктами вчаться розподіляти операційні функції, враховуючи нахили та можливості всіх членів колективу, поважати інтелектуальний внесок кожного учасника групи, визнавати й виправляти помилки в межах взаємодопомоги, а не «цькування» винуватця, що запобігає проявам боулінгу в колективі.

Технологічна освітня галузь безпосередньо пов'язана з використанням природних ресурсів. Право на безпечне для життя і здоров'я довкілля (ст. 50 Конституції України) може бути розкрите через: використання вторинної сировини; ощадливе ставлення до матеріалів [5].

Екологічна складова правового виховання на уроках технологій і дизайну формує у молодших школярів свідоме ставлення до права на безпечне довкілля та розуміння екологічних обов'язків громадянина. Впровадження методу екологічного аудиту (перевірки) матеріалів, що були використані на уроці, з метою оцінки ефективності їхнього

використання; виготовлення виробів у технології апсайклінгу дозволяє дитині усвідомити відповідальність за антропогенний вплив на природу. Під час користування різними матеріалами (папір, картон, тканина, пластик, природні матеріали) дитина стає «користувачем ресурсів». Щоб досягти саме правовиховного ефекту на уроці варто змістити акцент з емоційного («природу шкода») на нормативно-відповідальний («я маю обов'язок не шкодити»). Тож створення виробу на уроці дає діям розуміння про сучасні моделі сталого споживання в суспільстві, де повага до природних ресурсів розглядається як невід'ємна частина загальної правової культури особистості.

Отже, правове виховання на уроках технологічної освітньої галузі у початковій школі є органічним компонентом освітнього процесу. Воно дозволяє перетворити теоретичні знання про права та обов'язки на стійкі навички законослухняної поведінки, взаємоповаги та відповідального ставлення до результатів як власної, так і чужої діяльності. Інтегрований підхід сприяє формуванню правової компетентності, що є фундаментом сучасної освіти.

Література

1. Грицько В.В. Формування правової культури молодших школярів як нагальна проблема сучасності. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова.* 2018. С. 56–58. URL: https://www.chasopys.ps.npu.kiev.ua/archive/61-2018/16.pdf (дата звернення: 15.04.2026). **2. Державний стандарт початкової освіти** (затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2018 р. № 87). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-п. **3. Васильєва С.,** Кирста Н. Формування правової культури молодших школярів як педагогічна проблема. *Гірська школа Українських Карпат.* 2021. № 24. С. 68–72. URL: https://doi.org/10.15330/msuc.2021.24.68-72 (дата звернення: 15.04.2026). **4. Колосова О. В.** Формування в учнів початкових класів основ правової культури: аспект шкільної дисципліни. *Наукові записки Вінницького дерхавного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського*. 2010. Вип. 8. С. 54–57. **5. Конституція України.** URL: https://www.president.gov.ua/documents/ constitution (дата звернення: 15.04.2026). **6. Лукіна Н. П.** Правова освіта у початковій школі: методичні рекомендації. Київ, 1996. 102 с.

РОЗВИТОК ЕКОЛОГІЧНОЇ ГРАМОТНОСТІ НА УРОКАХ ДИЗАЙНУ І ТЕХНОЛОГІЙ У ПОЧАТКОВИХ КЛАСАХ: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ТА ПІДХОДИ ДО ДОСЛІДЖЕННЯ

Штанько Людмила Іванівна
магістрантка 1 року навчання
спеціальності «Початкова освіта»
факультету педагогіки і психології
ДЗ «Луганський національний університет
імені Тараса Шевченка»

Науковий керівник –
кандидат філологічних наук,
доцент ***Цалапова О. М.***

У статті розглядається питання розвитку екологічної грамотності у процесі навчання дітей у початковій школі на прикладі предмета «Дизайн і технології». Описано основні методичні підходи, що сприяють формуванню свідомого ставлення учнів до навколишнього середовища через інтеграцію екологічних знань у творчий і практичний процес. Наголошено на важливості поєднання теоретичних знань, які включають практичне. Вони здатні стимулювати інтерес дітей до збереження природи та сталого розвитку.

***Ключові слова**: екологічна грамотність, початкова школа, дизайн і технології, екологічне виховання, інтеграція знань, сталий розвиток.*

У сучасному світі особливу увагу приділяють зміні клімату, забрудненню середовища, повітря, та іншим сучасним глобальним викликам. Початкова школа є фундаментальним етапом, коли закладаються основи світогляду, поведінкових патернів і ціннісних орієнтацій дитини. З огляду на це, уроки дизайну і технологій можуть стати ефективним інструментом для розвитку екологічного мислення, адже вони поєднують практичні завдання з можливістю розглядати реальні проблеми довкілля.

Розвиток екологічної грамотності у початковій школі є важливим завданням сучасної освіти. Це процес формування у дітей

відповідального ставлення до навколишнього середовища, розуміння принципів раціонального природокористування та виховання екологічної культури. Уроки дизайну і технологій надають унікальну можливість інтегрувати екологічні знання у практичну діяльність. Такі уроки здатні посприяти позитивного засвоєння теоретичних основ, розвитку практичних навичок [3].

Основою екологічного виховання на уроках дизайну і технологій є діяльнісний підхід. Навчаючись через дію, учні створюють поробки, іграшки та корисні речі із вторинної сировини, такої як папір, картон, пластик чи природні матеріали. Це дозволяє наочно продемонструвати принцип «сміття – це ресурс», а також виховує культуру економії та раціонального використання матеріалів. Наприклад, виготовлення виробів із залишків упаковки чи старих речей допомагає дітям усвідомити, що багато речей можна використовувати повторно, зменшуючи кількість відходів.

Екологічна грамотність є важливим аспектом сучасної освіти, адже вона формує уявлення про природні процеси, раціональне використання ресурсів та відповідальне ставлення до довкілля. Це поняття охоплює знання, уміння та цінності, які сприяють гармонійному співіснуванню людини і природи. В умовах глобальних екологічних викликів виховання екологічно свідомих громадян стає одним із ключових завдань освітнього процесу.

Освіта відіграє центральну роль у формуванні екологічної свідомості. Важливо не лише надавати дітям теоретичні знання, а й пробувати застосовувати на практиці. Це допомагає учням зрозуміти їхню особисту роль у збереженні довкілля. Наприклад, участь у природоохоронних акціях, сортуванні відходів чи догляді за рослинами дозволяє дітям побачити результати своїх дій і усвідомити їхній вплив на навколишнє середовище. У сучасній школі екологічна тематика інтегрується в різні навчальні дисципліни. Це відповідає вимогам Державного стандарту базової середньої освіти України, який визначає екологічну компетентність як один із ключових елементів навчання учнів початкових класів. Такий підхід також узгоджується з концепцією Нової української школи.

Важливу роль у розвитку екологічної грамотності відіграють уроки природознавства. Під час навчання діти знайомляться з основними природними явищами, принципами функціонування екосистем та впливом людської діяльності на навколишнє

середовище. Наприклад, під час вивчення теми про воду, учні дізнаються про її властивості, цикли в природі та розуміють важливість ощадливого використання водних ресурсів. Такі знання сприяють формуванню у дітей відповідального ставлення до природи. Важливо зазначити, що для досягнення високого рівня екологічної грамотності необхідний системний підхід. Це передбачає не лише навчання в школі, а й активну участь батьків та громади у процесі виховання екологічної культури [4].

Екологічна грамотність є основою для розвитку сталого суспільства. Вона допомагає усвідомити, що природні ресурси не є безмежними, а їхнє раціональне використання – це необхідність для збереження планети. Освітній процес має сприяти формуванню у дітей навичок та цінностей, які дозволять їм приймати рішення на користь довкілля. Інтеграція екологічної тематики в навчання є важливим кроком у цьому напрямку.

Екологічні знання можна вдало поєднувати з різними навчальними предметами. Наприклад, на уроках української мови та літератури учні можуть проводити аналіз творів, які описують красу природи та закликають до її збереження. Це дозволяє не лише розвивати мовні навички, але й формувати емоційний зв'язок із навколишнім світом. На уроках природознавства, «Я пізнаю світ» учні дізнаються про вплив людської діяльності на природу. Ці знання допомагають зрозуміти, як важливо підтримувати баланс у природі та уникати дій, що можуть призвести до екологічних катастроф.

Важливим аспектом екологічної освіти є практичне застосування знань. Організація екоакцій, висадка дерев, сортування сміття чи участь у заходах з очищення територій – усе це сприяє формуванню активної громадянської позиції. Діти не лише отримують теоретичні знання, а й вчаться діяти на користь природи.

Роль учителя в цьому процесі є надзвичайно важливою. Він має бути не лише джерелом інформації, а й прикладом для наслідування. Учитель, який сам дотримується екологічних принципів, може надихнути учнів на відповідальне ставлення до довкілля.

Екологічна грамотність – це не просто навчальний компонент, а життєва необхідність. Вона дозволяє дітям зрозуміти, що їхні дії мають значення і можуть впливати на майбутнє планети. Інтеграція екологічних знань у освітній процес – це інвестиція у нове покоління, яке буде здатне приймати рішення на користь гармонійного

співіснування з природою. Особливе значення має залучення учнів до практичної діяльності. Це можуть бути участь у дослідницьких проєктах, екскурсії до природоохоронних територій, прибирання парків чи висадка дерев. Такі заходи допомагають дітям відчути свою причетність до збереження природи та усвідомити важливість власного внеску.

Екологічна грамотність є важливою складовою гармонійного розвитку особистості. Вона сприяє формуванню громадянської активності, соціальної адаптації та готовності до викликів сучасного світу. Відповідальне ставлення до природи тісно пов'язане з повагою до родини, суспільства та культурних цінностей. Видатний український педагог Василь Сухомлинський [6] наголошував на важливості виховання любові до природи з раннього віку. Він підкреслював, що природа є джерелом натхнення для дитини, основою її мислення та творчості. Ставлення до рідного краю як частини природи сприяє формуванню патріотизму та відповідальності за майбутнє.

Формування екологічної грамотності є невід'ємною частиною сучасної освіти. Інтеграція екологічних знань у навчальний процес допомагає учням усвідомити важливість гармонійного співіснування з природою та відповідального використання ресурсів. Практична діяльність і міжпредметні зв'язки сприяють глибшому розумінню екологічних проблем і пошуку шляхів їх вирішення. Виховання екологічної культури – це внесок у майбутнє не лише окремої країни, але й усієї планети. Саме тому важливо з раннього віку прищеплювати дітям любов до природи, формувати в них відповідальність за свої дії та прагнення до збереження довкілля для наступних поколінь.

Формування екологічної компетентності відбувається через міжпредметний підхід. Це означає, що екологічна тематика інтегрується не лише в природничі науки, але й у зміст інших предметів. Наприклад: у літературі можна аналізувати твори, які висвітлюють тему природи, у математиці – розраховувати статистичні дані про стан довкілля, у мистецтві – створювати роботи, що привертають увагу до екологічних проблем.

Проектна діяльність є ще одним ефективним методом у формуванні екологічної грамотності. Учні можуть брати участь у дослідницьких проектах, спрямованих на вирішення конкретних екологічних проблем. Наприклад, проекти «Друге життя упаковки» чи

«Еко-іграшка» дозволяють дітям не лише проявити творчість, але й зрозуміти важливість збереження ресурсів та зменшення техногенного впливу на природу. Така діяльність формує у дітей екологічне мислення та навички прийняття рішень у проблемних екологічних ситуаціях [2].

Інтегроване навчання також відіграє важливу роль у розвитку екологічної грамотності. Поєднання екології з технологіями, мистецтвом та природознавством дозволяє створити цілісне уявлення про взаємозв'язки у природі та місце людини в ній. Наприклад, учні можуть створювати художні композиції з природних матеріалів, одночасно вивчаючи їх властивості та роль у природному середовищі. Сучасні виклики ставлять перед освітою нові завдання. Формування екологічного мислення передбачає перехід від теоретичних знань до практичних дій. Це означає, що учні повинні не лише знати про проблеми довкілля, але й вміти діяти екологічно доцільно. Наприклад, вони можуть брати участь у прибиранні територій, сортуванні сміття чи висадці дерев. Техногенний вплив на довкілля є ще одним важливим аспектом для обговорення на уроках дизайну і технологій. Учні повинні розуміти, як людська діяльність впливає на природу, та шукати способи зменшення цього впливу. Учні початкових класів повинні розуміти цінність природних ресурсів і вміти використовувати їх максимально ефективно [1].

Екологічна грамотність у початковій школі – це не лише знання про природу, але й розвиток особистісних якостей, які дозволяють дитині ефективно діяти в умовах сучасних екологічних викликів. Уроки дизайну і технологій є чудовою платформою для формування цих якостей через творчу діяльність, проектну роботу та інтеграцію знань із різних галузей. Виховання екологічно свідомого покоління є важливим кроком до збереження нашої планети для майбутніх поколінь. Сучасні виклики у розвитку екологічної грамотності На сучасному етапі освіта постала перед низкою бар'єрів, які ускладнюють формування екологічної свідомості в школярів. До основних із них можна віднести: недостатню екологічну обізнаність самих учителів; слабку інтеграцію екологічних тем у шкільні дисципліни; обмеженість доступу до якісних навчальних матеріалів, що відповідають віковим особливостям; недостатній акцент на практичній діяльності в навчальному процесі.

Сучасні дослідники пропонують ряд рішень для подолання вищезгаданих викликів:

1. Розробка спеціалізованих уроків, орієнтованих на практичне застосування знань про навколишнє середовище (О. Шевчук) [7].

2. Активне використання проєктних методів навчання, які дозволяють учням брати участь у створенні екологічно дружніх продуктів (дослідження О. Савченко) [5].

3. Застосування інтерактивних технологій і цифрових платформ для моделювання реальних екологічних ситуацій і пошуку можливих рішень (згідно з дослідженнями Н. Бібік) [4].

Формування екологічної свідомості у молодшому шкільному віці є одним із найважливіших завдань сучасної освіти, зважаючи на глобальні виклики, пов'язані зі зміною клімату та екологічною кризою. Саме в цей період закладаються основи особистісних цінностей і соціальної відповідальності, які впливають на подальшу поведінку людини у ставленні до природи. Розвиток екологічної грамотності у початкових класах – це фундаментальний крок до виховання нової генерації громадян, які усвідомлюють важливість захисту довкілля та готові ухвалювати екологічно відповідальні рішення.

Література

1. Байбара Т. М., Бібік Н. М. Я досліджую світ : Підручник для 3 класу. Київ : Форум, 2018. 176 с. **2. Байбара Т. М.,** Бібік Н. М. Я досліджую світ : Підручник для 4 класу. Київ : Форум, 2019. 168 с. **3. Бібік Н., Бондарчук Г.** Я досліджую світ. Віконечко : Підручник для 1 класу. К. : Ранок, 2020. 112 с. **4. Бібік Н. М.** Нова українська школа: порадник для вчителя. Київ : Літера ЛТД, 2018. 160 с. **5. Савченко О. Я.** Дидактика початкової освіти: підручник. Київ : Грамота, 2012. 504 с. **6. Сухомлинський В. О.** Я розповім тобі казку…Філософія для дітей. Харків : ВД «Школа», 2016. 576 с. **7. Шевчук О. В.** Основні детермінанти екологічної поведінки учнів початкової школи. *Сучасний виховний процес : сутність та інноваційний потенціал :* матеріали звіт. наук.-практ. конф. Ін-ту проблем виховання НАПН України за 2016 рік. Вип. 5. Івано-Франківськ : НАІР, 2017. С. 291–296

ПРОФЕСІЙНИЙ ТА ОБИСТІСНИЙ РОЗВИТОК ПЕДАГОГА

ПРОФІЛАКТИКА ЕМОЦІЙНОГО ВИГОРАННЯ ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ В УМОВАХ СТРЕСУ

Ліщенко Наталія Юріївна,
студентка 3 курсу спеціальності «Початкова освіта. Українська мова і література»
факультету педагогіки і психології
ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»;
Мельник Лариса Володимирівна,
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри початкової освіти
ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»

У статті досліджено особливості емоційного вигорання вчителів початкової школи в сучасних умовах підвищеного стресу. Акцентовано увагу на значенні ресурсного стану педагога для забезпечення ефективної взаємодії з учнями та сприятливого психологічного клімату. Визначено основні напрями профілактики емоційного виснаження, зокрема рефлексію, планування діяльності, соціальну підтримку та дотримання балансу між роботою і відпочинком. Запропоновано практичні техніки саморегуляції для підтримання емоційної стійкості вчителя.

Ключові слова: *емоційне вигорання, стрес, учитель початкових класів, профілактика, саморегуляція, психологічна стійкість.*

Сучасні умови функціонування початкової школи характеризуються високим рівнем стресу, невизначеністю та зростанням професійного навантаження на педагогів. Воєнні події, зміни в організації освітнього процесу й необхідність підтримувати емоційний стан учнів негативно впливають на психологічний стан учителя [2, с. 144]. Це зумовлює актуальність проблеми емоційного

вигорання, яке проявляється у зниженні мотивації та ефективності педагогічної діяльності й негативно впливає на якість навчання та психологічний клімат у класі.

Значний внесок у вивчення емоційного вигорання як наслідку хронічного стресу зробили зарубіжні дослідники E. Aronson, C. Maslach, M. Leiter, A. Pines, S. Walker, J. Greenberg, A. Shirom, M. Burisch. Структуру, чинники й прояви емоційного вигорання педагогів аналізували українські науковці В. Бойко, Н. Водоп'янова, Л. Карамушка, А. Лужецька, В. Орел, О. Папанова, Е. Старченкова, М. Павлюк, Д. Журавська, Н. Клімишина, Т. Ковалькова.

Проте й досі проблема емоційного вигорання вчителя початкових класів потребує поглибленого аналізу з урахуванням сучасних викликів.

Важливо зазначити, що емоційне вигорання педагогів формується під впливом як організаційних, так і індивідуальних чинників. До організаційних належать значне емоційне навантаження, ненормований робочий день, висока відповідальність за результати навчання та виховання дітей, а також нестабільність умов професійної діяльності. Водночас індивідуальні чинники пов'язані з особистісними особливостями педагога, рівнем його стресостійкості, мотивації, професійного стажу та здатності до саморегуляції. Сукупність цих факторів створює передумови для розвитку хронічної втоми, тривожності та емоційного виснаження, що знижує ефективність педагогічної діяльності та може негативно впливати на взаємодію з учнями [3, с. 76–77].

Мета дослідження – визначити особливості прояву емоційного вигорання вчителів початкових класів в умовах стресу й обґрунтувати ефективні напрями його профілактики.

Ресурсний стан педагога є важливою умовою ефективної професійної діяльності та забезпечення психологічного благополуччя учнів початкової школи. Емоційна стабільність учителя безпосередньо впливає на атмосферу в класі, оскільки діти молодшого шкільного віку є особливо чутливими до емоційного стану дорослого та схильні наслідувати його поведінку [4, с. 202].

Емоційна стабільність учителя визначає емоційний стан учнів. Спокійний, врівноважений педагог здатний створити безпечне, підтримуюче середовище, у якому діти почуваються впевнено [4, с.202]. Натомість емоційне виснаження або напруження вчителя

може викликати тривожність, нестабільність і зниження навчальної активності учнів. Важливою є також роль учителя як моделі емоційної стійкості та безпеки: спостерігаючи за поведінкою дорослого, молодші школярі засвоюють способи реагування на стресові ситуації. Якщо педагог демонструє саморегуляцію та конструктивне ставлення до труднощів, це сприяє формуванню відповідних навичок у дітей.

Професійний добробут педагога є важливою складовою якісної освіти. Психоемоційне виснаження знижує ефективність педагогічної діяльності, ускладнює взаємини з учнями й може призводити до зниження мотивації та результативності [4, с. 202–203]. Натомість ресурсний учитель здатний забезпечувати високий рівень взаємодії, підтримки та навчальної активності, що є основою успішного освітнього процесу.

В умовах воєнного стану проблема емоційного вигорання педагогів набуває ще більшої гостроти. Постійний вплив стресових факторів, зокрема тривожні новини, страх за безпеку, зростання навантаження та переживання травматичних подій, призводять до емоційного виснаження, апатії та зниження професійної мотивації. У таких умовах особливо важливими стають навички самодопомоги, управління стресом і встановлення психологічних меж, а також підтримка з боку освітніх закладів через створення сприятливого робочого середовища. Це дозволяє не лише зберегти психічне здоров'я педагога, а й забезпечити стабільність та якість освітнього процесу [2, с.146].

У цьому контексті важливою підтримкою для педагогів стала Всеукраїнська програма ментального здоров'я «Ти як?», розроблена з ініціативи першої леді України Олени Зеленської. Метою програми є створення доступної системи психологічної допомоги та поширення практичних інструментів турботи про ментальне здоров'я, зокрема серед освітян. Матеріали програми орієнтовані на розвиток навичок самодопомоги, розпізнавання стресових проявів і підтримання ресурсного стану, що особливо важливо для педагогів, які працюють у складних умовах [1].

Одним із важливих аспектів, на які звертає увагу програма, є профілактика емоційного вигорання педагогів. Ефективна профілактика передбачає регулярну рефлексію власного стану, здатність вчасно помічати ознаки перенавантаження та усвідомлювати фактори, що підсилюють стрес. Аналіз щоденних звичок,

спостереження за власною реакцією на різні ситуації та короткі самоперевірки допомагають учителю підтримувати емоційну рівновагу.

Важливим компонентом профілактики є розстановка пріоритетів і раціональне планування робочих завдань. Виокремлення головних справ на день або тиждень, реалістичне визначення можливостей та уникнення надмірного перевантаження дають змогу зменшити напруження й формують відчуття контролю над ситуацією. Значну роль відіграє й соціальна підтримка: конструктивна взаємодія з колегами, обмін досвідом і професійне спілкування знижують рівень психологічної напруги та сприяють відновленню внутрішнього ресурсу [1].

Не менш важливим залишається дотримання балансу між роботою та відпочинком. Чітке встановлення меж робочого часу, чергування видів діяльності та своєчасний відпочинок забезпечують відновлення енергії та зменшують ризик виснаження. Саме поєднання цих аспектів дозволяє педагогу підтримувати стабільний ресурсний стан і працювати ефективно навіть у складних умовах [1].

Для підсилення профілактичного ефекту доцільно доповнювати рекомендації програми «Ти як?» власними педагогічними інструментами. Зокрема, корисною є вправа «Мінідосягнення дня», яка передбачає коротку фіксацію одного професійного успіху наприкінці робочого дня, що сприяє формуванню позитивної професійної самооцінки. Ефективною є також вправа «Професійний ресурс», яка допомагає актуалізувати внутрішню мотивацію вчителя завдяки визначенню чинників, що його підтримують у роботі. Доповнює перелік вправа «Опорна трійка», яка полягає у визначенні трьох простих дій, здатних стабілізувати стан упродовж складного дня та зменшити рівень тривожності.

Таким чином, профілактика емоційного вигорання вчителя початкової школи потребує системної уваги до власного емоційного стану та створення умов для підтримання професійної стійкості. Використання простих рефлексивних вправ, спрямованих на збереження мотивації та внутрішнього ресурсу, може суттєво підвищити ефективність роботи педагога й забезпечити сприятливий психологічний клімат у навчальному середовищі.

Література

1. Методичні рекомендації щодо надання психологічної підтримки учасникам освітнього процесу / Всеукр. прогр. ментал. здоров'я «Ти як?», Координац. центр з псих. здоров'я КМУ. 2024. 36 с. URL: https://howareu.com/static-objects/howareu/media/Posibnuki/10.05.pdf (дата звернення: 14.04.2026). **2. Павелків Р.** Синдром емоційного вигорання викладачів закладів вищої освіти в умовах військової агресії російської федерації проти України. *Психологія: реальність і перспективи*. 2023. № 20. С. 144–153. **3. Сахно О. В.** Особливості емоційного вигорання педагогічних працівників. *Імідж сучасного педагога*. 2025. № 3 (222). С. 75–79. **4. Сіроха Л. В.** Психологічні особливості емоційного вигорання у вчителів початкової школи. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Психологічні науки»*. 2018. Т. 1. № 3. С. 201–205.

СУЧАСНІ ІНТЕГРАЦІЙНІ СТРАТЕГІЇ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ: ПЕРСПЕКТИВИ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ЗІ СПЕЦІАЛЬНОСТІ «ПОЧАТКОВА ОСВІТА»

Мордовцева Наталія Валеріївна,
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри початкової освіти
ДЗ «Луганський національний університет
імені Тараса Шевченка»

У статті розглянуто сучасні інтеграційні стратегії у закладах вищої освіти та їх роль у підготовці майбутніх учителів початкової школи. Проаналізовано міждисциплінарну інтеграцію, компетентнісний підхід, цифровізацію освіти та інтеграцію змісту навчання. Обґрунтовано перспективи вдосконалення професійної підготовки здобувачів спеціальності «Початкова освіта» в умовах реформування освіти України.

Ключові слова: *інтеграція, міждисциплінарність, початкова освіта, професійна підготовка, компетентнісний підхід, освітні стратегії.*

Сучасний етап розвитку вищої освіти характеризується активними інтеграційними процесами, що зумовлені глобалізацією, цифровізацією та реформуванням освітньої галузі. Підготовка майбутніх учителів початкової школи потребує оновлення змісту та технологій навчання відповідно до вимог Нової української школи та європейського освітнього простору.

На думку М. Пригодій, інтеграція у вищій освіті розглядається як об'єднання змісту, форм і методів навчання з метою формування цілісного світогляду та професійної компетентності майбутнього фахівця. Вона сприяє подоланню фрагментарності знань і забезпечує міжпредметні зв'язки у професійній підготовці [3].

Актуальність теми зумовлена необхідністю пошуку ефективних інтеграційних стратегій, які забезпечать якісну підготовку вчителя початкової школи нового покоління.

Інтеграція в освіті є складним багаторівневим процесом, що передбачає поєднання різних компонентів освітньої системи: змісту навчання, методів, технологій і форм організації освітнього процесу.

Однією з ключових характеристик сучасної підготовки педагогів є міждисциплінарна інтеграція, яка забезпечує взаємозв'язок різних освітніх компонентів та сприяє формуванню системного мислення. Як зазначають дослідники, інтегративний підхід дозволяє об'єднувати знання з різних галузей і формувати здатність до комплексного вирішення професійних завдань [3].

Важливим аспектом, стверджують дослідники О. Акімова, О. Кузнецова, В. Одарченко, є також формування інтегральної компетентності майбутніх учителів, яка включає здатність застосовувати знання, уміння та цінності у професійній діяльності [1].

Таким чином, інтеграційні стратегії виступають методологічною основою модернізації вищої педагогічної освіти.

Сучасні інтеграційні стратегії у підготовці майбутніх учителів початкової школи передбачають *міждисциплінарну інтеграцію*, яка об'єднує зміст різних освітніх компонентів у цілісні освітні модулі. Наприклад, інтеграція математичної та технологічної підготовки майбутніх учителів сприяє формуванню практичних умінь і підвищує ефективність навчання.

Також варто виділити, безумовно, *компетентнісний підхід,* що є основою сучасної освіти і передбачає орієнтацію на результати

навчання. Він забезпечує формування ключових і фахових компетентностей, необхідних для професійної діяльності вчителя.

Особливе значення має інтегральна компетентність, яка об'єднує знання, уміння та досвід і дозволяє ефективно діяти у складних педагогічних ситуаціях [1].

В умовах Нової української школи значну роль відіграють інтегровані курси, зокрема «Я досліджую світ». Підготовка майбутніх учителів до реалізації таких курсів є важливою складовою професійної освіти. Н. Казьмірчук підкреслює, що інтегроване навчання сприяє формуванню цілісного уявлення про світ, розвитку критичного мислення та підвищенню мотивації учнів [2].

Також на сьогодні в умовах країни, яка знаходиться у військовому стані, цифровізація освіти відкриває нові можливості для інтеграції освітнього процесу. Використання дистанційного навчання, онлайн-платформ та цифрових ресурсів сприяє формуванню цифрової компетентності майбутніх учителів і забезпечує гнучкість освітнього процесу [5].

Сучасні інтеграційні стратегії визначають основні напрями розвитку підготовки майбутніх учителів:

- оновлення змісту освіти на засадах міждисциплінарності;
- упровадження інтегрованих освітніх програм;
- розвиток цифрових компетентностей;
- орієнтація на практичну підготовку та професійну діяльність;
- посилення зв'язку між теорією та практикою.

Особливу увагу слід приділити формуванню інтеграційної компетентності вчителя, яка дозволяє ефективно реалізовувати інтегроване навчання у початковій школі [4].

Перспективним напрямом є також розроблення інноваційних освітніх програм, що поєднують педагогічні, психологічні та методичні компоненти підготовки.

Отже, інтеграційні стратегії є ключовим чинником модернізації вищої педагогічної освіти. Вони забезпечують формування цілісної системи знань, розвиток професійних компетентностей і підготовку конкурентоспроможних фахівців.

Підготовка майбутніх учителів початкової школи має здійснюватися на засадах міждисциплінарної інтеграції, компетентнісного підходу та використання інноваційних технологій.

Це дозволить підвищити якість освіти та забезпечити відповідність сучасним вимогам освітнього середовища.

Література

1. Акімова О., Кузнецова О., Одарченко В**.** Інтегральна компетентність як складник професійної підготовки майбутніх фахівців спеціальності 013 Початкова освіта. *Освіта. Інноватика. Практика*. 2023. Том 11. № 5. С. 7–12. URL: https://repository.khpa.edu.ua/items/ 0484afa6-c5d4-4d76-8e64-702db2058dc1?utm_source=chatgpt.com. **2. Казьмірчук Н.** Підготовка майбутнього вчителя до проведення інтегрованих уроків в межах курсу «Я досліджую світ». *Монографії ВДПУ,* 2026. С. 215–244. URL: https://doi.org/10.31652/pympk-2026.ch1.8 **3. Пригодій М. А.** Підготовка майбутнього вчителя технологій до професійної педагогічної діяльності на основі міждисциплінарної інтеграції. *Педагогіка вищої та середньої школи*. 2022. № 30. С. 102–108. URL: https://doi.org/10.31812/educdim.4815]/ **4. Хижняк І.,** Вікторенко І. Реалізація структурно-функціональної системи формування інтеграційної компетентності вчителя початкових класів у практиці фахової підготовки. *Професіоналізм педагога: теоретичні й методичні аспекти*. 2023. № 1. С. 58–119. https://doi.org/10.31865/2414-9292.1.2022.275156. **5. Syvyi M.,** Mazbayev O., Varakuta O., Panteleeva N., Bondarenko O. Distance learning as innovation technology of school geographical education. URL: https://arxiv.org/abs/2202.08697?utm_source=chatgpt.com

ТРАНСФОРМАЦІЯ РОЛІ ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ОСВІТИ ТА ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ

Тарасова Вікторія Тимофіївна,
магістрантка 1 року навчання
спеціальності «Початкова освіта»
ДЗ «Луганський національний університет
імені Тараса Шевченка»

Науковий керівник –
кандидат філологічних наук,
доцент ***Цалапова О. М.***

У статті розглядається, як змінюється роль вчителя початкових класів у сучасних умовах цифровізації освіти та розвитку штучного інтелекту. Пояснюється, чому вчитель уже не лише передає знання, а допомагає дітям навчатися, мислити та працювати з інформацією. Описано, що таке цифрова компетентність і чому вона є важливою для педагога. Звертається увага на вплив пандемії та війни на розвиток дистанційного навчання. Розглянуто можливості використання інструментів штучного інтелекту на уроках. Наведено приклади онлайн-платформ, які допомагають зробити навчання цікавішим. Підкреслюється важливість безпечного та етичного використання цифрових технологій. Зроблено висновок про необхідність розвитку цифрових навичок учителя для ефективного навчання дітей.

Ключові слова: *цифровізація освіти, штучний інтелект, вчитель, цифрова компетентність, початкова школа.*

У сучасному темпі розвитку штучного інтелекту та цифровізації освіти особливої актуальності набуває проблема ролі вчителя в освіті дитини. Підходи до навчання покоління «альфа» повинні бути інакшими, адже це покоління зростає в еру технологій. Такі тенденції переосмислюють роль педагога і він виступає не як джерело знань, а як наставник та помічник в освітньому процесі [7, с. 2]. Суперечність між розвитком цифрових технологій та рівнем готовності вчителів початкових класів нарікає на проблему недостатньо ефективного навчання та втрати інтересу дітей. Постає питання як адаптуватись вчителю та сформувати нову цифрову грамотність та в ширшому розумінні компетентність та бути технологічно обізнаним. У зв'язку з цим проблема трансформації ролі вчителя початкових класів в умовах цифровізації освіти та використання штучного інтелекту є надзвичайно актуальною та потребує дослідження.

Метою статті є визначення нової ролі вчителя початкових класів та її обґрунтування в умовах цифровізації освіти та впровадження штучного інтелекту.

Завдання статті: проаналізувати наукові джерела з проблеми дослідження; розкрити сутність поняття цифрової компетентності вчителя; охарактеризувати зміни в роботі вчителя в умовах впровадження інструментів штучного інтелекту; визначити нові ролі та функції педагога в умовах цифровізації освіти; обґрунтувати значення цифрової компетентності педагога для ефективного навчання учнів початкової школи.

Технологічний прогрес та важливі події, що вплинули на дитинство і розвиток покоління «альфа», зокрема пандемія COVID-19 та війна в Україні суттєво змінили систему навчання. Дистанційна освіта набула широкого поширення, і саме тоді почав використовуватися термін «цифрова грамотність», що означає вміння впевнено користуватися онлайн-ресурсами, комп'ютером, гаджетами та платформами для відеоконференцій (Zoom, Google Meet тощо). Проте цифрова грамотність не тотожна інформаційно-цифровій компетентності, яка включає більш широкі навички роботи з інформацією та технологіями. Щоб чітко визначити поняття цифрової компетентності слід звернутися до Концепції Нової української школи (НУШ), де говориться, що це вміння передбачає впевнене та свідоме використання цифрових технологій. Вона дозволяє ефективно шукати, створювати, обробляти та обмінюватися інформацією у професійній діяльності, навчанні та повсякденному житті. До основних складових цієї компетентності належать інформаційна та медіаграмотність, базові навички програмування, алгоритмічне мислення, робота з базами даних, безпечне користування інтернетом, кібербезпека та дотримання етичних норм у роботі з інформацією, зокрема правил авторського права та інтелектуальної власності [4, с. 64].

Розвиток штучного інтелекту торкнувся та впливає на педагогічних працівників всіх рівнях установ, зокрема на вчителів початкових класів. Слід розуміти, як саме використовувати ШІ у своїй професійній діяльності, знати про недоліки та переваги, є основоположні документи міжнародного рівня, які це визначають (Етичні рекомендації щодо використання штучного інтелекту (ШІ) та даних у навчанні для педагогів) [3]. Рамка компетентностей ЮНЕСКО (UNESCO AI Competency Framework, 2021) показує, які знання та навички потрібні учням і вчителям для роботи зі штучним інтелектом. Вона акцентує увагу не тільки на технічних навичках, але й на важливості етичного застосування технологій, формуванні критичного

мислення та усвідомленні потенційних ризиків. У початковій школі це допомагає дітям навчитися ставити запитання, оцінювати відповіді та усвідомлювати, що за функціонуванням будь-яких технологій стоїть людина [4, с. 66].

У Європейській рамці цифрових компетентностей (DigComp 2.2, 2022) [5] ШІ визначається як один із компонентів цифрових компетентностей. Учителям доцільно формувати у дітей уміння працювати з інформацією та даними, розуміти автоматизацію та принципи роботи цифрових інструментів [4, с. 66]. Учитель може ефективно використовувати матеріали, зґенеровані за допомогою штучного інтелекту на уроках, з дотримання вимог цифрової гігієни та етичних норм. Для цього він може використовувати такі застосунки ChatGPT, Gemini, Education CoPilot, Claude [6, с. 29]. Ці генеративні ШІ можуть створити зображення, тексти або план заняття, відеоматеріали, презентації тощо. Це суттєво полегшує роботу вчителя, наприклад, він може використовувати штучний інтелект для створення інтерактивних завдань на уроках.

Diffit – це інструмент для вчителя, за допомогою якого можна впроваджувати читання, розвивати словниковий запас і критичне мислення на кожному предметі [2]. Його основні можливості такі: він може підібрати прості слова для молодших учнів; створювати тексти різної складності залежно від рівня дітей; автоматично складати запитання до тексту (тести або відкриті); а також робити додаткові матеріали – короткі змісти, ключові слова, глосарії та інші допоміжні ресурси [6, с.30].

Curipod – це онлайн-платформа, яка допомагає вчителям створювати інтерактивні уроки та планувати навчальні заняття [1]. З її допомогою можна додавати різні активності та залучати учнів до роботи на уроці. Платформа також дозволяє швидко створювати готові презентації на будь-яку тему з поясненнями, зображеннями, опитуваннями та запитаннями для обговорення [6, с.30].

Сформована цифрова компетентність педагога виступає необхідною умовою для виховання медіаграмотності учнів. Йдеться про підготовку дітей до безпечної поведінки в інтернеті, розвиток у них здатності верифікувати джерела та дотримуватися принципів академічної доброчесності. Ключовим аспектом є формування правильного підходу до використання ШІ як інструменту, що доповнює, а не заміщує когнітивну діяльність дитини.

Таким чином, у цифрову епоху роль вчителя початкової школи зміщується в бік інтелектуального наставництва. Акцент переноситься з володіння інструментарієм на розвиток аналітичних здібностей учнів, що дозволяє їм не просто споживати контент, а свідомо й етично взаємодіяти з цифровим середовищем. Використання цифрових інструментів і штучного інтелекту відкриває нові можливості для організації навчання: робить уроки більш цікавими, інтерактивними та доступними для всіх учнів, зокрема й для дітей з різним рівнем підготовки. Водночас ефективність навчання значною мірою залежить від рівня цифрової компетентності вчителя. Саме педагог має навчити дітей безпечно працювати з інформацією, перевіряти її достовірність і розуміти, що технології, зокрема ШІ, є лише інструментом, а не заміною людського мислення.

Отже, формування цифрової компетентності вчителя є важливою умовою якісної освіти та успішного навчання учнів початкової школи в сучасному цифровому середовищі.

Література

1. Curipod. Curipod: interactive lessons platform. URL: https://curipod.com. **2. Diffit**. Why Diffit: create instructional materials with AI. URL: https://web.diffit.me/why-diffit **3. Європейська комісія**. Етичні рекомендації щодо використання штучного інтелекту (ШІ) та даних у навчанні для педагогів / Генеральний директорат з питань освіти, молоді, спорту та культури. Люксембург: Офіс публікацій Європейського Союзу, 2022. URL: https://data.europa.eu/doi/10.2766/153756 (дата звернення: 20.04.2026). **4. Кубіцький С. О.** та ін. Цифрова компетентність вчителя в еру штучного інтелекту: виклики та перспективи. Київ: Київський університет імені Бориса Грінченка, 2023. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/53275/2/Tsyfrova_kompetentnist_vchytelya_v_eru_SHI.pdf (дата звернення: 20.04.2026). **5. Punie Y.,** Redecker C. DigComp 2.2: The Digital Competence Framework for Citizens. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2022. URL:https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/handle/JRC128415 (дата звернення: 20.04.2026). **6. Журнал «Інноваційна педагогіка»**. Використання цифрових технологій у сучасній освіті. Одеса, 2025. № 83, ч. 1. URL: https://www.innovpedagogy.od.ua/archives/2025/83/part_1/6.pdf (дата звернення: 20.04.2026). 7**. Васильєв О. В.** Теоретико-методичні засади розвитку цифрової компетентності майбутніх викладачів в умовах інтеграції штучного інтелекту в освітню сферу. *Академічні візії.* 2025. № 43.

URL:https://www.academy-vision.org/index.php/av/article/download/2745/2591 (дата звернення: 20.04.2026).

ДИТИНСТВО ЯК СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ І ПЕДАГОГІЧНИЙ ФЕНОМЕН

ПРОБЛЕМА ІНТЕГРАЦІЇ НАВЧАННЯ І ВИХОВАННЯ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Васецький Ярослав Вікторович,
магістрант 1 року навчання спеціальності «Початкова освіта»
ДЗ «Луганський національний університет
імені Тараса Шевченка»;
Пушко Віра Федорівна,
кандидат філологічних наук, доцент,
заступник декана з соціально-гуманітарної роботи
факультету педагогіки і психології
ДЗ «Луганський національний університет
імені Тараса Шевченка»

У поданій статті автори обґрунтовують роль інтеграції навчання й виховання як ефективного засобу щодо формування цілісної картини світу, розвитку інтелектуального потенціалу та життєвих компетентностей молодших школярів.

Ключові слова: *НУШ, інтегроване навчання, інтеграція, особистість, виховання, освітній процес, цілісне сприйняття світу.*

Однією з провідних ідей сучасної освіти є інтегрований підхід до організації освітнього процесу, який долає протиріччя між безмежністю сучасного інформаційного простору та обмеженістю людських можливостей щодо сприйняття, засвоєння та застосування отриманої інформації. Цілісність як структурна організація речі й цілісність як спосіб її осягнення суб'єктом є визначальною характеристикою інтегрованого підходу [3, с. 5].

Найголовніше завдання школи – всебічний розвиток та виховання особистості через формування в учнів бажання і вміння вчитися, повноцінних мовленнєвих, читацьких, обчислювальних умінь і навичок відповідно до пізнавальних можливостей дітей молодшого шкільного віку[2].

Проблему інтеграції навчання й виховання учнів початкової школи в науковій літературі та педагогічній практиці досліджувати такі вчені, як С. Гончаренко, А. Касьян, Н. Костюк, О. Савченко, М. Сова та ін.

У словнику «Професійна освіта» С. Гончаренко трактує термін «інтегроване навчання» як об'єднання в єдине ціле навчального матеріалу з різних предметів (тематична інтеграція, інтегровані курси) для цілісного й різнобічного вивчення важливих наскрізних тем [4].

На думку Н. Костюка, «інтеграція — це процес взаємодії елементів із заданими властивостями, що супроводжується встановленням, ускладненням і зміцненням істотних зв'язків між цими елементами на основі достатньої підстави, в результаті якої формується інтегрований об'єкт (цілісна система) з якісно новими властивостями, в структурі якого зберігаються індивідуальні властивості вихідних елементів» [3].

Інтеграція (від лат. integration — поєднання, відновлення) об'єднання в єдине ціле раніше розрізнених частин та елементів системи на основі їх взаємозалежності і взаємодоповнюваності [2]. Інтегроване навчання об'єднує знання з різних освітніх галузей навколо єдиної теми. Воно формує цілісну картину світу у здобувачів освіти, знімає розумову перевтому та стимулює критичне мислення, творчість і емоційний інтелект, забезпечуючи всебічний розвиток школярів. На інтегрованих уроках діти пізнають світ не поділеним на окремі дисципліни, а через взаємозв'язки явищ, понять та предметів. Під час навчання учні вчаться бути демократичними, спілкуватися з товаришами, критично мислити, поважати думку одне одного, приймати обдумані рішення. Водночас учні навчаються застосовувати здобуті знання в нестандартних ситуаціях, що сприяє формуванню життєвих компетентностей.

Також в умовах інтегрованого навчання роль педагога суттєво змінюється. Учитель перестає бути лише джерелом готових знань, а виступає організатором освітнього середовища, наставником і партнером дитини в процесі пізнання. Саме від професійної

майстерності вчителя залежить ефективність інтеграції навчального змісту та досягнення поставлених освітніх цілей. Ефективність інтегрованого навчання і виховання здобувачів освіти залежить від партнерської взаємодії вчителів з батьками учнів. Співпраця та участь батьків у житті школи та дітей позитивно впливає на психологічний клімат у класі та результативність навчання.

Інтеграція навчання і виховання — це об'єднання освітніх та виховних процесів в єдину цілісну систему. Виховання молодших школярів у Новій українській школі базується на особистісно орієнтованому підході. Головний акцент робиться на розвитку життєвих компетентностей, критичного мислення, емоційного інтелекту та ціннісних орієнтирів через призму партнерської взаємодії між учителем, дитиною та батьками.

Г. Вінер зауважує, що інтеграція багатокомпонентного змісту початкової освіти дає можливість вчителеві раціонально розподілити час на вивчення шкільних предметів і за рахунок вивільнених годин організувати виховну роботу, спрямовану на розвиток творчих здібностей молодших школярів [1].

Отже, інтеграція є однією з найперспективніших інновацій, яка здатна сьогодні вирішити актуальні проблеми початкової ланки Нової української школи.

Література

1. Вінер Г., Тягур В. Інтегративний підхід та інтегроване навчання: теоретичні концепти. *Збірник тез доповідей за матеріалами VI Всеукраїнської науково-практичної конференції «Сучасні тенденції розвитку науки й освіти в умовах поглиблення євроінтеграційних процесів*». Мукачево. 2021. 215 с. **2. Дупелич Л.** Інтегроване навчання як засіб гармонійного розвитку молодших школярів. URL: https://vsimosvita.com/stattya-quot-integrovane-navchannya-yak-zasib-garmonijnogo-rozvytku-molodshyh-shkolyariv-quot/ (дата звернення: 18.04.2026). 3. **Костюк Н.** Інтегроване навчання: тематичний і діяльнісний підходи. URL: https://nus.org.ua/articles/integrovane-navchannyatematychnyj-i-diyalnisnyjpidhody-chastyna (дата звернення: 18.04.2026). **4. Професійна освіта**: словник / уклад. С. У. Гончаренко та ін.; за ред. Н. Г. Ничкало. К. : Вища шк., 2000. 380 с.

ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ПОНЯТЬ СТАТЕВОГО Й ГЕНДЕРНОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Мельник Лариса Володимирівна,
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри початкової освіти
ДЗ «Луганський національний університет
імені *Тараса Шевченка»;*
Радченко Ольга Миколаївна,
учителька основ здоров'я
КЗ «Харківський ліцей №5
Харківської міської ради»

У статті проаналізовано наукові підходи до розуміння статевого та гендерного виховання, визначено їх спільні й відмінні характеристики. Обґрунтовано доцільність упровадження гендерного підходу в освітній процес початкової школи як засобу формування гендерної культури, рівноправного партнерства, взаємоповаги та недискримінаційної поведінки учнів.

***Ключові слова**: гендерне виховання, статеве виховання, статеворольове виховання, гендерний підхід, молодші школярі, гендерна соціалізація, гендерна культура, початкова освіта.*

Сучасні суспільні трансформації, європейський вектор розвитку освіти та реалізація концептуальних засад Нової української школи актуалізують проблему формування гендерної культури особистості вже на етапі початкової освіти. У молодшому шкільному віці активно відбувається становлення самосвідомості дитини, формуються уявлення про соціальні ролі чоловіків і жінок, моделі поведінки та взаємодії в суспільстві. Водночас у змісті освітнього процесу та повсякденній практиці ще зберігаються гендерні стереотипи, що можуть обмежувати розвиток індивідуальних здібностей і можливостей учнів. За таких умов особливої актуальності набуває уточнення сутності понять статевого та гендерного виховання, визначення їх місця й ролі в сучасній системі виховання молодших школярів.

Методологічні проблеми гендерної педагогіки висвітлені в

працях О. Вороніної, В. Гайденко, Г. Гарфінкеля, Е. Гоффмана, О. Желіби, В. Кравця, Л. Штильової. Питання введення гендерної складової в освіту досліджували Ш. Берн, Т. Говорун, О. Кікінежді, І. Кон, О. Ярська-Смирнова, С. Яшник та ін. Впровадження гендерного підходу у вихованні підлітків та старшокласників вивчали С. Вихор, Л. Ковальчук, Л. Яценко та ін. Гендерне виховання студентської молоді та професійної підготовки майбутніх фахівців є предметом наукових пошуків Л. Вовк, О. Железняка, І. Іванової, І. Мунтяна, О. Цокур.

Мета нашої розвідки полягає у здійсненні теоретичного аналізу понять «статеве виховання», «статеворольове виховання» та «гендерне виховання», визначенні їх змістових характеристик і особливостей реалізації в освітньому процесі початкової школи.

Протягом доволі довгого періоду при вивченні проблеми виховання дітей різної статі основна увага зосереджувалася на питаннях статевого просвітництва, сексуальних аспектах стосунків статей, тому обґрунтованим було використання поняття статеве виховання, яке передбачає «організований і цілеспрямований процес формування фізичних, психічних і моральних якостей особистості, установок, що визначають корисне для суспільства ставлення людини до протилежної статі та високоморальні стосунки між статями» [2, с.16].

Як показує аналіз психолого-педагогічної літератури, у вітчизняній педагогіці статеве виховання розглядається як особлива частина морального виховання. Значення статевого виховання полягає, перш за все, у підготовці підростаючого покоління до сімейного життя. В. Кравець вважає, що суть статевого виховання − в оволодінні моральною культурою у сфері взаємостосунків статей.

В останні десятиліття при вивченні питань полідиференційованого виховання у науковій літературі поряд із поняттям статеве виховання стало використовуватися поняття статеворольове виховання. Останнє базується на закономірностях статі соціальної, акцентує увагу на тому, що формування статеворольової поведінки, чоловічих і жіночих якостей відбувається у процесі впливу соціальних факторів.

Статеворольове виховання розглядається у педагогіці як важливий напрямок виховання, що сприяє повноцінному розвитку особистості хлопчика і дівчинки, засвоєння ними психологічних рис

маскулінності, фемінності, статевих (гендерних) ролей [2].

При вивченні питань виховання й навчання дітей різної статі дедалі ширше використовується поняття «гендерне виховання» − відносно соціально контрольований процес розвитку дівчинки та хлопчика у ході їхньої гендерної соціалізації − виховання основ гендерної культури взаємовідносин, розвиток здатності до реалізації гендерного арсеналу та оволодіння уміннями й навичками відповідної поведінки.

У педагогічних працях гендерне виховання тлумачиться як «процес, спрямований на формування якостей, рис, властивостей, що визначають необхідне суспільству ставлення людини до представників іншої статі. Тому у сферу гендерного виховання входять не лише такі специфічні відносини між представниками чоловічої і жіночої статі, як подружні, але й будь-які інші: у суспільному житті, праці, відпочинку тощо» [1, с. 174].

Мета гендерного виховання, на думку В. Кравця, полягає не лише у формуванні правильного розуміння сутності моральних норм та установок у сфері взаємин статей, але й потреби керуватися ними в усіх сферах діяльності. Тому у процесі гендерного виховання необхідно вирішити низку конкретних педагогічних завдань, до яких відноситься формування:

- соціальної відповідальності у взаєминах між статями, переконання, що і в сфері інтимних відносин людина не є незалежною від суспільства;

- прагнення мати міцну, дружну сім'ю, що відповідає сучасним вимогам суспільства: рівноправність батька й матері в сім'ї, народження кількох дітей;

- свідоме і відповідальне ставлення до їх виховання як до свого обов'язку перед суспільством загалом, перед своїми батьками і дітьми;

- здатності розуміння інших людей і почуття поваги до них не лише як до людей взагалі, але й як до представників чоловічої чи жіночої статі, здатності враховувати й поважати їх специфічні статеві особливості в процесі спільної діяльності;

- здатності й прагнення оцінювати свої вчинки стосовно інших людей з урахуванням статевої незалежності, виробляти поняття хорошого й поганого вчинку в сфері цих відносин;

- усвідомлення себе представником своєї статі, що підтримує,

самооцінку і почуття самоповаги, впевненість і потенціал самореалізації;

- необхідних навичок спілкування й взаєморозуміння, а також, здатності приймати усвідомлені рішення у сфері між статевих стосунків;

- уміння дружити і любити, досвіду нестатевої любові [1, с. 175].

На думку В.Б. Синякової, метою гендерного виховання є формування в учнів таких уявлень:

- про роль і життєве призначення чоловіків і жінок у сучасному суспільстві;

- про сутність і зміст понять «гендер», «гендерні стереотипи», «гендерні ролі»;

- про розуміння, прийняття і готовність до виконання своєї гендерної ролі; а також відносин;

- ціннісне ставлення до своєї статевої приналежності, любові, шлюбу, материнства, батьківства;

- недискримінаційного ставлення до представників обох статей [3, с. 234].

У контексті сучасної початкової освіти гендерне виховання є важливою складовою всебічного розвитку особистості молодшого школяра, що забезпечує формування поваги до людської гідності, толерантності, рівності можливостей та готовності до конструктивної взаємодії в соціумі. Реалізація гендерного підходу в освітньому процесі початкової школи сприяє подоланню стереотипних уявлень про ролі хлопчиків і дівчаток, створенню безпечного та інклюзивного освітнього середовища, розвитку індивідуального потенціалу кожної дитини незалежно від статі.

Суть гендерного підходу у вихованні полягає в індивідуальному підході до вияву дитиною гендерної ідентичності, виховання гендерної культури, яка передбачає наявність у людини правильного уявлення про правила і культуру взаємовідносин між статями, турботу, про гендерну рівність, взаємовідносини в соціумі тощо.

Отже, проведений теоретичний аналіз засвідчив еволюцію наукових підходів до виховання дітей різної статі: від переважного акцентування на питаннях статевого виховання до впровадження гендерного підходу як більш широкої соціально-педагогічної категорії. Встановлено, що статеве виховання спрямоване передусім

на формування моральної культури міжстатевих взаємин та підготовку до сімейного життя, тоді як гендерне виховання охоплює ширший спектр завдань, пов'язаних із формуванням гендерної ідентичності, гендерної культури, партнерських взаємин і рівноправної взаємодії представників обох статей.

Література

1. Кравець В. П. Гендерна педагогіка : навч. посіб. Тернопіль : Джура, 2003. 416 с. **2. Кравець В. П.,** Говорун Т. В., Кікінежді О. М. Гендерна соціалізація молодших школярів. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2011. 192 с. **3. Синякова В. Б.** Соціально-педагогічний і психологічний супровід гендерного виховання школярів. Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: «Педагогіка. Соціальна робота». 2016. Вип. 2 (39). С. 233–235.

ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНО-МОВЛЕННЄВОЇ ОСОБИСТОСТІ ЗДОБУВАЧА ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ ЗАСОБАМИ НАРОДОЗНАВСТВА В ПОЗАКЛАСНІЙ РОБОТІ

Тимочко Марія Михайлівна,
магістрантка 1 року навчання спеціальності «Початкова освіта»
ДЗ «Луганський національний університет
імені Тараса Шевченка»;
Пушко Віра Федорівна,
кандидат філологічних наук, доцент,
заступник декана з соціально-гуманітарної роботи
факультету педагогіки і психології
ДЗ «Луганський національний університет
імені Тараса Шевченка»

Автори даної статті розглядають проблему формування національно-мовленнєвої особистості здобувача початкової освіти засобами народознавства у позакласній роботі; аналізують погляди науковців щодо використання народознавчих матеріалів на уроках для поглиблення знань та виховання у молодших школярів любові до української мови, свого родоводу, історії та культури рідного краю.

Ключові слова: *позакласна робота, НУШ, національно-мовленнєва особистість, виховання, мовленнєвий розвиток, українознавство, традиції, обряд, освітній процес, пояснення, розповідь, бесіда, народознавство, молодші школярі.*

Нині надзвичайної актуальності й важливого значення набуває проблема виховання дітей на родинних традиціях українського народу, які містять багатий, накопичений віками матеріал і є відображенням народної психології, філософії, ідеології, характеру. Систематична та цілеспрямована робота з методики мовленнєвого розвитку молодших школярів як під час урочної, так і позакласної діяльності з використанням народознавчих матеріалів, урахуванням народнопедагогічних принципів, методів, засобів навчання, заслуговує на особливу увагу дослідників.

Проблему щодо використання народознавчих матеріалів, ідей етнопедагогіки в освітньому процесі науковці досліджували різноаспектно, зокрема, визначали роль і значення народних традицій, свят, обрядів, фольклору в процесі формування особистості школяра (Н. Ємельянова, В. Кузь, Ю. Руденко, Н. Савченко, Н. Сивачук та ін.), національної самосвідомості молодших школярів (Г. Кловак), виховання духовної культури молодших школярів (І. Бужина), морально-естетичних почуттів (М. Гагарін), патріотизму (В. Киричок, С. Литвиненко), дозвіллєвої культури (Т. Черніговець, Л. Шемет); підкреслювали важливість використання народознавчого матеріалу в позакласній навчально-виховній роботі (І. Гутник, В. Стрельчук, О. Столяренко).

Особливості впровадження народознавства у практику роботи закладів освіти висвітлено у працях Т. Дем'янюк, С. Домбровського, П. Ігнатенко, В. Ковальської, О. Ковальчука, В. Кононенка, В. Кузьменка, О. Макаренко, Н. Поклад, О. Потапенка, Ю. Руденка, Т. Усатенко та ін.

Проблему мовленнєвого розвитку особистості з опорою на народознавчу основу досліджували Н. Бабич, Л. Мацько, Л. Паламар, М. Пентилюк, В. Трунова та ін.

Формування національно-мовленнєвої особистості – людина з розвиненою національною свідомістю, що любить, поважає рідну землю, народ, готова працювати задля розквіту і захисту держави, є носієм і транслятором рідної культури, досконало володіє

українською мовою, активно наслідує традиції використання мовних засобів у будь-яких життєвих ситуаціях спілкування, дбає про високу культуру власного мовлення .

У науковому обігу використовуються поняття «народознавство», «українське народознавство», «українознавство» та ін. Їх сутність пов'язана з духовним, культурним, матеріальним надбанням українського народу, його досвідом в усіх сферах життя та існування людини, родини, суспільства, держави, нації.

За твердженням відомого етнографа, письменника, народознавця В. Скуратівського, народознавство – є народ, який вбирає в себе пласти матеріальної і духовної культури: традиції, звичаї, обряди, фольклор, житло, одяг, кулінарію, трудову діяльність [3].

Автори «Шкільного словника з українознавства» О. Потапенко, В. Кузьменко подають загальне визначення народознавства, як «цілісної системи фундаментальних знань про конкретний народ, особливості його побуту і трудової діяльності, національний характер, світогляд, психологію, історико-культурний досвід, отчий край, свій родовід тощо» [2].

Видатний педагог К. Ушинський стверджував, що виховання не треба вигадувати, бо воно існує у народі завжди, з народом народилося, зросло: «Не педагогіка і не педагоги, але сам народ та його великі люди прокладають шлях у майбутнє: виховання тільки йде цим шляхом» [6, с. 99].

На значенні рідної мови для розвитку мовлення і мислення української дитини наголошував Б. Грінченко, стверджуючи, що діти, які вчаться природною мовою, «розумніші, більше в їх хисту й думкою вони моторніші, ніж ті, кому затуркують голову мовою чужою» [1, с. 39].

В. Сухомлинський називав рідну мову «невмирущим джерелом», з якого дитина черпає перші уявлення про навколишнє, про свою Батьківщину, своє село і місто, весь свій край, а в слові рідної мови відкривається «не лише багатство думки, але й краса», і важливо, щоб дитина змалку відчула «красу, аромат, найтонші відтінки слова» [4, с. 132].

Для реалізації народознавчого підходу найбільш прийнятними методами є народознавчі, визначені М. Стельмаховичем, серед яких словесні, наочні, ігрові, практичні [5]. Народознавчий підхід до

організації мовленнєвої діяльності вимагає особливого спрямування словесних методів (пояснення, розповідь, бесіда). У процесі мовленнєвої діяльності молодші школярі не лише вдосконалюють мовлення, але й опановують знання українознавчого змісту.

У практиці роботи чітко визначилися форми організації позакласної роботи**,** критерієм яких є кількісний склад учнів – індивідуальна, групова або гурткова і масова, яка у деяких дослідженнях називається фронтальною. Форми та види позакласної роботи чітко поділяються теоретиками і практиками на виховні та навчальні. Кожна форма позакласної роботи багатофункціональна, тому поділ завдань на освітні та виховні є цілком умовним. С. Домбровський у посібнику «Використання народознавства у педагогічній діяльності вчителя початкових класів» висвітлює можливості народознавчих матеріалів для поглиблення знань та виховання у молодших школярів любові до рідної мови, свого родоводу, історії та культури рідного краю, розкриває педагогічний потенціал народного календаря, народознавчих свят та обрядів у формуванні в учнів національно-духовних цінностей. Автор подає методичні поради для організації системної роботи з молодшими школярами, що будується на усній народній творчості, допомагає оволодівати культурою мовлення і розкриває красу рідної мови, її роль у житті людини [1].

Таким чином, належно організована позакласна діяльність із використанням засобів народознавства сприяє формуванню національно-мовленнєвої особистості здобувача початкової освіти Нової української школи.

Література

1. Домбровський С. Використання народознавства у педагогічній діяльності вчителя початкових класів. Івано-Франківськ, 1996. 84 с. **2. Потапенко О., Кузьменко. К.** Шкільний словник з українознавства К., 1995. 291 с. **3. Скуратівський В**. Берегиня. К.: Рад. письменник, 1987. 278 с. **4. Сухомлинський В.** Батьківська педагогіка. К. : Рад. школа, 1978. 263 с. **5. Стельмахович М. Г.** Українська народна педагогіка: навч.-метод. посіб. для студ. пед. навч. закладів, держ. ун-тів. Інститут змісту і методів навчання. К., 1997. 232 с**. 6. Ушинський К.** Вибрані твори : у 2 т. Т. 1. К. : Рад. школа, 1983. 488 с.

ЗМІСТ

Початкова школа в умовах освітніх втрат: шляхи подолання

Мацьків Мар'яна Олегівна. *Моніторинг якості навчальних досягнень молодших школярів як інструмент подолання освітніх втрат* 3

Семенченко Андріанна, Починкова Марія Миколаївна. *Особливості організації освітнього процесу в українських школах за кордоном* 6

Слюнько Альона Юріївна. *Гейміфікація інтерактивної взаємодії: пошук балансу між ігровими та навчальними смислами в мовно-літературній освіті* 10

Федоренко Марина Вікторівна. *Використання тренінгових технік в освітньому процесі початкової школи* 16

Наступність і перспективність рівнів освіти 19

Гречишкіна Ірина Анатоліївна, Маркотенко Тамара Савеліївна. *Розвиток національно-патріотичних почуттів у дітей дошкільного віку* 19

Іваненко Євгенія Олегівна. *Когнітивні та навчальні труднощі читання молодших школярів: аналіз причин і проявів* 26

Копко Яна Сергіївна. *Світовий історико-педагогічний досвід підготовки дітей до школи* 30

Косенко Юлія Сергіївна, Шелестинська Наталія Вячеславівна. Наступність і перспективність рівнів освіти (до питань дошкільної й початкової освіти) 35

Шелестинська Наталія Вячеславівна. *Формування екологічної компетентності дитини через дослідницько-експериментальну діяльність* 39

Компетентнісний підхід до змісту початкової освіти. Сучасні технології, методи, прийоми навчання 44

Боднар Олена Петрівна. *Компетентнісний підхід у навчанні в початковій школі* 44

Божок Євгенія Євгенівна. *Інтегрований підхід як ефективний засіб подолання мовно-мовленнєвих бар'єрів учнів початкової школи* 48

Брежнєва Надія Олегівна. *Соціальна компетентність здобувача початкової освіти: чинники та механізми формування* 52
Давидова Юлія Сергіївна. *Педагогічні аспекти впровадження stem-освіти в початковій школі* 57
Зажарська Вероніка Петрівна. *Особливості формування соціальної компетентності молодших школярів* 62
Ізюмська Анастасія Олександрівна. *Сучасні педагогічні технології початкової освіти* 66
Корнєва Дана Петрівна. *Культурна компетентність здобувача початкової освіти (4 клас): зміст та межі поняття* 69
Крупа Ірина Олегівна. *Ключові напрями формування мовленнєвих умінь учнів 3 класу в умовах компетентнісного підходу нової української школи* 75
Правова Нінель Володимирівна*. Формування геопросторових уявлень молодших школярів за допомогою глобуса* 79
Торіна Ольга Станіславівна. *STEAM-освіта як інноваційний підхід до навчання учнів початкової школи* 83

Цифровізація початкової освіти: проблеми, перспективи, ризики 88
Вовк Юлія Олександрівна. *Цифрова трансформація методу проєктів у громадянській та історичній освітній галузі: синергія ШІ й соціальної дії* 88
Діденко Олена Сергіївна*. Психолого-педагогічні особливості та умови формування цифрових навичок у дітей молодшого шкільного віку: теоретичний зріз проблеми* 97
Кизилова Віталіна Володимирівна*. Дитяче читання в умовах цифровізації освіти: педагогічні традиції та інноваційні формати роботи* 102
Котик Надія Миколаївна. *Формування орфогафічної компетентності молодших школярів засобами інтерактивних технологій* 108
Мельник Ірина Василівна*. Використання інноваційних технологій на уроках математики в початковій школі* 112
Некрашевич Катерина Сергіївна*. Інтерактивні презентації як засіб ітегрованого навчання грамоти першокласників* 118
Піходько Єлизавета Володимирівна*. Дидактичний потенціал цифрових ігор на уроках мовно-літературної* 122

освітньої галузі в початковій школі
***Шевер Анна Сергіївна**. Проблеми та можливості розвитку емоційного інтелекту учнів початкової школи засобами ІКТ* 129

Виховний процес в сучасній початковій школі: мета й технологічні рішення 134
***Бобровська Юлія Леонідівна**. Формування фінансової грамотності у 4 класі: від розрядних одиниць до сімейного бюджету* 134
***Бондаренко Анастасія Сергіївна**. Індивідуалізація навчання першокласників засобами тьюторського супроводу* 139
***Бурмак Марія Олександрівна**. Педагогічні умови ефективної взаємодії педагога та батьків у процесі формування здорового способу життя молодших школярів* 143
***Коваленко Катерина Миколаївна.** Метод Storytelling у формуванні фінансової грамотності молодших школярів* 147
***Маркотенко Тамара Савеліївна.** Виховання морально-етичних почуттів молодших школярів засобами художньої літератури* 151
***Пушко Віра Федорівна**. Партнерська взаємодія школи і сім'ї у вихованні учнів початкових класів* 156
***Ружицька Галина Олексіївна**. Формування креативного потенціалу учнів початкових класів у процесі навчання* 161
***Сайко Ірина Олександрівна, Рудь Катерина Андріївна**. Від гри до знань: магія віршованих задач на уроках математики* 166
***Цалапова Оксана Миколаївна**. Правове виховання молодших школярів на уроках технологічної освітньої галузі* 169
***Штанько Людмила Іванівна.** Розвиток екологічної грамотності на уроках дизайну і технологій у початкових класах: сучасні виклики та підходи до дослідження* 175

Професійний та обистісний розвиток педагога 182
***Ліщенко Наталія Юріївна, Мельник Лариса Володимирівна.** Профілактика емоційного вигорання вчителя початкових класів в умовах стресу* 182
***Мордовцева Наталія Валеріївна.** Сучасні інтеграційні стратегії у закладах вищої освіти: перспективи підготовки фахівців зі спеціальності «Початкова освіта»* 185
***Тарасова Вікторія Тимофіївна.** Трансформація ролі вчителя початкових класів в умовах цифровізації освіти та штучного* 188

інтелекту

Дитинство як соціокультурний і педагогічний феномен 193

Васецький Ярослав Вікторович*, *Пушко Віра Федорівна. 193
Проблема інтеграції навчання і виховання дітей в початковій школі

Мельник Лариса Володимирівна, Радченко Ольга Миколаївна. 196
Теоретичний аналіз понять статевого й гендерного виховання молодших школярів

Тимочко Марія Михайлівна, Пушко Віра Федорівна. 200
Формування національно-мовленнєвої особистості здобувача початкової освіти засобами народознавства у позакласній роботі

Зміст 204

Наукове видання

МАТЕРІАЛИ ІІІ ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ СТУДЕНТСЬКО-ВИКЛАДАЦЬКОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ З МІЖНАРОДНОЮ УЧАСТЮ «ПОЧАТКОВА ШКОЛА В НОВІЙ ОСВІТНІЙ РЕАЛЬНОСТІ: ТРАДИЦІЇ Й ІННОВАЦІЇ, ПРОБЛЕМИ Й ПЕРСПЕКТИВИ»

(22 квітня 2026 року, м. Лубни)

Відповідальні за випуск:
доц. Мельник Л. В.,
доц. Мордовцева Н. В.

Здано до склад. 20.04.2026 р. Підп. до друку 29.05.2026 р.
Формат 84х60/16. Папір офсет. Гарнітура Times New Roman.
Друк ризографічний. Ум. друк арк. 11. Наклад 100 прим.

Видавець і виготовлювач
Державний заклад
«Луганський національний університет
імені Тараса Шевченка»

вул. Коваля, 3, м. Полтава
e-mail: luguniv.info.edu@gmail.com
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 3459 від 09.04.2009 р.